

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
KATEDRA HISTORIE**

Bakalářská diplomová práce

*Vývoj volebních výsledků v obcích soudního okresu Šilperk (Štíty)
v letech 1918–1938 (zpracování výsledků v GISu)*

Jakub Ježek

Vedoucí práce: Mgr. Martin Hájek

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 16. 4. 2018

.....

Jakub Ježek

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Martinu Hájkovi za odborné vedení a rady, které výrazně napomohly ke vzniku této bakalářské práce. Díky patří také všem institucím, díky nimž se dochovaly prameny umožňující studium dané problematiky. V poslední řadě si zaslouží poděkování ti, kteří umožnili vznik této práce. Do této široké kategorie spadají vysokoškolští pedagogové, rodinní příslušníci a mnozí další...

Obsah

Úvod	6
1. Teoretický základ	11
1.1 Volební systém ČSR	11
1.2 Soudní okres Šilperk	13
1.3 Stranickopolitický systém ČSR a politické strany působící v SO Šilperk.....	16
1.3.1 České (resp. Československé) strany.....	18
1.3.1.1 Československá národní demokracie	18
1.3.1.2 Československá sociálně demokratická strana dělnická.....	19
1.3.1.3 Československá strana lidová	20
1.3.1.4 Československá strana národně socialistická.....	21
1.3.1.5 Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská.....	22
1.3.1.6 Komunistická strana Československa	23
1.3.1.7 Národní obec fašistická	23
1.3.1.8 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu.....	24
1.3.2 Německé strany	25
1.3.2.1 Německá demokratická svobodomyšlná strana	25
1.3.2.2 Německá křesťansko-sociální strana lidová	26
1.3.2.3 Německá nacionálně socialistická strana dělnická.....	26
1.3.2.4 Německá nacionální strana	27
1.3.2.5 Německá sociálně demokratická strana dělnická.....	28
1.3.2.6 Německá živnostenská strana	28
1.3.2.7 Sudetoněmecká strana	29
1.3.2.8 Svaz zemědělců.....	30
2. Volby	31
2.1 Parlamentní volby 1920.....	31
2.1.1 Československo	31
2.1.2 SO Šilperk	34
2.2 Parlamentní volby 1925.....	37
2.2.1 Československo	37
2.2.2 SO Šilperk	40

2.3	Volby do okresních a zemských zastupitelstev 1928	44
2.3.1	Československo	44
2.3.2	SO Šilperk	45
2.4	Parlamentní volby 1929.....	47
2.4.1	Československo	47
2.4.2	SO Šilperk	49
2.5	Parlamentní, zemské a okresní volby 1935	52
2.5.1	Československo	52
2.5.2	SO Šilperk	55
3.	Zhodnocení výsledků voleb v SO Šilperk	59
	Závěr.....	65
	Seznam pramenů a literatury	68
	Prameny	68
	Literatura.....	69
	Seznam použitých zkratk.....	70
	Resumé	72
	Tabulková příloha	73
	Mapová příloha	104

Úvod

Svobodné volby jsou jedním z fenoménů moderní demokratické společnosti. Občan, splňující podmínky k tomu, aby disponoval aktivním hlasovacím právem, se v nich rozhoduje, kdo jej bude zastupovat a rozhodovat o budoucnosti obce, určité regionální jednotky anebo dokonce celého státu. Dnes na počátku 21. století máme v České republice díky Českému statistickému úřadu k dispozici přehledné výsledky všech možných voleb pro každou obec, okres (dnes už jen jako statistická jednotka) či kraj a politologové i geografové mohou vytvářet složité analýzy, grafy, kartogramy či kartodiagramy a detailně sledovat rozložení nebo vývoj preferencí i na úrovni samotných jednotlivých obcí a měst.¹

Lze tyto moderní metody ke sledování vývoje volebních preferencí pro politické strany na úrovni jednotlivých obcí (grafy, kartodiagramy apod.) uplatnit i v historii?² A existuje proto vůbec v prostoru českých zemí příhodná doba disponující svobodnými volbami a zároveň dostatečnými pramennými materiály, které jsou ke kvalitnímu výzkumu naprosto nezbytné? Po krátkém zamyšlení nad vývojem českých zemí v moderních dějinách dojdeme k odpovědi. V dobách vlády komunistické strany jsou prameny velmi široké, ale o svobodných volbách nelze mluvit. V dobách ke konci rakousko-uherské monarchie můžeme uvažovat o svobodných volbách, ale dostupnost a existence případných pramenů v kvalitě, která by umožňovala další zpracování a analýzu, je výrazně omezena.

Zbývá nám tedy Československá republika v letech 1918 až 1938. Na jedné straně zde existovaly svobodné volby a na straně druhé se do dnešní doby dochovaly rozsáhlé prameny. Navíc se můžeme při práci opřít o kvalitní publikace renomovaných českých historiků, věnujících se politickým dějinám v daném období anebo dokonce přímo politickému dění a stranám v ČSR.³ Nelze nepřipomenout autory knih o dějinách první republiky Věru Olivovou⁴, Antonína Klimka⁵ či Zdeňka Kárníka.⁶ Z knih o systému politických stran je velmi užitečná a pro jakékoliv pochopení stranického systému

¹ Více o volbách viz: KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006.

² Práce je psána na katedře historie, ale autor je studentem historie i geografie. Z tohoto důvodu je mu velmi blízké i prostorové zhodnocení jevů.

³ Následuje krátký výčet literatury, který obsahuje pouze základní publikace. Detailnější shrnutí prací o období první ČSR by si zasloužilo nejspíše více než jednu bakalářskou práci.

⁴ OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*. Praha 2000.

⁵ KLIMEK, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIII a XIV*. Praha 2000.

⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře první republiky (1918–1938)*. Praha 2000.

ČSR naprosto nezbytná kniha o politických stranách *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*⁷ od Jiřího Malíře, Pavla Marka a dalších renomovaných českých historiků. První díl této publikace se velmi detailně věnuje stranickému systému ČSR do roku 1938. Výborný výklad problematiky voleb nejen v období první ČSR můžeme najít v knize politologa Oskara Krejčího *Nová kniha o volbách*.⁸

Velmi důležitou částí úvodu je vymezení prostoru, který bude ve výzkumu zahrnut. Musíme brát v potaz kvantitativní parametry (bakalářská práce má omezenou délku a možnosti) a také kvalitativní parametry (region dostatečně vystihující stranický systém a národnostní rozložení v českých zemích). Pro práci byl z výše popsaných objektivních důvodů vybrán soudní okres Šilperk.⁹ Jeho popisu je v práci věnována jedna krátká podkapitola, ve které se nachází stručný popis správních, demografických, fyzicko-geografických i jiných charakteristik tohoto regionu. Zde v úvodu stojí pro smysluplnost práce napsat, že se jednalo o periferní, 19 samosprávných jednotek čítající (17 obcí, 1 městys a 1 město), spíše menší, soudní okres na severozápadě Moravy, kde poměr občanů hlásících se k české nebo německé národnosti dosahoval přibližně 50:50.¹⁰

Dalším nezbytným vymezením práce je výběr adekvátních voleb, ve kterých lze vývoj a rozložení preferencí pro jednotlivé strany sledovat. Z tohoto důvodu je nutné vynechat obecní volby, ve kterých rozhodují hlavně v menších obcích mezilidské vztahy a velmi často dochází k pokřivení stranického systému, buď omezeným výběrem stran anebo kandidaturou subjektů na první pohled spíše nepolitického charakteru (např. hasiči¹¹). Všechny ostatní volby jsou pro práci použitelné (okresní, zemské, poslanecké a senátní), ale i v případě okresních voleb je nutné brát ohled na místní okolnosti (občas některé strany kandidují v okresních volbách dohromady) a případnou kandidaturu regionálních osobností.

⁷ MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Brno 2005.

⁸ KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006.

⁹ Při výběru svoji roli sehrál i na první pohled neobjektivní fakt, že jedna z obcí regionu je rodištěm autora práce. Znalost regionu může být využita pro lepší analýzu výsledků.

¹⁰ *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1924, s. 70–71. Ve sčítáních po roce 1918 se vyskytuje národnost československá, ale v práci bude nadále pracováno s českou národností.

¹¹ V obci Bušín při obecních volbách 1931. Viz Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Bušín, *kronika obce Bušín I*.

Z výše vypsané literatury, a také z mnohých dalších publikací, lze získat informace o politickém vývoji, celkových výsledcích voleb a pochopit volební i stranický systém první ČSR. Je namístě si v tuto chvíli položit další otázku. Existují publikace přímo se věnující volebním výsledkům v jednotlivých obcích? Ano i ne. V 60. a 70. letech vzniklo velmi podrobné dílo od Josefa Bartoše, Jindřicha Schulze a Miloše Trapla *Historický místopis Moravy a Slezska*.¹² Jedná se o souhrn informací a dat o jednotlivých politických a soudních okresech a obcích. Toto dílo obsahuje sčítání lidu, literaturu o daných regionech, užitečné informace o obcích (památky, spolky, podniky apod.) a mimochodem také volební výsledky za jednotlivé okresy i obce. Bohužel v případě obcí se jedná pouze o neúplné výsledky do Poslanecké sněmovny za roky 1929 a 1935. I tak je toto velkolepé dílo velmi důležitým zdrojem informací a nelze jej opomíjet. Užitečné informace o regionu lze také dohledat v odborném časopise šumperského vlastivědného muzea *Severní Morava* nebo v publikacích místního okresního archivu. Další možnosti použití literatury pro vyhledání výsledků voleb v jednotlivých obcích jsou už ale omezenější. Obecně se jedná většinou o lokální, méně známé počiny místních historiků nebo o studentské bakalářské či diplomové práce. Výjimkou je podrobné zpracování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny na území dnešního Libereckého kraje od ČSÚ.

Nejen ve chvíli, kdy literatura neexistuje anebo nenabízí potřebné informace, je nutné, aby se autor jakékoliv historické práce obrátil k pramenným materiálům. Jaké prameny se nabízí k vyhledání volebních výsledků v období první republiky? Vzhledem k úrovni vyspělosti státu existuje relativně široký rozsah možností. Na celostátní úrovni se jedná o protokoly zachovalé k některým volbách v Národním archivu¹³ a souhrny voleb vydané statistickým úřadem pro parlamentní volby 1929 a 1935.

Na regionální úrovni jsou zásadním pramenem tiskoviny. Pro část SO Šilperk s převažující českou národností je nejdůležitějším periodikem v Zábřehu vydávaný *Moravský sever*. Pro německý prostor byl, rovněž v Zábřehu, vydáván *Deutsche Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg*, který roku 1925 změnil

¹² BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Ostrava 1974.

¹³ Národní archiv, fond 1075 Ministerstvo vnitra I – stará registratura.

název pouze na samostatné *Deutsche Wacht*.¹⁴ V Šumperku bylo vydáváno od roku 1920 periodikum *Nordmährischer Grenzbote*.¹⁵ Bohužel přímo v SO Šilperk žádné tiskoviny nevycházely. Dalším zdrojem pramenů jsou okresní archivy v Šumperku a Ústí nad Orlicí.¹⁶ Zmínky o průběhu a výsledcích voleb jsou občas popsány v obecních kronikách a některé informace mohou být obsaženy i ve fondech bývalých soudních a politických okresů.

V závěrečné části úvodu je zapotřebí si vytyčit cíle a strukturu práce. Tím základním cílem je co nejlepší rekonstrukce výsledků voleb pro jednotlivé obce a jejich okomentování a statistické zaznamenání. Lze bohužel předpokládat, že některé volby už budou nedohledatelné a tato rekonstrukce nemusí být úplná. Získané výsledky budou také porovnány s celorepublikovým děním a vývojem volebních preferencí v první ČSR. Je otázkou, nakolik dění a případné aféry zasahující první republiku jako celek, ovlivňovaly preference obyvatel v takto periferní oblasti. S tím souvisí i snaha ověřit si celorepublikově známé jevy na úrovni vybraného regionu. Jedná se např. o silné postavení lidovců na Moravě, drtivé vítězství sociální demokracie při prvních parlamentních volbách, internacionální postavení KSČ či nástup SdP v polovině 30. let apod.

Nesmíme opomenout ani případný vliv regionálních osobností, které mohly výrazně do výsledku stran zasáhnout, anebo ekonomickou orientaci obyvatel obce (v SO Šilperk se nacházely, jak výrazně agrární obce, tak obce s výrazným podílem dělníků zaměstnaných v nedalekých papírnách v Olšanech). Výsledky by nám tedy měly dát odpověď na základní otázky, které si zde některé dovolím pro ukázkou položit. Tíhnul volebními preferencemi region spíše k občanským či socialistickým stranám? Jaké bylo postavení extremistických stran v regionu (pravicových i levicových, českých i německých)? Docházelo k postupnému vítězství sekulárních uskupení anebo v regionu přetrvával vliv na Moravě silných katolických stran? Jak velké existovaly rozdíly mezi jednotlivými obcemi, jejichž obyvatelé se hlásili ke stejné národnosti? Nakolik hrála roli ve výsledcích velikost obcí? Všechny získané výsledky lze

¹⁴ KUBÍČEK, Jaromír: *Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1938*. Brno 1989, s. 345.

¹⁵ KUBÍČEK, J.: *c. d.*, s. 339–340.

¹⁶ Dnes jsou obce bývalého soudního okresu Šilperk rozděleny mezi dva kraje (Olomoucký a Pardubický) a proto se informace nacházejí ve dvou okresních archivech.

v budoucnu využít i k lepšímu pochopení dění v regionu. Výsledky daných voleb totiž zcela jistě v mnohém vypovídají i o jeho občanech.

Práce je tradičně strukturována do několika kapitol a podkapitol. Po úvodu následuje teoretický základ tvořený třemi podkapitolami. V první je krátce charakterizován volební systém ČSR¹⁷, poté následuje text věnující se SO Šilperk. Největší část teoretického základu zabírá jeho poslední podkapitola, ve které se práce věnuje složitosti stranického systému první republiky.¹⁸ Účelem tohoto teoretického základu je na relativně malém prostoru nabídnout čtenáři krátký souhrn všech podstatných informací k pochopení této práce.

Dále následuje jedna z jádrových částí výzkumu. Kapitola zabývající se výsledky voleb. Každým v práci zkoumaným volbám bude věnována jedna podkapitola, kde jsou shrnuty a okomentovány zjištěné výsledky pro obce SO Šilperk. Tyto výsledky budou také porovnány s celorepublikovým děním a dostupnými výsledky na státní úrovni. Ve třetí pravděpodobně nejdůležitější části následuje analýza vývoje voleb a některých zajímavých jevů ve vybraném soudním okrese. V této podkapitole by měly být nalezeny odpovědi na většinu zde v úvodu položených otázek.

Součástí práce je také velmi rozsáhlá příloha umístěná na úplném konci po závěru, ve které jsou přiloženy tabulky a grafy, vysvětlující demografické okolnosti regionu, výsledky voleb či vývoj volebních preferencí. Vše je navíc doplněno užitím geografického pohledu díky programu QGIS, který je v práci využit pro tvorbu kartogramů a kartodiagramů, což umožní i prostorový pohled na preference obyvatel v daném regionu. I díky těmto moderním technologiím by výsledkem měla být detailní analýza volebních preferencí obyvatel v SO Šilperk v období první republiky a ověření některých všeobecně známých jevů na regionální úrovni a možná i naopak zjištění některých zatím neznámých souvislostí, které podníká další výzkum v dané oblasti.

¹⁷ Krátký výtah primárně z: KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006.

¹⁸ Opět pouze informativní základ z velmi podrobné publikace: MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. Díl I*. Brno 2005.

1. Teoretický základ

Než práce přejde k samotným výsledkům voleb a jejich analýze, je zapotřebí krátce nastínit teorii. Pro pochopení práce je nutná znalost volebního a politicko-stranického systému první ČSR a také místních souvislostí v námi vymezeném území. Volebnímu systému první republiky se věnuje první část teoretického základu. Jedná se o základní nástin provádění a pravidel voleb, které jsou použitelné pro tuto práci (parlamentní, zemské a okresní volby) a nebude tedy věnován žádný prostor volbám obcím. V druhé fázi teoretického základu budou popsány místní podmínky v SO Šilperk. Nejdelší část bude ve třetí části věnována politickým stranám, jelikož pochopení stranického systému je naprosto nezbytné pro orientaci v práci.

1.1 Volební systém ČSR

Československá republika v letech 1918–1938 byla parlamentní demokracií, kdy Národní shromáždění bylo na základě ústavy z roku 1920 tvořeno Poslaneckou sněmovnou (300 členů, voleni na 6 let) a Senátem (150 členů, voleni na 8 let).¹⁹ Volební právo bylo všeobecné, rovné, přímé a tajné. Výraznou změnou se vznikem republiky bylo zavedení volebního práva i pro ženy. Účast ve volbách byla povinná.²⁰

Veškeré prvorepublikové volby probíhaly poměrovým volebním systémem.²¹ Tento způsob voleb byl zvolen z objektivních důvodů. V první ČSR existovalo několik významných národnostních menšin a poměrný volební systém jim zaručoval zastoupení v parlamentu. Dále tím byly odbourány nešvary volební geometrie (používané za dob R-U proti některým národnostem).²² Svoji úlohu také sehrál strach z nástupu socialismu na počátku republiky.²³ Za zmínku stojí určitě neexistence vstupní volební klauzule, která způsobovala vysoký počet stran v parlamentu a roztržičnost politického spektra.²⁴ Do Poslanecké sněmovny bylo aktivní volební

¹⁹ CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub: *Volební systémy*. Brno 2004, s. 169.

²⁰ KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 205.

²¹ Na rozdíl od dob R–U, kdy platil většinový volební systém. Viz KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 201.

²² Při většinovém volebním systému spadá na jeden obvod jeden mandát. Bohužel je prakticky nemožné, aby všechny obvody byly stejně velké. Velmi často tak dochází k účelovému pokrívání výsledků upravováním velikosti obvodů.

²³ KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 206.

²⁴ BALÍK, Stanislav – HLOUŠEK, Vít – HOLZER, Jan – ŠEDO, Jakub: *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno 2007, s. 55.

právo od 21 let a do Senátu od 26 let. Poslancem se mohl stát člověk nejdříve ve 30 letech, senátorem ve 45.²⁵

Volič ve volbách do parlamentu odevzdával kandidátku některé politické strany. Pořadí kandidátů nemohl nijak měnit. Jednalo se o tzv. vázané kandidátní listiny. Při volbách do Poslanecké sněmovny byla ČSR rozdělena na 23 volebních krajů, v případě Senátu na 13.²⁶ Na rozdíl od polistopadové ČSFR a ČR byly mandáty mezi volebními kraji rozdělovány na základě počtu obyvatel, a nikoliv na základě platných hlasů.²⁷ Následné rozdělování mandátů probíhalo ve třech skrutiniích. V prvním skrutiniu byla použita Hareova formule.²⁸ Mandáty byly rozděleny podle pořadí na kandidátkách. Zbytkové mandáty se přesunuly do druhého skrutinia, do kterého strany poskytly nové celostátní kandidátní listiny. V tom se sečetly celostátní zbytkové hlasy všech stran (pokud strana v kraji nezískala ani jeden mandát v prvním skrutiniu, tak její hlasy z tohoto kraje nebyly započteny). Následně se udělily mandáty na základě Hagenbach-Bischoffovy kvóty.²⁹ Zbylé hlasy a mandáty se přesunuly do třetího skrutinia, kde už byly rozděleny na základě pravidla největších zbytků. Za pozornost stojí i fakt, že poslanec byl závislý na své politické straně, za kterou byl zvolen a Volební soud jej mohl mandátu na popud dané strany zbavit. Volby do Národního shromáždění prošly během období první republiky několika menšími úpravami (např. byli volebního práva zbaveni v roce 1927 vojáci a četníci), ale systém volby zůstal zachován.³⁰

Pro regionální volby měl vzniknout systém žup, který byl ale zaveden jen na Slovensku. Už v roce 1927 nastal celorepublikový návrat k zemskému zřízení, při kterém došlo ke zrušení Slezska. Nelze nezmínit, že v případě zemských voleb občané

²⁵ KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 205 a 210. Ohledně věku zisku aktivního a pasivního volebního práva se literatura velmi často rozchází. Viz např. LEBEDA, Tomáš – NOVÁK, Miroslav a kol.: *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda 2006, s. 166, kde jsou očividně uvedeny špatné hodnoty.

²⁶ CHYTILEK, R. – ŠEDO, J.: *c. d.*, s. 169. V naší práci je pro nás důležitý volební kraj Olomoucký v případě Poslanecké sněmovny a volební kraj Ostravský v případě Senátu.

²⁷ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006: k 90. výročí vzniku samostatného československého státu*. Praha 2008, s. 28.

²⁸ Celkový počet hlasů v obvodu byl vydělen počtem mandátů přiděleným tomuto obvodu. Každá strana dostala tolik mandátů, kolikrát bylo volební číslo obsaženo v počtu získaných hlasů. Viz LEBEDA, T. – NOVÁK, M. a kol.: *c. d.*, s. 169.

²⁹ Počet hlasů se vydělil zbývajícím počtem mandátů zvětšeným o jeden. Každá strana dostala tolik mandátů, kolikrát bylo její volební číslo obsaženo v počtu získaných hlasů. Viz LEBEDA, T. – NOVÁK, M. a kol.: *c. d.*, s. 169 a 170.

³⁰ KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 207–209.

volili jen 2/3 zastupitelů a zbytek byl dosazen státem. Hned v prvním skrutiniu byla použita Hagenbach-Bischoffova metoda a v druhém se mandáty přidělovaly na základě velikosti zbytků. Podobné zásady platily i pro volby do okresních zastupitelstev.³¹ Aktivní volební právo ve volbách okresních a zemských bylo od 24 let a pasivní od 30.³² Námí vybraný region spadl v případě zemských voleb do země Moravskoslezské a v případě okresních voleb pod politických okres Zábřeh.

Tato bakalářská práce se věnuje zmiňovaným parlamentním, zemským a okresním volbám. Ačkoliv se měl čas voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu rozejít z důvodu různě dlouhého trvání mandátu, byly za první republiky vždy předčasně rozpuštěny obě dvě komory a konaly se předčasné volby. Termíny tedy byly vždy stejné a parlamentní volby se uskutečnily v letech 1920, 1925, 1929 a 1935. Zemské a okresní volby se konaly v letech 1928 a 1935.

1.2 Soudní okres Šilperk

Vymezeným prostorem zájmu této práce je dnes již neexistující soudní okres Šilperk. Rozkládal se na severozápadní Moravě, kde jeho západní hranice se shodovala se zemskou hranicí s Čechami, v severní části politického okresu Zábřeh (viz mapa 1). Dnes je tento region rozdělen mezi Olomoucký a Pardubický kraj. Na první pohled se jedná o region s vysokou členitostí terénu na pomezí Hanušovické vrchoviny, Zábřežské vrchoviny a Orlických hor. Z toho plyne jistá odloučenost daného území. Dalším výrazným rysem je národnostní rozdělení soudního okresu, ve kterém měl silné zastoupení jak německý, tak český živel. Zjednodušeně lze národnostní rozdělení popsat tak, že severozápadním směrem stoupal procentuální počet zastoupení Němců (viz mapa 2), ale existovaly i výjimky (např. Šumvald na jihu okresu).³³

V období let 1918–1938 tvořilo SO Šilperk 19 samosprávných jednotek.³⁴ Jediným městem bylo správní centrum Šilperk. Během námí sledovaného období proběhlo sčítání lidu v letech 1921 a 1930. Roku 1921 měl region 14 767 obyvatel. V následujícím sčítání přibližně o 200 méně. Odliv obyvatel z regionu můžeme ještě výrazněji vypočítat, když se podíváme na sčítání v roce 1880, kdy měl region

³¹ KREJČÍ, O.: *c. d.*, s. 209–211.

³² Tamtéž, s. 210.

³³ *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1924, s. 70–71.

³⁴ V práci je používán administrativní pojem obec. Občasně ještě sídlo, které se ale správně používá nikoliv k označení samosprávné jednotky, ale k jakémukoliv od okolí oddělenému osídlení (tedy např. i k označení nesamostatných osad apod.).

19 215 obyvatel! Přesná data o počtu obyvatel v letech 1880, 1921 a 1930 pro jednotlivé obce viz tab. 1.³⁵

V období R-U docházelo k postupnému navyšování zastoupení českého obyvatelstva v regionu. Nejvíce je to patrné v Šilperku, kde mezi lety 1880 a 1930 došlo k navýšení obyvatel české národnosti z 77 na 489, tedy o více než 635 %! Zatímco v roce 1880 tvořila česká minorita pouhých 3,9 % obyvatel, v roce 1930 už to bylo 31,6 %.³⁶ V ostatních obcích už byl tento jev méně zřetelný (tab. 1). Během první republiky se tento nárůst téměř zastavil. Paradoxní je, že počet obyvatel českých obcí naopak výrazně klesal (např. počet obyvatel největší české obce bez výraznější německé menšiny Cotkyně klesl z 1 536 na 1 141). Výsledkem bylo, že počet obyvatel obcí v tzv. „české části“ klesal, naopak se zvyšoval počet obyvatel obcí s německou většinou, ale celkově počet obyvatel české národnosti zůstával přibližně stejný (7 754 v roce 1880 a 7 592 v roce 1930), zatímco počet Němců klesl z 11 452 při sčítání v roce 1880 na pouhých 6 843 v roce 1930.³⁷ Tyto demografické změny mohly mít více důvodů a zasloužily by si určitě detailní analýzu, na kterou ale zde nemáme místo ani prostor. Můžeme pouze obecně předpokládat, že mohlo docházet k migraci Čechů do severních obcí s německou většinou z důvodu hledání zaměstnání, jelikož v okolí Červené Vody zažíval rozkvět textilní průmysl. V mnoha případech se také ale mohlo jednat o postupné národní uvědomění česky mluvících obyvatel, kteří v prvotních sčítáních zaškrtnuli německou obcovací řeč a později po zesílení národního citění přešli k národnosti české, resp. československé.

Jestliže národnostně byl soudní okres rozdělen, tak nábožensky byl téměř jednotný. Při sčítání lidu v roce 1921 se z celkových 14 767 obyvatel 14 325 hlásilo k římskokatolické církvi, 120 k československé, 86 k evangelické a pouhých 12 obyvatel se přihlásilo k judaismu (v dobové terminologii israelství). Zbylí obyvatelé vyplnili kolonku bez vyznání (165) anebo jiné (67).³⁸ Zda za zmínku stojí pouze vybudování kostela církve československé (utrakvistické) v Písařově.³⁹

Následující ekonomické zhodnocení okresu je jednou z nejdůležitějších částí teoretického základu, jelikož lze předpokládat, že ekonomické souvislosti budou

³⁵ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Svazek IV.* Ostrava 1974, s. 127.

³⁶ Tamtéž, s. 228.

³⁷ Tamtéž, s. 228–249.

³⁸ *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1924, s. 70–71.

³⁹ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 247.

značně ovlivňovat výsledky v jednotlivých obcích. Soudní okres můžeme rozdělit do několika oblastí. První je oblast navázaná na textilní průmysl na severu. Jedná se primárně o největší sídlo okresu tehdejší městys Červená Voda a o menší obce, které už jsou dnes povětšinou součástí této velké obce (Bílá Voda, Mlýnický Dvůr, Moravský Karlov a Šanov). Čím jižněji v německy mluvícím prostoru postupujeme směrem k Šilperku, tím nabírá silnější zastoupení agrární sektor a drobní živnostníci (Březenský Dvůr, Březná, Heroltice). Zvláštním případem je Šilperk a od ostatních německy etnických obcí v okrese odříznutý Šumvald. Město Šilperk, ačkoliv bylo sídlem soudního okresu, bylo až třetí největší sídlo v soudním okrese po Červené Vodě a Písařově. Vyznačovalo se značnou chudobou a zvýšenou nezaměstnaností.⁴⁰ Většina jeho obyvatel pracovala v zemědělství. Jedinou rozvinutější oblastí průmyslu zde bylo spíše podomácké kartáčnictví, které zde bylo zastoupeno také jednou menší továrnou a družstvem Sedok.⁴¹ Obec Šumvald na jihu byla typická horská zemědělská obec s rozsáhlými lesy.⁴²

Ani etnicky český prostor nebyl ekonomicky jednotný. V severní části byla více hornatá oblast s vyššími podíly drobných řemeslníků a velmi rozšířeným kartáčnictvím (domácí výroba). Jednalo se primárně o Písařov a Jakubovice. Do této kategorie by spadala i východněji položená obec Bušín, kde také bylo kartáčnictví značně rozšířené, ale v důsledku výstavby papíren v nedalekých Olšanech (1862, SO Šumperk), došlo k výraznému navýšení počtu dělnictva. Toto tvrzení se týká i Zborova. Naopak poslední obec v této části okresu Hartíkov si zachovala čistě zemědělský ráz. Jižněji položené obce s česky mluvícím obyvatelstvem měly povětšinou agrární charakter (Cotkytle, Crhov, Jedlí a Horní Studénky). Nelze však opomenout zmínit místní průmysl v Jedlí (tkalcovna, výroba šumivých nápojů, kartáčnictví) a také vyšší nezaměstnanost v Cotkytli a Crhově. V Crhově bylo také velmi rozšířené podomácké kartáčnictví podobně jako v obcích více na severu.⁴³

V roce 1938 po odstoupení pohraničí nacistickému Německu v důsledku mnichovského diktátu, byl celý SO Šilperk připojen přímo k říši a stal se součástí landrátu Zábřeh.⁴⁴

⁴⁰ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–243.

⁴¹ MELZER, Miloš – SCHULZ, Jindřich: *Vlastivěda šumperského okresu*. Šumperk 1993, s. 460.

⁴² BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 246.

⁴³ Tamtéž, s. 228–243.

⁴⁴ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 126.

1.3 Stranickopolitický systém ČSR a politické strany působící v SO Šilperk

Vzhledem k charakteru práce a pro pochopení dalších částí je nezbytná adekvátní znalost stranickopolitického systému první republiky, jelikož politické strany měly v ČSR od počátku výjimečné postavení, kvůli kterému je dokonce meziválečná ČSR někdy ironicky označována za stát politických stran. V českých zemích strany navazovaly na již vytvořenou strukturu z dob Rakouska-Uherska, ve které leckdy suplovaly funkce státu a tuto roli si chtěly v novém státě uchovat. Naopak na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byl stranický systém vytvořen až se samotným vznikem republiky. Strany velmi často nepůsobily pouze v politice, ale pronikaly i do mimopolitické sféry. Docházelo tak k vysokému stupni politizace veřejného života.⁴⁵

Typickým rysem stranického systému první republiky byla jeho rozsáhlá národnostní fragmentace. Opět to můžeme považovat za pozůstatek R-U. Strany vznikaly na národní bázi. Základním faktorem byla národnost a až poté sociálně-ekonomické zájmy a postavení. Tomuto pravidlu se z velkých stran částečně vymykala pouze internacionální KSČ.⁴⁶

Celkový počet stran se uvádí mezi 50 až 60. Na možnou kritiku přílišného počtu stran je zde zapotřebí dodat, že se jich na reálné moci podílelo podstatně méně. Například v českém národnostním prostředí se o většinu hlasů dělilo stálých 5–8 stran.⁴⁷

Za další důležitý rys můžeme považovat praktickou neexistenci dlouhodobější konstruktivní státoporné opozice (snad s výjimkou období vlád rudo-zelené a panské koalice). S tím se také pojí činnost „orgánů“, které nijak nebyly zakotveny v právním řádu (Hrad, Pětka apod.) a ovlivňovaly chod politiky a státoporných stran.⁴⁸

Přes všechnu rozdrobenost vykazovalo stranické spektrum první republiky vysokou stabilitu. Po celou dobu existence první ČSR se na vrcholu držely až na výjimky stále ty stejné strany. Stranické secese byly povětšinou neúspěšné a odštěpenecké strany většinou v krátké době zanikly anebo přešly do jiné politické strany. Politický systém

⁴⁵ HARNA, Josef: *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918–1938*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 535–536.

⁴⁶ Tamtéž, s. 536–537.

⁴⁷ Tamtéž, s. 542.

⁴⁸ Tamtéž, s. 546–547.

se nakonec možná překvapivě nezhroutil zevnitř, ale zvenku jako následek mnichovského diktátu.⁴⁹

Vyjádření samotné síly politických stran je velmi problematické už z toho důvodu, že strana jako právní subjekt za první republiky neexistovala. Proto je leckdy velmi obtížné stanovit počty jejích členů či její přesnou činnost. Zapojení do systému a sílu strany asi nejlépe dokáží vystihnout volby (nejvíce ty parlamentní), kde se voliči dobrovolně rozhodují, která ze stran si zaslouží jejich hlas.⁵⁰ Tomuto jevu se věnuje podrobně moje bakalářská práce.

Bližší informace o politických stranách v ČSR lze nalézt v publikacích přímo se zabývajícím tímto rozsáhlým tématem. Při výběru stran, jejichž výčet a stručný popis následuje, byl brán ohled primárně na jejich působení v SO Šilperk. Některé strany jsou vynechány z důvodu jejich nezaznamenání v dostupné literatuře, jelikož, jak už bylo napsáno výše, strany v ČSR nebyly právním subjektem a leckdy docházelo k účelovým seskupením na konkrétní volby. I názvy jednotlivých stran je ze stejného důvodu nutné brát pouze jako orientační.⁵¹

⁴⁹ HARNA, J.: *Stranickopolitický systém*, s. 548–549.

⁵⁰ Tamtéž, s. 543–545.

⁵¹ Následující část zabírá značnou část bakalářské práce, aniž by přímo řešila problematiku volebních výsledků v SO Šilperk a čtenář znalý politických poměrů v ČSR ji může přeskóčit. Do práce je zařazena z důvodu, že následující části jsou postavené na výborné znalosti této problematiky a čtenář plně neznalý politických stran první ČSR by velmi lehce se ztratil a musel by mít při čtení práce otevřenou další literaturu. Zapojení přímo v SO Šilperku je popsáno na základě už existující literatury a nejsou předem reflektovány výsledky výzkumu, jelikož by došlo k narušení posloupnosti textu.

1.3.1 České (resp. Československé) strany⁵²

1.3.1.1 Československá národní demokracie

Vznikla v únoru 1918 jako Česká státoprávní demokracie ze čtyř stran: mladočeské, pokrokové, státoprávněpokrokové a lidovopokrokové. Při vzniku ČSR měla díky dlouhodobé tradici předchozích stran dobré předpoklady stát se velmi úspěšnou stranou nového státu. Tyto předpoklady však nedokázala příliš naplnit.⁵³

Své konstituování strana dovršila v březnu 1919, kdy přijala název Československá národní demokracie (ČSND). V programu se hlásila k zastupování všech složek národa a k zachování dosavadního soukromovlastnického systému. Koncept celonárodní strany byl však v této době už utopický. Politická scéna se diferencovala i dle sociálních zájmů. Pravicová ČSND se stávala stále častěji terčem lidových vrstev, které ji vinily z vykořisťování chudších a sociální nespravedlnosti. Týkalo se to hlavně činnosti Aloise Rašína na ministerstvu financí. Strana budila rozepře i svojí mezinárodní politikou. Hlavně její předseda Karel Kramář byl zastáncem názoru, že jediným zajištěním ČSR na mezinárodním poli je silné „slovanské“ Rusko. Proto už na konferenci v Paříži prosazoval názor vojenského zásahu vůči sovětskému Rusku. Rostlo také napětí mezi K. Kramářem a Tomášem G. Masarykem či Edvardem Benešem. Tento spor způsoboval rozdvojenost strany na prohradní a Kramářovo křídlo.⁵⁴ Strana také občasně koketovala s fašistickými národními hnutími. Vše vyústilo roku 1934 ve vzniku Národního sjednocení (NS), kde se spojilo několik nacionalistických uskupení za účelem dosáhnout úspěchu v parlamentních volbách 1935.⁵⁵ Tiskovinou za první republiky byly pro stranu *Národní listy*.⁵⁶ V SO Šilperk dosahovala velmi malých volebních zisků. Svoji místní organizaci měla v Písařově, kde však ve volbách nedosahovala úspěchů. Větší procentuální zisky měla pouze v Hartíkově a Zborově.⁵⁷

⁵² Všechny strany byly samozřejmě československé, ale zde je pro lepší přehlednost použito národnostní rozdělení.

⁵³ SLÁDEK, Zdeněk: *Československá národní demokracie*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 593–594.

⁵⁴ SLÁDEK, Z.: *c. d.*, s. 594–595.

⁵⁵ Tamtéž, s. 608.

⁵⁶ Tamtéž, s. 598.

⁵⁷ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

V roce 1925 se od ČSND oddělilo prohradní křídlo vedené Jaroslavem Stránským a vznikla Národní strana práce (NSP).⁵⁸ Stranu ve volbách 1925 podpořila řada osobností z řad inteligence (např. bratři Čapkové).⁵⁹ Svým programem byla velmi blízká prezidentovi a posunovala se více doleva než její původní strana.⁶⁰ Ve volbách 1925 však neuspěla a postupně splynula do ČSNS.⁶¹

1.3.1.2 Československá sociálně demokratická strana dělnická

Strana vznikla na konci roku 1918 sloučením sociálně demokratických stran působících v českém a slovenském prostoru jako Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD).⁶² Za I. světové války po odstoupení Bohumíra Šmerala z postu předsedy strany se postupně odklonila od aktivní prorakouské politiky ke státotvorné ideji. I díky tomu měla na počátku velmi vysoké preference ve volbách. Vyhrála jak obecní volby 1919, tak parlamentní 1920. Její úspěch vycházel hlavně z poválečné bídy, a také z toho, že zastupovala jak reformní, tak i radikální proud levice, takže mohla oslovovat velkou část levicových voličů.⁶³

Prosazovala zestátnění velkých podniků, zdravotní péči pro všechny, státní školství, odluku státu a církve, rovnoprávnost žen apod. Proti podpoře republiky i umírněnému sociálnímu programu se však postavilo křídlo B. Šmerala, které očekávalo brzkou revoluci proletariátu a zánik soukromého vlastnictví. Tato roztržka nakonec vyústila roku 1921 ve vznik Komunistické strany Československa, která vznikla odtržením radikální levice od československých i německých sociálních demokratů. Od této chvíle už nikdy nedokázala ČSDSD svůj volební výsledek zopakovat.⁶⁴ I nadále však pokračovala ve své státotvorné politice a byla dlouholetým členem pětky, kde ji zastupoval Rudolf Bechyně. Sociální demokracie byla jednoznačně masovou stranou a opírala se o mnoho organizací, jako byly např. Odborové sdružení československé či Svaz dělnických tělovýchovných jednot.⁶⁵ Nejvýznamnější tiskovinou bylo *Právo*

⁵⁸ SLÁDEK, Z.: *c. d.*, s. 618–619.

⁵⁹ Tamtéž, s. 621.

⁶⁰ SLÁDEK, Z.: *c. d.*, s. 622.

⁶¹ Tamtéž, s. 626.

⁶² KUKLÍK, Jan: *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 683.

⁶³ KUKLÍK, J.: *c. d.*, s. 686.

⁶⁴ Tamtéž, s. 687.

⁶⁵ Tamtéž, s. 698.

lidu.⁶⁶ V roce 1938 se jasně profilovala jako strana hájící republiku.⁶⁷ V SO Šilperk měla ČSDSD svoje místní organizace v Bušíně, Horních Studénkách, Jedlí a Písařově. Vysokých volebních výsledků dosahovala také v Crhově a Zborově.⁶⁸

Za zmínku stojí i jedna z mnoha odštěpeneckých stran – tzv. „Modráčkovci“. Ti kandidovali ve volbách v roce 1920 pod názvem Socialistická strana československého lidu pracujícího (SSČLP), ale neuspěli a už v roce 1923 zanikli.⁶⁹

1.3.1.3 Československá strana lidová

Vstup do republikové politiky měla Československá strana lidová (ČSL) ztížený silným protikatolickým hnutím po vzniku ČSR vzniklým přílišným napojením katolické církve na minulý režim. Jako katolická politická strana byla tímto hnutím „Pryč od Říma“ výrazně zasažena. ČSL vznikla sjednocením několika katolických stran v lednu 1919. Dlouholetým předsedou se stal Jan Šrámek.⁷⁰

Program byl založen na katolické víře a ideji křesťanské solidarity. Lidovci byli zastánci soukromého vlastnictví a vztahy či spory mezi společenskými třídami měly být dle nich řešeny křesťanskou morálkou a solidaritou. Strana měla státotvorný vztah vůči ČSR. Nejvíce hlasů pravidelně získávala na moravském venkově.⁷¹ Podobně jako všechny strany disponovala mnohými satelitními organizacemi. Za zmínku stojí katolická protiváha Sokolu Orel.⁷² Ústředním tiskovým orgánem byly *Lidové listy*.⁷³ Na počátku 20. let měla společný poslanecký klub se Slovenskou ľudovou stranou, ale už v roce 1921 došlo k rozdělení. Po mnichovském diktátu strana vstoupila po jistém váhání do Strany národní jednoty.⁷⁴ V SO Šilperk disponovala velmi silným zastoupením. Svoje buňky měla v Bušíně, Cotktyli, Jakubovicích, Jedlí, Písařově a Zborově. Ve všech zmiňovaných obcích měla buď dominantní anebo velmi silné postavení. Vysoký počet hlasů dosahovala také v Hartíkově či Horních Studénkách.⁷⁵

⁶⁶ KUKLÍK, J.: *c. d.*, s. 700.

⁶⁷ Tamtéž, s. 705.

⁶⁸ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

⁶⁹ KUKLÍK, J.: *c. d.*, s. 707.

⁷⁰ TRAPL, Miloš: *Československá strana lidová*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 655.

⁷¹ Tamtéž, s. 656–657.

⁷² Tamtéž, s. 660.

⁷³ Tamtéž, s. 662.

⁷⁴ Tamtéž, s. 670.

⁷⁵ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

Pro doplnění zde stojí ještě za připomenutí dvě odštěpené strany od ČSL. Významnější v regionu pro jisté zisky ve volbách roku 1925 byla Československá domkářsko-malozemědělská strana (ČDMS), která vznikla v roce 1924 poté, co byl z ČSL vyloučen její předseda Alois Kaderka.⁷⁶ Druhou odštěpenou stranou byla Československá strana křesťansko-sociální (ČSKS) Antonína Čuříka, která se od ČSL odštěpila v roce 1929.⁷⁷ Její vliv na voliče v SO Šilperk byl však minimální.

1.3.1.4 Československá strana národně socialistická

V roce 1918 vznikla spojením několika subjektů Česká strana socialistická, která navazovala na svoji rakousko-uherskou předchůdkyni Českou stranu národně sociální. Ta v nově vznikající republice měla mimořádné ambice, které plynuly z její válečné perzekuce a také snahy řešit programově otázku sociální i národní.⁷⁸ Základní ideou programu byl národní socialismus. Oproti internacionálnímu socialismu se vymezovala vůči marxismu a kladla důraz také na národní požadavky.⁷⁹

Dlouholetým předsedou a výraznou osobností již za R-U byl Václav Klofáč. Ve 20. letech ovlivňoval stranu výrazně její zástupce v Pětce Jiří Stříbrný. Členem strany byl i pozdější prezident E. Beneš. Názorové spory mezi prohradním křídlem E. Beneše a J. Stříbrným nakonec vyústily ve vyloučení J. Stříbrného na 11. sjezdu strany v roce 1926.⁸⁰ Zde také strana přijala nový název: Československá strana národně socialistická (ČSNS).⁸¹ J. Stříbrný poté prošel několika radikálními stranami, až nakonec v roce 1934 skončil v Národním sjednocení.⁸² Strana disponovala rozsáhlými satelitními organizacemi. Ústředním tiskem bylo *České slovo*.⁸³ Po Mnichově se strana rozpustila a část členů přešla do Strany národní jednoty a část do opoziční Národní strany práce.⁸⁴

V SO Šilperk nebyla strana nijak organizována a dosahovala nízkých volebních výsledků. Vyšších procentuálních zisků dosahovala pouze v obci Jedlí a některých

⁷⁶ TRAPL, M.: *Československá strana lidová*, s. 672.

⁷⁷ Tamtéž, s. 676.

⁷⁸ HARNA, Josef: *Česká národní socialismus*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 763.

⁷⁹ Tamtéž, s. 764–765.

⁸⁰ Tamtéž, s. 771–772.

⁸¹ Tamtéž, s. 767.

⁸² Tamtéž, s. 772.

⁸³ Tamtéž, s. 775.

⁸⁴ Tamtéž, s. 778.

menšinových českých minoritách v obcích s německou převahou (Mlýnický dvůr, Červená voda).⁸⁵

1.3.1.5 Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská

Do vznikající republiky vstoupilo živnostenské hnutí roztržité. Menší živnostenská strana existovala v Čechách i na Moravě a mnohé živnostenské spolky spolupracovaly s celým politickým spektrem. Ke sjednocení došlo roku 1919 vznikem Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské (ČŽOSS).⁸⁶ Základním hospodářským programem strany byla idea středostavovská. Strana se na jedné straně vymezovala proti kapitalismu a velkokapitálu a na druhé straně i proti marxismu a komunismu. Prosazovala zájmy střední třídy a malovýrobu. Tam v průmyslu, kde to nebylo možné, doporučovala stejně jako socialistické strany družstevnictví. I proto je obtížné tuto stranu zařadit, zda patří k občanským či socialistickým stranám.⁸⁷

K vůdčím osobnostem patřili Jan V. Najman a Rudolf Mlčoch.⁸⁸ Straně se nepodařilo vytvořit tak silné satelitní organizace, jaké měly jiné politické strany.⁸⁹ Neexistoval ani jednotný ústřední tisk pro celou ČSR. V Čechách byla hlavní tiskovina *Reforma*, přejmenována v roce 1932 na *Národní střed*.⁹⁰ Na Moravě byl hlavní tiskovinou *Československý deník* (od roku 1932 *Moravský deník*) vycházející v Olomouci.⁹¹

Na území SO Šilperk měla pouze jedinou místní organizaci v Písařově. V žádné obci nebyla vedoucí stranou ve volbách, ale v mnohých obcích dosahovala na desetiprocentní a vyšší výsledky (Bušín, Jedlí apod.).⁹²

⁸⁵ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

⁸⁶ MAREK, Pavel: *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 793.

⁸⁷ MAREK, P.: *Československá živnostensko-obchodnická strana*, s. 794–796.

⁸⁸ Tamtéž, s. 798.

⁸⁹ Tamtéž, s. 800.

⁹⁰ Tamtéž, s. 801–802.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

1.3.1.6 Komunistická strana Československa⁹³

Založení Komunistické strany Československa (KSČ) v roce 1921 bylo výsledkem několikaletého snažení radikálních socialistů, komunistů a anarchokomunistů. Program vedla v duchu Komunistické internacionály.⁹⁴ Jejím cílem bylo vytvoření nové, sociálně spravedlivé společnosti bez soukromého vlastnictví. Komunistickou revolucí měla být svržena vláda buržoasie a nastoupit měla diktatura proletariátu. V praxi však tyto vize byly nereálné.⁹⁵

Jednalo se o stranu s pevnou organizací a mnohými satelitními organizacemi.⁹⁶ Nejvýznamnějším tiskem strany bylo *Rudé právo*.⁹⁷ Z počátku měl ve straně velký vliv B. Šmeral, ale v roce 1929 se dostali k moci ultralevicoví tzv. karlínští kluci v čele s Klementem Gottwaldem.⁹⁸ Zvláštností strany bylo její řízení ze zahraničí (Moskva). I díky tomu nebyla součástí žádné vlády ČSR, kterou považovala za kapitalistickou.⁹⁹ V roce 1938 se stejně jako české státotvorné strany postavila proti Mnichovu, ačkoliv jako jediná ze všech větších stran republiky byla alespoň částečně schopná překlenout národnostní rozpory a jejími členy i voliči byli příslušníci všech národů Československa.¹⁰⁰

V SO Šilperk měla svoje místní buňky ve Štítech, Bušíně, Písařově a Zborově. V českém národnostním prostoru nedosahovala přílišných volebních zisků mimo obce, kde působila. V etnicky německém prostoru měla značný vliv v Herolticích, Mlýnickém Dvoře a především v centru SO v Šilperku.¹⁰¹

1.3.1.7 Národní obec fašistická

Vznik fašismu u nás byl inspirován fašistickými hnutími po Evropě a nejvíce režimem v Itálii. Stoupence na začátku získával primárně v národně-demokratických kruzích. Programem byl všudypřítomný antisemitismus, radikální nacionalismus

⁹³ Pro lepší přehlednost je zařazena mezi české strany, ačkoliv její elektorát byl internacionální.

⁹⁴ MAREK, Pavel: *Komunistická strana Československa*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 711.

⁹⁵ Tamtéž, s. 714–715.

⁹⁶ Tamtéž, s. 721.

⁹⁷ Tamtéž, s. 726.

⁹⁸ MAREK, P.: *Komunistická strana*, s. 731.

⁹⁹ Tamtéž, s. 736.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 739.

¹⁰¹ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

zaměřený proti všemu cizímu (hlavně proti Němcům!), antikomunismus a propagování vlády silné ruky.¹⁰²

Od 20. let vznikaly různé krajně pravicové organizace: Klub červenobílých, Národní hnutí, Moravští fašisté apod. Tyto organizace v roce 1926 spolu dohromady vytvořily Národní obec fašistickou (NOF).¹⁰³ Po zvolení předsedou v roce 1927 se stal nejvýznamnější postavou generál Radola Gajda.¹⁰⁴ Ani potom však nebyl fašistický proud jednotný. Ve volbách v roce 1929 kandidoval dohromady v Lize proti vázaným kandidátkám s přívrženci Jiřího Stříbrného.¹⁰⁵ V roce 1934 část fašistických skupin přešla do Národního sjednocení. NOF kandidovala o rok později samostatně.¹⁰⁶ Za mnichovského diktátu patřili členové NOF k nejhrošlivějším obráncům státu, ale v dobách okupace byla v jejich řadách velmi rozšířená i kolaborace.¹⁰⁷ V SO Šilperk dosahovali fašisté naprosto minimálních zisků. Jedinou obcí, kde měli svoje přívržence, byl Bušín.¹⁰⁸

1.3.1.8 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu

Strana velmi často v literatuře označována jako agráři. Plyne to jak z jejího programu, tak původu. Vyvinula se z roku 1899 vzniklé České agrární strany. Nejdříve roku 1919 jako Republikánská strana československého venkova a po sloučení s částí Slovenskej národnej a roľnickej strany v roce 1922 přijala název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (z toho vychází v práci používaná značka RSZML). Jednalo se o nejsilnější politický subjekt první ČSR. Strana obhajovala soukromé vlastnictví a byla jednoznačně státotvorná. Strukturou se jednalo o masovou stranu s pevnou a vyspělou organizací.¹⁰⁹

Základem programu byla idea agrarismu, která zdůrazňovala rolníka jako živitele státu. Zemědělství pokládali za základní složku hospodářství. Z toho logicky plyne, že

¹⁰² PAVLÍČEK, Jaromír: *Český fašismus*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 629.

¹⁰³ PAVLÍČEK, J.: *c. d.*, s. 631.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 633.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 637.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 641.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 648.

¹⁰⁸ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹⁰⁹ HARNA, Josef: *Republikánská strana*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 553.

nejsilnější pozice tato strana držela na venkově.¹¹⁰ Velkou osobností strany byl dlouholetý předseda Antonín Švehla (1909–1933). Po jeho smrti se po dvou letech stal předsedou Rudolf Beran. Za zmínku stojí i premiér a významný politik Milan Hodža.¹¹¹ Jako většina prvorepublikových stran měla strana celou škálu satelitních organizací a svazů.¹¹² Nejvýznamnějším tiskovým médiem strany byl deník *Venkov*.¹¹³ Po mnichovském diktátu česká část strany splynula do Strany národní jednoty.¹¹⁴

V SO Šilperk měla strana svoje organizace v Cotkytli, Horních Studénkách, Jedlí a Písařově. Silné volební pozice držela i v Crhově, Hartíkově, Jakubovicích či Zborově.¹¹⁵

Vzhledem k jistým ziskům v SO Šilperk v roce 1925 stojí za zmínku ještě Československá strana agrární a konzervativní (ČSAK), která byla výtvořem od agrárníků vyhozeného Karla Práška a celorepublikově ve volbách neobstála a záhy skončila.¹¹⁶

1.3.2 Německé strany

1.3.2.1 Německá demokratická svobodomyšlná strana

V září 1919 se jako následnice malé Německé pokrokové strany ustavila Německá demokratická svobodomyšlná strana (Deutsche demokratische Freiheitspartei, DDFP).¹¹⁷ Ve svém programu hlásala velmi progresivně liberální stanoviska a vyznačovala se velmi aktivistickou politikou vůči ČSR.¹¹⁸ Nejvýraznější postavou strany byl profesor Bruno Kafka. Strana nedisponovala žádným stranickým tiskem.¹¹⁹

Ve volbách 1928 vytvořila strana spolu s odštěpeneckými skupinami z nacionálních stran Německé pracovní a volební společenství (Deutsche Arbeits- und Wahlgemeinschaft, DAWG). Toto společenství postupně splynulo do SdP.¹²⁰ Výjimkou byla právě DDFP, která v roce 1935 kandidovala v široké koalici s dalšími

¹¹⁰ HARNA, Josef: *Republikánská strana*, s. 555–556.

¹¹¹ Tamtéž, s. 580–582.

¹¹² Tamtéž, s. 565.

¹¹³ Tamtéž, s. 574.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 586.

¹¹⁵ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹¹⁶ KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 372.

¹¹⁷ ŠEBEK, Jaroslav: *Politické strany německé menšiny*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 887.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 887.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 888.

¹²⁰ Tamtéž, s. 887.

německými i maďarskými stranami (Sudetendeutscher Wahlblock, SdW).¹²¹ Strana jako jedna z mála německých stála při republice až do mnichovské dohody v roce 1938, její vliv však byl minimální.¹²² SdW slavil v SO Šilperk mírný úspěch ve volbách v roce 1935 pouze v Šanově.¹²³

1.3.2.2 Německá křesťansko-sociální strana lidová

Strana navazovala na křesťansko-sociální strany z období R-U, jejichž program byl ovlivněn encyklikou *Rerum novarum* papeže Lva XIII. Německá křesťansko-sociální strana lidová (Deutsche christlichsoziale Volkspartei, DCV) byla ustanovena v listopadu 1919. Silnější pozice držela na Moravě a ve Slezsku.¹²⁴ Programově chtěla sociální otázky řešit křesťanským smírem a rozdělením do stavů. Pro Němce v ČSR prosazovala po většinu času autonomii prosazenou ústavní formou.¹²⁵ Po dobu její existence v ní soupeřilo aktivistické křídlo Roberta Mayr-Hartinga a nacionální Karla Hilgenreinera.¹²⁶ Strana byla součástí panské koalice na konci 20. let. S nástupem Adolfa Hitlera v Německu její vliv upadal, až nakonec roku 1938 zanikla.¹²⁷ Jejími satelitními organizacemi byly mnohé katolické spolky či odbory.¹²⁸ Ústředním deníkem byl *Deutsche Presse*.¹²⁹

V SO Šilperk dosahovala relativně vysokých volebních zisků. Vyhrávala některé volby v Šilperku či Březenském dvoře. Silné zisky měla i v Březné, Červené Vodě, Moravském Karlově, Šanově či Šumvaldu.¹³⁰

1.3.2.3 Německá nacionálně socialistická strana dělnická

K ustavení strany v ČSR došlo v Duchcově roku 1919. Německá nacionálně socialistická strana dělnická (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP) navazovala na Německou dělnickou stranu z dob R-U.¹³¹ Prosazovala socialismus skloubený s nacionalismem. Hospodářsky odmítala kapitalismus, ale záporně se

¹²¹ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 889.

¹²² Tamtéž.

¹²³ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 247.

¹²⁴ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 877.

¹²⁵ Tamtéž, s. 878.

¹²⁶ Tamtéž, s. 879.

¹²⁷ Tamtéž, s. 879–881.

¹²⁸ Tamtéž, s. 878.

¹²⁹ Tamtéž, s. 879.

¹³⁰ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹³¹ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 869.

stavěla i k marxistickému výkladu. Velmi často se v jejím programu můžeme setkat s velkoněmeckými myšlenkami a antisemitismem. Byla také silně antiklerikální.¹³²

K Československu zaujala negativní postoj, který sílil v souvislosti s tím, jak sílili národní socialisté A. Hitlera v Německu. Na začátku 30. let vše eskalovalo v zatýkání jejích poslanců a zákazu působení strany v říjnu 1933. Strana se však už o měsíc dříve sama rozpustila. Její vedení (např. Rudolf Jung či Hans Krebs) emigrovalo do Německa. Velká část straníků přešla do Sudetoněmecké vlastenecké fronty a později se objevila v Sudetoněmecké straně.¹³³ Ze satelitních organizací se nejznámějším stal polovojskový Volkssport, který byl obviňován z útoků na protihitlerovsky naladěné Němce.¹³⁴ Ústředním tiskem strany byl deník *Der Tag*.¹³⁵

V SO Šilperk dosáhla v roce 1929 vysokých volebních výsledků v obcích Bílá Voda, Březná a Mlýnický Dvůr. Více jak desetiprocentní zisky měla i ve velkých centrech jako byl Šilperk či Červená Voda.¹³⁶

1.3.2.4 Německá nacionální strana

Strana navazovala na činnost německých nacionálních stran v období před I. světovou válkou. Z počátku byla její činnost v ČSR roztržštěná na několik nezávislých stran. Jejich spojením v dubnu 1919 vznikla Německá nacionální strana (Deutsche Nationalpartei, DNP). K úplnému spojení nacionálních proudů došlo až na prvním sjezdu strany na konci roku 1919.¹³⁷ Program strany byl zaměřen proti ČSR a zastával velkoněmecké ideje a důraz na možnost seburčení Němců v Československu. Občasně se objevovaly i antisemitské rysy.¹³⁸

Důležitými postavami byl Rudolf Lodgmann von Auen a Heinrich Brunar. Strana zasedala v parlamentu, ale její volební výsledky se s přibývajícím časem zhoršovaly. Nakonec se po jejím zákazu v roce 1933 většina straníků postupně přesunula do nově vznikající SdP.¹³⁹ Nejvýznamnějším periodikem byl *Nordböhmisches Tagblatt*.¹⁴⁰

¹³² ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 869.

¹³³ Tamtéž, s. 871–872.

¹³⁴ Tamtéž, s. 870.

¹³⁵ Tamtéž, s. 870.

¹³⁶ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹³⁷ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 873.

¹³⁸ Tamtéž, s. 873.

¹³⁹ Tamtéž, s. 874–875.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 873.

V SO Šilperk na venkově postupně ztrácela hlasy (např. Moravský Karlov). Vyšší volební zisky si držela pouze ve větších sídlech, jako byl Šilperk a Červená Voda.¹⁴¹

1.3.2.5 Německá sociálně demokratická strana dělnická

Strana vznikla na konci léta 1919 jako Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, DSAP). Z počátku se stejně jako ostatní německé strany stavěla proti republice.¹⁴² Se změnou vedení v nástupu Ludwiga Czecha, který vystřídal zesnulého Josefa Seligera, se postupně začala politika strany obracet k aktivismu. Po volbách v roce 1929 se stala součástí vlády. Ve 30. letech se stavěla na obranu republiky a až do úplné konce se snažila vzdorovat nástupu SdP a sympatizantů A. Hitlera. Mnozí její přívrženci, kteří neemigrovali, za to zaplatili pozdější perzekucí a leckdy i životem.¹⁴³ Programem strany byl z počátku austromarxismus. Stejně jako v ČSDSD došlo k odštěpení ultralevice, která spoluzakládala KSČ. Strana dávala důraz na sociální otázky s důrazem na německé pohraničí a jeho zájmy.¹⁴⁴ Ústřední tiskovinou byl *Sozialdemokrat*.¹⁴⁵ Podobně jako české strany měla mnoho satelitních spolků a odborů a také výbornou vnitřní organizaci.¹⁴⁶ V SO Šilperk dosahovala DSAP vysokých výsledků v severních oblastech osídlených Němci, jako byly obce Bílá Voda, Červená Voda, Mlýnický Dvůr, Moravský Karlov a Šanov. Naopak v jižních oblastech osídlených Němci vysokých výsledků nedosahovala.¹⁴⁷

1.3.2.6 Německá živnostenská strana

V listopadu 1919 byla ustavena Německá živnostenská strana (Deutsche Gewerbeapartei, DGP).¹⁴⁸ Její vůdčí osobností se stal Alois Stenzl.¹⁴⁹ Programově mířila na střední stavy a především, jak napovídá název, na živnostníky. Ve volbách

¹⁴¹ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹⁴² ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 863.

¹⁴³ Tamtéž, s. 869.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 864.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 865.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 863–869.

¹⁴⁷ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹⁴⁸ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 875.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 876.

většinou kandidovala v koalici s jinou německou stranou. Jedním z mála příkladů, kdy kandidovala samostatně, jsou zemské volby v roce 1928.¹⁵⁰

Ve 20. letech se stavěla k aktivistickému proudu v německé politice, ale ve 30. let spolupracovala s SdP, až se s ní v březnu roku 1938 sloučila.¹⁵¹ Nejvýznamnějším listem byl *Das deutsche Gewerbe*.¹⁵²

1.3.2.7 Sudetoněmecká strana

Vznikla nejdříve jako hnutí, které mělo sdružovat všechny politické strany a spolky sudetských Němců s názvem Sudetoněmecká vlastenecká fronta. V klasickou politickou stranu se přeměnila až v dubnu 1935 před parlamentními volbami, kdy přijala název Sudetoněmecká strana (Sudetendeutsche Partei). Programem částečně navazovala na dvě německé strany, které byly roku 1933 zakázány (DNP a DNSAP). Byla však tvořená více politickými proudy.¹⁵³

Z počátku byl hlavní hybnou silou elitářský antidemokratický spolek Kameradschaftsbund, z jehož kruhů vzešel i dlouholetý předseda strany Konrad Henlein.¹⁵⁴ Proto je obtížné popsat uceleně program strany. Dokonce i vztah k republice se měnil v průběhu let. Na samém počátku se navenek hlásila k demokratickému Československu, v opačném případě by ji hrozil zákaz, jako v případě dvou jejích předchůdkyň. V roce 1937 však už K. Henlein psal A. Hitlerovi, že touží Sudety připojit k Německu. Poté strana čím dál více stupňovala svoje požadavky na vládu ČSR a byla pod kontrolou Berlína. Velmi známý je např. Karlovarský program z dubna roku 1938.¹⁵⁵ Strana disponovala velmi silnou organizovaností a mnohými satelitními organizacemi, kterých dosáhla povětšinou ovládnutím již existujících. Teroristickými aktivitami proslul např. Sudetoněmecký dobrovolnický sbor (Sudetendeutsche Freikorps).¹⁵⁶ Ústředním deníkem byl *Die Zeit*.¹⁵⁷

¹⁵⁰ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 3, inv. č. 134, *Volby do okresního a zemského zastupitelstva 1928*.

¹⁵¹ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 876–877.

¹⁵² Tamtéž, s. 875.

¹⁵³ MAREK, Pavel: *Sudetoněmecká strana*. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno 2005, s. 893.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 894.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 894–896.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 900.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 902.

Je zapotřebí také zmínit fakt, že moravské vedení SdP se nacházelo v Šumperku, který ležel pouze cca. 10–15 km východně od SO Šilperk.¹⁵⁸ I proto v námi sledované oblasti slavila SdP v roce 1935 velký úspěch. Vyhrála volby do Poslanecké sněmovny ve všech obcích s většinou německé populace s výjimkou Březné a Březenského dvora. Od té chvíle se stala stejně jako v ostatních částech ČSR vůdčí německou stranou.¹⁵⁹

1.3.2.8 Svaz zemědělců

Svaz zemědělců (Bund der Landwirte, BdL) navazoval na činnost německých agrárníků za Rakouska-Uherska. Strana se v Čechách konstitovala už v roce 1918, celorepublikově poté na sjezdu v Praze 1920.¹⁶⁰ Programově se strana hospodářsky orientovala na zájmy maloročníků a středního rolnictva. Snažila se díky tomu být dominantní stranou německého venkova. V otázce národností požadovala právo na sebeurčení prosazené v rámci republiky a zastoupení Němců ve vládě a úřadech.¹⁶¹ Během průběhu 20. let začala tíhnout k aktivismu. Vyvrcholením těchto snah byla účast v tzv. panské koalici. Ve volbách strana postupně sílila až do vzniku SdP, kdy naopak stejně jako ostatní německé strany začala postupně slábnout.¹⁶²

Vůdčí osobnosti byli Franz Křepek a Franz Spina. Na konci ČSR sice patřila k aktivistickému táboru, ale křídlo strany kolem G. Hackera mělo blízko k SdP a nakonec došlo ke spojení stran po anšlusu Rakouska v březnu 1938.¹⁶³ Nejvýznamnější satelitní organizací byl Svaz německé venkovské mládeže.¹⁶⁴ Ústředním tiskem byl *Deutsche Landpost*.¹⁶⁵

V SO Šilperk měla strana do vzniku SdP silné pozice. Několik organizací a silné volební preference v Bílé Vodě, Březné, Březenském Dvoře, Červené Vodě, Herolticích, Moravském Karlově, Šanově a Šumvaldu. V Březné a Březenském Dvoře posilovala i po vzniku SdP a v roce 1935 se v těchto dvou obcích stala vítězem voleb do Poslanecké sněmovny (všude jinde v německém prostoru zvítězila SdP).¹⁶⁶

¹⁵⁸ MAREK, Pavel: *Sudetoněmecká strana*, s. 897.

¹⁵⁹ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

¹⁶⁰ ŠEBEK, J.: *c. d.*, s. 881.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 882.

¹⁶² Tamtéž, s. 883–884.

¹⁶³ Tamtéž, s. 885.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 882.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

2. Volby

2.1 Parlamentní volby 1920

2.1.1 Československo

Parlamentní volby v roce 1920 byly první v dějinách samostatného Československa. Jednalo se po obecních volbách v roce 1919 o teprve druhé volby, ve kterých mohly volit i ženy.¹⁶⁷ Volba poslanců proběhla 18. dubna, do Senátu se volilo o týden později. Z důvodu, že volby neproběhly na Těšínsku a Podkarpatské Rusi se ve volbách nerozděloval plný počet mandátů.¹⁶⁸

V období před volbami vládla první Tusarova vláda tzv. rudozelené koalice. Ta se však vyznačovala v posledních měsících vysokou nestabilitou. Jedním z největších sporů byly pokusy sociální demokracie nutit (leckdy i násilím) dělníky v továrnách, kde obecně měla většinu, vstupovat do jejich svazů a spolků. Proti tomu velmi silně vystupovali čs. socialisté, kteří nejdříve 18. listopadu podali návrh zákona proti omezování pracovní svobody a poté, co sociální demokraté o návrhu odmítli jednat, jejich ministři 2. prosince podali demisi, kterou však prezident T. G. Masaryk nepřijal.¹⁶⁹

Další rozklad koalice pokračoval po přijetí únorové ústavy. Vše vyvrcholilo manifestační předvolební demisí ministrů za agrární stranu 14. dubna, kvůli sporům o obecních statcích. I kvůli tomu panovala celospolečensky vysoká očekávání výsledků voleb. Volby měly znamenat konec „revolučního období“ a vznik regulérního Národního shromáždění s přítomností stran zastupujících národnostní menšiny.¹⁷⁰

Volební kampaň probíhala velmi bouřlivě. Dokonce v některých regionech došlo k až téměř násilnému odvážení obilovin a dalších produktů do měst, za účelem zvýšení preferencí pro socialistické strany (hlavně soc. demokraty). Favority voleb byla čs. sociální demokracie a agráři, tedy dvě hlavní strany vládní koalice. Volby se v mnohém proměnily jak v souboj mezi socialistickými a občanskými stranami, tak také v souboj mezi městem a venkovem.¹⁷¹

¹⁶⁷ KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 124.

¹⁶⁸ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 164.

¹⁶⁹ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 162.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 162–163.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 163–165.

Ve volbách do Poslanecké sněmovny (díky systému první republiky podstatně důležitější než do Senátu) zvítězila celkově ČSDSD se ziskem 25,7 % hlasů a 74 mandátů. Jednalo se o volební rekord v meziválečné ČSR, který už nikdy žádná strana nedokázala napodobit. Mírným překvapením bylo druhé místo pro ČSL (11,3 %, 33 m.).¹⁷² Na třetím místě se umístila nejsilnější německá strana DSAP (11,1 %, 31 m.). Tento výsledek korespondoval s úspěchem českých soc. demokratů. Až čtvrtá se umístila Republikánská strana (9,7 %, 28 m.). Další strany se umístily v následujícím pořadí: ČSNS, ČSND, DW20¹⁷³, SNS, BdL, DCV, ČŽOSS a atd. Přesné výsledky viz tab. 2.¹⁷⁴

Na Moravě a ve Slezsku¹⁷⁵ zvítězila celorepublikově velmi úspěšná ČSDSD, ale s nižším ziskem 22 % hlasů. Tradičně velmi silným konkurentem ji zde byla ČSL, která získala 18,8 %. Na třetím místě se umístili agráři ziskem 12,4 %. Přesné výsledky viz tab. 4.¹⁷⁶

V pro naši práci zajímavém volebním kraji Olomouckém zvítězila ČSDSD se ziskem 19 % hlasů. Československá strana lidová zde obdržela 14,9 %, hned následovaná německými soc. demokraty, kteří získali 14,2 %. Tento výsledek je způsoben relativně vysokým počtem obyvatel německé národnosti v tomto volebním kraji. Podrobné výsledky viz tab. 4.¹⁷⁷

V PO Zábřeh (jehož byl SO Šilperk součástí) zvítězila DSAP ziskem 16 % hlasů. Překvapením byla jen těsně druhá RSZML, která obdržela 15,9 %. Třetí skončili lidovci, kteří získali 15,6 %. Vyrovnanost jednotlivých stran dokládá čtvrtá ČSDSD, která získala 13,9 %. Přesné výsledky viz tab. 4.¹⁷⁸

Mnohem méně sledované a historiografii často ignorované volby do Senátu dopadly obdobně jako ty do Poslanecké sněmovny. Vítězství slavila ČSDSD ziskem

¹⁷² V mnohé literatuře je tento úspěch ignorován i z důvodu, že je agrárikům započítáván koaliční výsledek 13,6 % a druhé místo. Viz KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 165 či KREJČÍ, Oskar: *c. d.*, s. 202. Další nesrovnalosti s uváděnými výsledky panují i u ostatních stran (např. u ČSND viz KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 125). Tato práce se ve všech výsledcích drží podrobných výsledků zveřejněných ČSÚ.

¹⁷³ Koalice německých nacionalistických stran DNP, DNSAP a několika dalších.

¹⁷⁴ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006: k 90. výročí vzniku samostatného československého státu*. Praha 2008, s. 43.

¹⁷⁵ Vzhledem k tomu, že v roce 1927 došlo ke spojení těchto zemí, tak v celé práci jsou pro lepší statistickou přesnost počítány dohromady.

¹⁷⁶ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 43.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 191–192.

28,1 % hlasů a 41 mandátů. Jednalo se tedy ještě o výraznější vítězství než v případě volby poslanců. Druhá skončila ČSL (11,9 %, 18 m.). Na třetím místě se umístila DSAP (11,4 %, 16 m.). I další pořadí se většinou shodovalo s volbami do Poslanecké sněmovny. Bližší výsledky viz tab. 3.¹⁷⁹

Celorepublikové výsledky by se na první pohled mohly jevit jako vítězství socialistických stran, ale síly v parlamentu mezi občanskými a socialistickými stranami byly takřka vyrovnané.¹⁸⁰ V této situaci nebylo lehké vytvořit stabilní většinu. Jako první možnost se nabízela vláda obnovené národní jednoty, kterou by tvořilo pět hlavních československých stran a v Poslanecké sněmovně by měla pohodlnou většinu. Této variantě se však bránili jak sociální demokraté (čím dál více radikální ve svých požadavcích), tak skupina kolem Hradu, která nechtěla spolupráci s „klerikálními“ lidovci a některými členy národní demokracie. Druhá varianta byla vláda rudo-zelené koalice, která by však musela překlenout nacionální rozpory a získat do koalice i německou sociální demokracii či agrární Bund des Landwirte. Tato jednání ztroskotala na protistátním postoji těchto německých stran.¹⁸¹ Nakonec vše vyústilo v podstatě menšinovou druhou Tusarovu vládu, která se mohla opřít pouze o 116 poslanců (čs. socialisté, agráři, živnostníci a větší část čs. sociální demokracie, kde už se začínalo odštěpovat marxistické křídlo strany) z 281. Při prvním hlasování vláda prošla jen díky tomu, že pro ni hlasovali čtyři maďarští a němečtí poslanci ze Slovenska¹⁸² a dalších třidvacet německých poslanců opustilo při hlasování sněmovnu. Podobně se zachovalo i sedm prohradních národních demokratů.¹⁸³

Druhá Tusarova vláda však měla pouze krátkého trvání. Trpěla vnitřní nestabilitou, nedostatečnou podporou v parlamentu a rozpadem nejsilnější strany ČSDSD, který vyústil v roce 1921 ve vznik KSČ. To vše nakonec v září vyústilo demisí vlády a vznikem úřednického kabinetu premiéra Jana Černého.¹⁸⁴

¹⁷⁹ NOVOTNÝ, Lukáš – STEHLÍK, Michal – TÓTH, Andrej: *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938: od státu národního ke státu národnostnímu?*. Praha 2012, s. 660–661.

¹⁸⁰ Shodují se na tom A. Klimek i Z. Kárník. Viz KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 128 či KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 164–165.

¹⁸¹ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 165–166.

¹⁸² A. Klimek tvrdí, že se jednalo o přívržence maďarsko-německé sociální demokracie. Žádná taková strana, ale v Poslanecké sněmovně nebyla. Může se tedy jednat o poslance DSAP zvolené za Slovensko nebo také o 4 z 5 poslanců Zemské křesťansko-socialistické strany, která patřila k nejlivnějším stranám zastupující zájmy maďarské menšiny. Viz KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 170.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 203–204.

Za zmínku stojí skutečnost, že krátce po volbách došlo 27. května k volbě prezidenta. T. G. Masaryk byl zvolen už v prvním kole ziskem 284 hlasů poslanců a senátorů ze 411 možných, když pro něj hlasovali nejen příslušníci vládní koalice, ale i další národnostně čs. strany. Pro jiného kandidáta hlasovaly německé strany (s výjimkou něm. soc. demokratů, kteří odevzdali prázdné lístky) a několik jednotlivců z řad extrémní levice.¹⁸⁵

2.1.2 SO Šilperk

O průběhu a výsledcích voleb v SO Šilperk v roce 1920 máme při srovnání s ostatními volbami do Poslanecké sněmovny a Senátu relativně málo informací. Celkové výsledky volby do Poslanecké sněmovny jsou dohledatelné v této práci již mnohokrát zmiňované publikaci ČSÚ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky*. Další možností je např. *Moravský Sever*. Ten nabízí i výsledky za jednotlivé obce (jak pro Poslaneckou sněmovnu, tak Senát), ale všímá si pouze výsledků českých stran a zisky německých stran bohužel shrnuje do jednoho sloupečku.¹⁸⁶ Nápomocen není ani německý tisk, který se zabývá pouze výsledky za celý okres.¹⁸⁷ Obecní kroniky povětšinou vznikly až po roce 1920 v souvislosti s přijetím zákona č. 80/1920 Sb. z. a n. anebo se volbám nevěnují, navíc u obcí, které se v druhé polovině 20. století staly součástí okresu Ústí nad Orlicí, se kroniky až na jedinou výjimku nedochovaly. Proto neexistují úplné výsledky a hlasy pro německé strany v jednotlivých obcích jsou nezjistitelné.

Stejně jako na celostátní úrovni i na regionální úrovni byl tisk prostoupen velmi tvrdou předvolební kampaní. Český *Moravský sever* nevybíravě už několik týdnů před volbami útočil na ČSL a vinil ji z klerikalismu a zrady republiky.¹⁸⁸ Naopak nejvíce tisk protežuje národní socialisty.¹⁸⁹ *Deutsche Wacht* podporuje logicky německé strany, nejvíce Německou volební pospolitost (Deutsche Wahlgemeinschaft, DW20).¹⁹⁰

Vítězem voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk se stala Německá volební pospolitost (DW20) se ziskem 22,8 % hlasů, následovaná něm. soc. demokraty, kteří

¹⁸⁵ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 172–173.

¹⁸⁶ *Moravský sever*, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3 resp. č. 20, 30. 4. 1920, s. 2–3.

¹⁸⁷ Např. *Deutsche Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg*, č. 17, 23. 4. 1920, s. 1 či č. 18, 30. 4. 1920 s. 1.

¹⁸⁸ Např. *Moravský sever*, č. 16, 2. 4. 1920, s. 1 a 6.

¹⁸⁹ Např. *Moravský sever*, č. 18, 16. 4. 1920, s. 5.

¹⁹⁰ Např. *Deutsche Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg*, č. 16, 16. 4. 1920, s. 1.

obdrželi 20,9 %. Tyto dvě kandidátky tedy v prostoru obývaném Němci v SO Šilperk v roce 1920 dominovaly. Další německé strany dopadly podstatně hůře. DCV získala 6,1 %, BdL 3,9 % a DDFP pouhých 0,4 %.

U českých voličů, kde známe i výsledky za jednotlivé obce,¹⁹¹ uspěly nejlépe RSZML (12,8 %), ČSL (12,7 %) a ČSDSD (12,5 %). Agrárníci zvítězili ve Zborově (53,5 %), Horních Studénkách (51,8 %) a Hartíkově (51,0 %). V obcích s českým etnikem dosahovali povětšinou zisků okolo 20–30 %. Výjimkou byla obec Bušín,¹⁹² kde dosáhli na pouhých 6,7 %. Podobně jako RSZML i lidovci ve většině českých obcí dosáhli na zisk okolo 20–30 %. Velmi se jim zadařilo ve větší české obci Jedlí, kde získali 52,6 %. Naopak na horší výsledky dosáhli v Písařově (16,0 %) či Jakubovicích (16,8 %). ČSDSD jako třetí velká česká strana v regionu dosahovala největších výkyvů v obdržení výsledcích. V Bušíně (54,1 %) či Jakubovicích (51,6 %) dominovala. Naopak, což je vzhledem k výsledkům dalších voleb velmi zajímavé, získala v Crhově pouze 2,5 % hlasů.¹⁹³ ČSDSD byla také oblíbená mezi Čechy žijícími v převážně německy mluvících oblastech na severu.¹⁹⁴ Obecně lze říci, že v českém prostoru směrem na sever stoupá popularita ČSDSD, a naopak klesají celkové zisky dvou hlavních občanských stran RSZML a ČSL, ačkoliv existovaly výjimky. V případě obcí na severovýchodě velkou roli hrála nedaleká papírna v Olšanech (SO Šumperk). Svoji úlohu zde mohl sehrát i fakt méně zemědělského rázu obcí (Písařov, Jakubovice, Bušín) v podhůří Hanušovické vrchoviny.¹⁹⁵

Zbylé strany měly už výrazně nižší volební zisky: ČSNS 3,4 %, ČŽOSS 2,3 %, ČSND 1,8 % a tzv. Modráčkovci¹⁹⁶ 0,4 %. Sdružené strany židovské získaly 0,1 % hlasů. Národní socialisté podobně jako soc. demokraté měli značné výkyvy ve svých volebních výsledcích. V roce 1920 se jejich zisky soustředily do dvou sousedních obcí:

¹⁹¹ Výsledky za jednotlivé obce v součtu nesedí s výsledky za celý okres. Vznikly už přímo při publikování v Moravském severu, jelikož výsledky za celý okres jsou tam už uvedeny správně. Lze tedy předpokládat, že některé výsledky jsou nepřesné.

¹⁹² Problematika tohoto neúspěchu RZSML v Bušíně bude řešena i u dalších voleb. Jednalo se o obec v blízkosti papírny v Olšanech a zároveň o obec v hlubokém údolí, kde se tradice opírala o řemesla (kartáčnictví a další) a výrazněji méně o zemědělství. Z tohoto důvodu tam byly abnormálně silné socialistické strany (ČSDSD a KSC) a ČŽOSS právě na úkor RSZML.

¹⁹³ Crhov se od voleb v roce 1925 stane pravidelnou baštou sociálních demokratů v okrese.

¹⁹⁴ Souvislost s textilním průmyslem.

¹⁹⁵ Nejedná se ani tak o nadmořskou výšku, jako hlavně o sklonitost svahů a jejich nižší vhodnost pro některé plodiny.

¹⁹⁶ Socialistická strana československého lidu pracujících.

Crhova (44,1 %) a Cotkyle (21,7 %).¹⁹⁷ V dalších obcích měli jen minimální zisky. Živnostníci dosáhli v českých obcích na zisky v rozmezí 3–6 %. Jedinou výjimkou byl Bušín, kde dosáhli na 8,2 % hlasů. Národní demokracie, jakožto spíše městská nacionální strana, dosáhla velmi nízkých zisků. Nejvíce v Hartíkově (4,9 %). Pomyslným centrem zisků Modráčkovců bylo Jedlí, kde získali 2,4 % hlasů. Celkové výsledky za okres Šilperk a neúplné výsledky za jednotlivé obce viz tab. 4, 10 a 11 a mapy 3 a 4.¹⁹⁸

Celookresní výsledky tedy do jisté míry kopírují preference na vyšších územních celcích. Výsledek je ovlivněn podstatně vyšším podílem občanů německé národnosti a také absencí velkých měst, díky čemuž mají hlavně v českém prostoru vyšší zisky občanské strany (RSZML a ČSL) na úkor socialistických.¹⁹⁹ Výjimku tvoří obce na severovýchodě regionu, jejichž obyvatelé se hlásili k české národnosti. Tyto obce (typ. příkladem Bušín) jsou výrazně více levicově orientované. Volby v roce 1920 jsou v mnoha ohledech při srovnání s ostatními jedinečné a často poté voliči v jednotlivých obcích zaujali jiné postoje, ve kterých už byli více konzistentní. I z tohoto důvodu je někdy velmi obtížné zjistit důvody vzniku zjištěných volebních výsledků.

Totožná situace je i v případě výsledků do Senátů. Opět známe pouze výsledky českých stran díky *Moravskému severu*, navíc máme pouze výsledky z jedné malé etnicky německé obce Březenský Dvůr, kde se výsledky do Senátu dochovaly v obecní kronice (zvítězila zde vzhledem k pozdějším výsledkům a agrárnímu charakteru obce překvapivě DSAP se ziskem 37,3 % hlasů, na druhém místě zde dobrého výsledku dosáhla DCV, která získala 31,3 % a vzhledem k celkovým výsledkům za celý okres zde velmi podprůměrného výsledku dosáhlo seskupení DW20 se ziskem pouhých 23,9 % hlasů).²⁰⁰ Samotné výsledky se liší jen minimálně. Mírně lepších výsledků dosáhla ČSDSD a ČSL na úkor RSZML, která se propadla v SO na 3. místo mezi českými stranami. Nedůležitou zajímavostí je 400% nárůst hlasů v případě Sdružených židovských stran, které dostaly při volbách do Poslanecké sněmovny pouze 4 hlasy, ale ve volbách do Senátu 16. Neúplné bližší výsledky viz tab. 12 a 13.²⁰¹

¹⁹⁷ Zde dle *Moravského severu* sídlil sekretariát strany pro okres Šilperk v roce 1920. Viz *Moravský sever* č. 15, 26. 3. 1920, s. 3.

¹⁹⁸ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 191–192 a *Moravský sever*, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3.

¹⁹⁹ Zajímavostí je, že volby v roce 1920 a 1935 jsou jediné volby, kdy RSZML v regionu porazila ČSL.

²⁰⁰ Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*.

²⁰¹ *Moravský sever*, č. 20, 30. 4. 1920, s. 2–3.

2.2 Parlamentní volby 1925

2.2.1 Československo

Druhé parlamentní volby v historii ČSR se uskutečnily 15. listopadu 1925. Jednalo se o volby předčasné. Vláda celonárodní koalice premiéra Švehly se utápěla v dlouhodobých hospodářských a leckdy i personálních sporech. Vládní koalici narušoval spor o agrárních clech, sociálním pojištění či vztahu k Němcům a jejich případnému účinkování ve vládě. S tím souvisel i názorový přesun části německých stran od čistě negativního postoje k možnému vyjednávání o vstupu do vlády.²⁰² Vládní krize vyvrcholila, když se soc. demokraté postavili proti agrárním člům, ačkoliv jim předtím agrárníci vyšli vstříc při hlasování o sociálním pojištění. Potom, když byli soc. demokraté přehlasováni, jejich ministři dali svá křesla ve vládě k dispozici. Jelikož ani poté spory neutichaly, tak bylo v říjnu rozpuštěno Národní shromáždění a vypsány volby.²⁰³

Na Hradě i ve vládě se počítalo s tím, že vládní všenárodní koalice pěti hlavních českých stran (RSZML, ČSNS, ČSDSD, ČSND a ČSL) ztratí většinu v Poslanecké sněmovně. Tyto myšlenky byly na místě. Jednalo se o první volby po vzniku komunistické strany. ČSDSD tím měla být logicky oslabena a tím i oslabena všenárodní koalice.²⁰⁴ Do výsledků voleb mohly také promluvit nově ustanovené strany Národní strana práce a Československá strana agrární a konzervativní.²⁰⁵ Nebylo jasné zda hlasy „Pětky“ budou po volbách stačit k vytvoření vládní koalice.

Předvolební atmosféru ovlivnilo přímo i vystupování některých vysokých činitelů. Např. T. G. Masaryk si po celý rok 1925 pohrával s myšlenkami na úřednickou vládu. J. Stříbrný pro změnu přišel s návrhy na obměnu volebního systému, díky které by budoucí vláda po volbách dostala snáze v NS důvěru.²⁰⁶

Samotné volby proběhly velmi klidně. Hlasovala naprostá většina oprávněných voličů. Výsledky však znamenaly politické zemětřesení. Strach, že hlasy „Pětky“ po volbách nebudou stačit, předpověděl Hrad i vláda správně. Avšak myšlenky T. G. Masaryka, že vývoj směřuje doleva, se ukázaly jako mylné.²⁰⁷ Volby přinesly

²⁰² KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 370–372.

²⁰³ Tamtéž, s. 371–372.

²⁰⁴ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 477–483.

²⁰⁵ KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 72–73.

²⁰⁶ Nakonec byly menší změny provedeny, ale neměly na výsledek téměř žádný vliv. Viz KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 477–478.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 498.

vítězství občanských stran. Vítězní agrárníci získali 13,7 % hlasů a 45 mandátů. Nemilým překvapením bylo druhé místo pro nestátotvornou KSČ se ziskem 13,1 % hlasů a 41 mandátů.²⁰⁸ Na třetím místě byla ČSL (9,7 %, 31 mandátů) a až za nimi se umístil vítěz voleb v roce 1920, ČSDSD, která získala pouhých 8,9 % a 29 mandátů. Téměř stejný počet hlasů získali i čs. socialisté ziskem 8,6 % a 28 mandátů. Naopak propadákem voleb byla Národní demokracie, která se stala jasně nejslabší stranou pětky se ziskem pouhých 4 % hlasů a 13 mandátů. Naprosto totožně ve volbách dopadli i živnostníci, pro které to však byl značný úspěch. Nejsilnější německou stranou se ukázali němečtí agrárníci se ziskem 8 % (24 mandátů), následování DSAP (5,8 %, 17 mandátů). Naopak německé nestátotvorné strany ve volbách příliš neuspěly. Na Slovensku ve volbách uspěla autonomistická HSLS, která celorepublikově získala 6,9 % a 23 mandátů. V Poslanecké sněmovně celkem zasedlo 16 stran. Podrobné výsledky viz tab. 2.²⁰⁹ Zatímco poměr občanských a socialistických stran byl v minulých volbách téměř vyrovnaný, tak tentokrát byl poměr hlasů více než 60:40 ve prospěch občanských.²¹⁰

Pro náš výzkum jsou zajímavé i výsledky za Moravu a Slezsko, kde se ČSL otřepala z počátečních nesnází při vzniku republiky a zvítězila se ziskem 21,4 % hlasů. Na druhém místě se umístila RSZML (11,5 %), následovaná KSČ (11,1 %). Z německých stran nejlépe dopadla DCV (celkově pátá), která obdržela 6,7 %. Souhrnné výsledky za Moravu a Slezsko viz tab. 5.²¹¹

Ve volebním kraji Olomouckém zvítězila očekávaně také ČSL se ziskem 18,4 % hlasů. Druhá skončila RSZML (10,9 %). Mírným překvapením je třetí místo ČSDSD (10,4 %) a neúspěch KSČ (7. místo, 7 %). Z německých stran byla nejúspěšnější BdL (4. místo, 9,9 %). Podrobné výsledky viz tab. 5.²¹²

V PO Zábřeh zvítězila také ČSL (20,3 %), následovaná německými agrárníky BdL, kteří obdrželi 14,1 % hlasů a profilovali se jako jasně nejsilnější německá strana

²⁰⁸ Zde je velmi důležité upozornit na tradovanou chybu v české historiografii o vítězství KSČ v českých zemích (viz např. KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 377). Nějakým nedopatřením koluje v publikacích tabulka s nesmyslnými výsledky, která se výrazně rozchází s daty ČSÚ a KSČ (chyba ale není jen v jejím případě) zvyšuje počet hlasů o více než 75 000. Vlastním výzkumem v Národním archivu i čistou logikou věci, že by poté musela dostat na Slovensku a Podkarpatské Rusi velmi málo hlasů (což je nesmysl, protože hlavně na Podkarpatské Rusi byla velmi silná) jsem se rozhodl v této práci vycházet z publikace ČSÚ, která se jeví jako velmi přesná.

²⁰⁹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 49.

²¹⁰ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 498.

²¹¹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 49.

²¹² Tamtéž.

v regionu. Zbylé výsledky kopírují trendy v Olomouckém kraji jako celku (třetí byla RSZML 11,2 % a atd.). Vyšší zisky německých stran jsou logickým důsledkem vyššího počtu Němců v regionu. Celkově výsledky v PO Zábřeh viz tab. 5.²¹³

Volbám do Senátu je opět v literatuře věnováno velmi málo pozornosti. Např. A. Klímek pouze zmiňuje, že se výsledky příliš nelišily.²¹⁴ Stejně jako v případě voleb do Poslanecké sněmovny zvítězili agrárníci (13,8 %, 23 m.), následováni KSČ (12,7 %, 20 mandátů) a ČSL (10,1 %, 16 mandátů). Výsledky viz tab. 3.²¹⁵

Výsledky voleb dopadly až na výjimky očekávaně a v mnoha rysech přinesly pozitivní jevy pro vývoj mladého státu. Na druhou stranu nelze ignorovat hrozivý nástup KSČ. Naštěstí i díky roztržitému politickému spektru jejich 41 mandátů zatím neznamenal ohrožení pro demokracii v ČSR. Také je zapotřebí pamatovat, že KSČ byla stranou internacionální a obdržela hlasy všech národností. Pokud bychom sečetli např. hlasy české a německé sociální demokracie, tak dohromady budou mít více než KSČ.²¹⁶

Jestliže nástup KSČ do parlamentu je jednoznačně negativní jev pro první ČSR, tak volební výsledky v částech českých zemí, které obývala německá menšina, byly naopak pro ČSR velmi pozitivní. Mezi Němci zvítězily aktivistické strany. Nejlépe dopadla již zmiňovaná německá agrární strana Bund der Landwirte.²¹⁷

Sestavení vlády po volbách se ukázalo jako velmi problematické. Před volbami vládla již zmíněná první Švehlova vláda tzv. Pětky. Ta však v tuto chvíli měla v Poslanecké sněmovně pouze 148 poslanců z 300. Hrad si opět dělal zásluku na úřednickou vládu. Jako první byl sestavením vlády pověřen předseda vítězné strany A. Švehla. Ten mohl doplnit vládu o 13 poslanců živnostníků a tím vytvořit Šestku, zaktivizovat některé německé strany anebo do vlády přizvat vítěze voleb na Slovensku HSLS. Ani jedna z možností mu nevyhovovala, navíc se projevíly i další neshody (dle Kárníka byla kamenem úrazu tužba českých lidovců o ministerstvo školství, což odmítly levicové strany),²¹⁸ a nakonec pověření sestavit vládu prezidentovi vrátil. Ten tedy pověřil sestavením kabinetu předsedu druhé nejsilnější státotvorné strany v ČSR J. Šrámka, ačkoliv sám věděl, že se mu to nemůže pro antiklerikální odpor

²¹³ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 222–223.

²¹⁴ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 498.

²¹⁵ NOVOTNÝ, L. – STEHLÍK, M. – TÓTH, A.: *c. d.*, s. 664–665.

²¹⁶ KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 378.

²¹⁷ Tamtéž, s. 379.

²¹⁸ Tamtéž, s. 381.

socialistických stran podařit. Jako třetí potom dostal pověření R. Bechyně, předseda ČSDSD. Také neuspěl. Za této situace Hrad začal prosazovat úřednický kabinet J. Černého. Proti tomu se strany postavily a jednání nakonec vedly k vytvoření druhé Švehlovy vlády, která se opírala o tzv. Šestku. Stávající strany Pětky doplnila živnostenská ČŽOSS, díky níž měla vláda 161 poslanců.²¹⁹ Zájmy jednotlivých stran se však natolik lišily, že už v březnu 1926 nastoupila druhá úřednická vláda J. Černého.²²⁰ A tu v září stejného roku vystřídal vládu ryze občanských stran, která bývá často označována za vládu panské koalice. Jednalo se o první vládu, ve které zasedli ministři za německé strany (DCV a BdL).²²¹

2.2.2 SO Šilperk

O průběhu a výsledku parlamentních voleb v SO Šilperk v roce 1925 máme díky zachovaným protokolům z jednotlivých obcí v Národním archivu ČR detailní informace. *Moravský sever* se před volbami stejně jako v roce 1920 soustředil na velmi tvrdou několikátýdenní antiklerikální kampaň.²²² Za zmínku z kampaně stojí, kromě schůzí místních stranických buněk, propagační cesta budoucího povolebního ministra veřejných prací R. Mlčocha (ČŽOSS), který se zastavil v Písařově a Šilperku.²²³

Můžeme prohlásit, že volby proběhly bez jakýchkoliv komplikací. Ve volbách do Poslanecké sněmovny činila účast po odečtení neplatných hlasů přes 90 %. Z protokolů je navíc patrná mírně vyšší účast mužů (přes 93 %), naopak ženy logicky měly tedy účast nižší (těsně nad 90%).²²⁴ Mírně vyšší účast byla v prostoru obývaném lidmi, kteří se hlásili k české národnosti. Přesná data viz tab. 14.²²⁵

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk znamenaly drtivé vítězství ČSL, která v českém prostoru zvítězila ve všech obcích se ziskem okolo 40 %. Jedinou výjimkou se stal Crhov, kde skončila až třetí. Celkově v soudním okrese získala 18,1 %. Na 2. až 4. místě skončily německé strany, které v SO Šilperk získaly obecně vyšší podíly volebního zisku než na celorepublikové úrovni, což je vzhledem

²¹⁹ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 500–505.

²²⁰ Tamtéž, s. 516.

²²¹ Tamtéž, s. 585.

²²² *Moravský sever*, č. 45–50, 16. 10. 1920 – 20. 11. 1920.

²²³ *Moravský sever*, č. 48, 6. 11. 1920, s. 6.

²²⁴ Data za jednotlivá pohlaví jsou před odečtením neplatných hlasů, takže jejich procentuální hodnoty jsou o něco vyšší než celková účast po odečtení neplatných hlasů.

²²⁵ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh*.

k charakteru národnostního rozložení regionu logické. Na druhém místě skončil Svaz zemědělců (BdL), který v soudním okresu získal 14,4 % hlasů. Zvítězil v obcích Březenský Dvůr, Březná, Heroltice a Šumvald. V posledně jmenované obci získalo BdL těsně přes 50 % hlasů. Jedná se o jediný případ v těchto volbách, kdy v nějaké obci v SO Šilperk získala strana tak vysoký volební zisk. Na třetím místě následovala německá sociální demokracie se ziskem 12,9 % hlasů. Vítězství slavila v Bílé Vodě, Červené Vodě, Mlýnickém Dvoře, Moravském Karlově a Šanově. V Mlýnickém Dvoře a Šanově její zisk těsně přesáhl 40% hranici. Zajímavostí je geografické postavení těchto obcí. Vyjmenované obce tvoří severní polovinu „německých“ obcí v SO, zatímco v jižní polovině zvítězila BdL. Silně se zde projevuje ekonomická rozdílnost daných oblastí. Zatímco severní „německé“ oblasti byly více průmyslové (tolikrát zmiňovaný textilní průmysl v Červené Vodě), tak „německé“ vesnice více na jihu měly spíše agrární charakter. Jako čtvrtá ve volbách v SO Šilperk skončila DCV, která získala 11,2 % hlasů. Nezvítězila však v žádné obci. Nejvyšší zisky měla v Šumvaldě, kde získala přes 35 % hlasů. Výsledky mezi 26-29 % také slavila v Březenském Dvoře, Herolticích a Moravském Karlově. Nezanedbatelné je i druhé místo v Šilperku, kde se ziskem 17,3 % hlasů, skončila těsně druhá za KSČ. Na rozdíl od DSAP a BdL jsou její zisky geograficky konzistentní a propad jejich volebních zisků lze zaznamenat pouze v oblasti Mlýnického Dvora a Bílé Vody.

Pátý nejvyšší volební zisk zaznamenala strana, jež na celorepublikové úrovni slavila první místo. Republikánská strana získala pouze 9,7 % hlasů. V mnoha obcích dosáhla přes 20 % (Jakubovice, Crhov a další) a držela pozice druhé nejsilnější české strany po ČSL. V Cotkytli to dokonce bylo těsně nad 30 %. Naopak nejhorším výsledkem v „českých“ obcích bylo pouhých 5,2 % v Bušině. Zde, podobně jako v roce 1920, můžeme vidět souvislost s tím, že se jednalo o obec v blízkosti papíren v Olšanech, tudíž zde měly zvýšené zisky strany socialistické a navíc se jedná o obec v hlubokém údolí s omezenými možnostmi zemědělství. Obecně můžeme říct, že agráři dosahovali vyšších zisků tam, kde prostředí kolem obce umožňovalo rozsáhlou zemědělskou činnost (podobná myšlenka lze použít i při vysvětlení volebních zisků BdL). Šesté místo obsadila DNP se ziskem 7,0 % hlasů. Jejími nejlepšími výsledky byly zisky okolo 15 % ve velkých německých sídlech jako Šilperk, Červená Voda či Moravský Karlov. Naopak v menších obcích dosahovala tato nacionalistická strana menších úspěchů (např. Mlýnický Dvůr 5,6 % či Březenský Dvůr 8,3 %). Sedmé místo získala KSČ se ziskem 6,7 %. Tento výsledek je výrazně

nižší než na celorepublikové úrovni. KSČ se nepodařilo v dané lokalitě zaujmout voliče hlásící se k německé národnosti (výjimkou jsou Heroltice, Březenský Dvůr a nejspíše i samotný Šilperk). V severních německých částech hlasy dělnictva posbírala DSAP. Na celkový výsledek v SO Šilperk hrála roli také absence velkých měst. Zvýšený počet voličů KSČ můžeme zaznamenat v již zmíněném prostoru kolem správního města Šilperk, kde KSČ zvítězila se ziskem 17,9 % hlasů (svoji úlohu zde sehrála jistě i v počátečním teoretickém základu zmiňovaná nezaměstnanost a absence pracovních příležitostí) a v obcích na východě regionu, nejspíše ovlivněnými nedalekými papírnami v Olšanech (Bušín 14,8 %, Hartíkov 14,0 % či Jakubovice 18,6 %). Naopak na českém jihu, kde dominovaly občanské strany ČSL a RSZML, měla KSČ jen minimální zisky (např. v Jedlí 3,7 %).

Až na osmém místě skončila v SO Šilperk Čs. sociální demokracie se ziskem 6,7 % hlasů. Slavila jediné vítězství v obci Crhov, kde přebrala voliče ČSNS z roku 1920 a získala přes 32 % (zde je obtížné najít nějakou zřejmou souvislost, jedním z mála logických vysvětlení je osobnost místního občana Františka Havleny, který za ČSDSD kandidoval např. v roce 1928 na 3. místě do okresního zastupitelstva).²²⁶ Dále už měla pouze zisky kolem 20 % v obcích Bušín (tradičně velmi levicová obec v regionu se silnou sociálně demokratickou buňkou, mimochodem zde došlo dokonce k zatýkání při pokusu o komunistický puč v roce 1921 v řadách soc. dem. strany),²²⁷ Horní Studénky a Zborov (opět je u všech tří jmenovaných obcí pravděpodobná souvislost s papírnou v Olšanech).

Devátá skončila živnostenská strana se ziskem 4,5 % hlasů. Zde je zajímavá paralela s celostátními výsledky, kde získala 4,4 % hlasů. Vzhledem k vyššímu procentu Němců v regionu, tedy ČŽOSS mezi českými voliči byla v SO Šilperk oblíbenější než ve zbytku republiky. Nejvyšší volební zisk dosáhla v Bušíně, kde získala 11,2 % hlasů (byla zde zastoupena i v obecním zastupitelstvu²²⁸). Ale i ve většině dalších českých obcí dosáhla výsledku okolo 8 %. S výjimkou Hartíkova měla v českém prostoru velmi konstantní zisky. Na desátém místě se v SO Šilperk v počtu odevzdaných hlasů umístili němečtí národní socialisté DNSAP se ziskem 3,7 % hlasů. V Červené Vodě, největším sídle SO, získala DNSAP přes 11 % hlasů. Zisky těchto

²²⁶ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 3, inv. č. 134, *Volby do okresního a zemského zastupitelstva 1928*.

²²⁷ Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Bušín, *kronika obce Bušín I*.

²²⁸ Tamtéž.

tzv. hakenkreuzlerů se orientovaly pouze v okolí Červené Vody (Mlýnický Dvůr, Bíla Voda) a lze předpokládat, že jádrem jejich voličů byli místní dělníci se silným německým národním cítěním. Naopak v jižnějších agrárních oblastech měli minimální zisky.

Poslední strana, která přesáhla 1% hranici byli českoslovenští socialisté, kteří získali 2,6 % hlasů. Nikde nedokázali překonat více než 10 % hlasů, pouze v Crhově se k této hranici přiblížili se ziskem přes 9 %. Nad 5 % dosáhli také v Bušíně, Cotktyli a Jedlí. Zbylé strany nedosáhly ani 1 % hlasů. Za zajímavost pouze stojí, že Československá strana agrární a konzervativní dosáhla v obci Hartíkov 28 % hlasů. Tenhle na první pohled nelogický výsledek, u kterého lze zapochybovat, zda nedošlo k omylu a hlasy neměly patřit Republikánské straně, má velmi jednoduché vysvětlení, které můžeme nalézt v kronice obce Hartíkov. Tato strana měla na prvním místě na kandidátce bývalého říšského poslance Josefa Starošíka z Unčovic, který se v Hartíkově podílel na výstavbě místní školy a díky tomu se stal čestným občanem této obce.²²⁹ Podrobné výsledky viz tabulky 5, 15 a 16 a mapy 5 a 6.²³⁰

Výsledky voleb do Senátu dopadly v SO Šilperk opět obdobně jako do Poslanecké sněmovny. Stejně jako v ostatních volbách dosáhlo mírně lepšího výsledku ČSL na úkor RSZML. Podobně v německém případě DCV odčerpalo několik desetin ostatním německým stranám. Podrobné výsledky viz tab. 17 a 18.²³¹

Srovnání celkových výsledků za ČSR a SO Šilperk je obtížné vzhledem k jiným poměrům národností. V SO Šilperk bylo mnohem větší procentuální zastoupení německého etnika než v ČSR a naopak chybí zastoupení dalších národů (Slováků, Maďarů a apod.). Z toho logicky plynou vyšší procentuální zisky německých stran a nulové zisky např. slovenských stran. I tak můžeme s jistotou říci, že region v roce 1925 tíhnul spíše k občanským stranám. ČSL získala v regionu poměrově dvakrát více hlasů než v ČSR, KSČ polovinu a českoslovenští socialisté dokonce jen čtvrtinu. Když se poměr občanských a socialistických stran pokusíme vyjádřit stejně jako A. Klimek ve *Velkých dějinách zemí Koruny české* dojdeme přibližně k poměru 67:33 ve prospěch občanských stran.

²²⁹ Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Hartíkov, *kronika obce Hartíkov*.

²³⁰ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh*.

²³¹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1113, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Senát 1925 VII Šumperk–Zábřeh*.

2.3 Volby do okresních a zemských zastupitelstev 1928

2.3.1 Československo

Až do roku 1928 byly jediným prvkem samosprávné demokracie v ČSR obecní zastupitelstva. Už současně s přijetím ústavy byl přijat zákon o župním zřízení, který měl vejít v platnost v roce 1923, ale stalo se tak, pro odpor ČSL a ČSND, pouze na Slovensku. Takovýto stav byl pro fungující demokracii neudržitelný. Proto byl v roce 1927 vypracován a schválen zákon, který zaváděl jako instanci okresní a zemské úřady. Vznikly tím na území ČSR čtyři země – Česká, Moravskoslezská (Morava a Slezsko bylo spojeno do jedné země, jedním z hlavních důvodů bylo národnostní rozdělení Slezska, kde by volby mohly lehce vyhrát síly stávající se proti republice), Slovenská a Podkarpatská Rus.²³²

Zemské zastupitelstvo bylo voleno na šest let (viz kapitola o teoretickém základu). V Čechách mělo 120 členů, v zemi Moravskoslezské 60, na Slovensku 54 a 18 na Podkarpatské Rusi. Třetina byla vždy volena vládou, zbylé dvě třetiny občany. V čele stál zemský prezident. Zemské úřady dostaly značné pravomoci v oblastech správních, hospodářských i sociálních, ale unitární systém ČSR zůstal zachován.²³³

První volby do zemských a okresních zastupitelstev v dějinách samostatné ČSR se uskutečnily 2. prosince 1928. Výsledky voleb značily problém pro vládnoucí strany občanské koalice. Získaly cca 3,1 milionu hlasů, opozice téměř o tři sta tisíc víc. Mnozí to brali tak, že občané dali nedůvěru vládě a ta by z toho měla vyvodit důsledky.²³⁴

V zemi Moravskoslezské očekávaně zvítězili lidovci se ziskem 18,7 % a 8 mandátů. Druhá skončila ČSDSD, která získala 12,7 % a 6 mandátů. Na třetím místě byla RSZML (12,5 %, 5 m.). Následující pořadí bylo KSČ (9,9 %, 4 m.), ČSNS (8,6 %, 3 m.), DCV (6,2 %, 3 m.) a atd. Celkové pořadí i s mandáty viz tab. 8.²³⁵

Ve volbách do okresního zastupitelstva PO Zábřeh zvítězila společná kandidatura všech německých stran s výjimkou DSAP, která získala 29,8 % a 5 mandátů. Za ní se umístily české strany ČSL (17,2 %, 3 m.), ČSDSD (12,9 %, 2 m.) a RSZML (12,1 %, 2 m.). Pátá skončila DSAP (9,4 %, 2 m.). Na jeden mandát ještě dosáhly KSČ (8,6 %) a ČŽOSS (4,4 %). Podrobné výsledky viz tab. 9.²³⁶

²³² KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 404–405.

²³³ Tamtéž, s. 406.

²³⁴ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 637–638.

²³⁵ Lidové noviny, č. 617, 5. 12. 1928, s. 2.

²³⁶ Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren, č. 49, 7. 12. 1928, s. 1.

2.3.2 SO Šilperk

Výsledky okresních voleb v SO Šilperk se dochovaly, na rozdíl od zemských, díky *Moravskému severu* v úplné podobě. Byly jasně poznamenány spojením německých občanských stran do jedné kandidátky (viz popis voleb v celém politickém okrese výše). Díky tomu toto volební společenství v SO Šilperk jasně zvítězilo se ziskem 34,0 %. Její volební zisky ve vesnicích s německou převahou souvisely s charakterem daných vesnic. Můžeme zde vysledovat návaznost na volby v roce 1925. Tam kde v těchto volbách většinu získala BdL a DCV byly zisky spojených německých stran velmi vysoké (Šumvald 86,2 %, Březná 80,8 %). Na více průmyslovém severu jim ukrojila část zisků DSAP (Moravský Karlov 42,8 %, Šanov 45,1 %) a KSČ. Nejsilnější českou stranou byla ČSL se ziskem 14,4 %. Tento výsledek byl ale překvapivě nízký. Oproti volbám v roce 1925 si pohoršila o téměř 4 %. Nikde nepřesáhla přes 40 %. Tradičně neztvítězila v Crhově (16,7 %) a pozici české nejsilnější strany ztratila i v H. Studénkách či Jakobovicích. Silné pozice si podržela v Jedlí (38,5 %) či v Hartíkově (35,6 %). Třetí ve volbách skončila DSAP (13,7 %), jediná německá strana, jež kandidovala v okresních volbách zvlášť. Stejně jako v roce 1925 uspěla hlavně na průmyslovějším severu (Šanov 45,4 %, Moravský Karlov 35,7 %, Červená Voda 35,2 %), zatímco více na jihu měla ve vesnicích hlásících se k německému etniku jen minimální zisky (Březenský Dvůr 3,8 %, Březná 7,3 %). Naprosto propadla také v Šilperku, kde získala pouhých 3,5 %. Překvapením bylo čtvrté místo pro KSČ (získala o více než 4 % hlasů víc než v roce 1925). Ta v oblastech obývaných Čechy navázala na úspěchy z voleb 1925 (dosáhla na vítězství v Jakobovicích se ziskem 24,3 %, úspěchy v Bušíně – 23,0 % či Písařově – 17,8 %) a zároveň dokázala oslovit i mnohé německé voliče (Mlýnický Dvůr 24,0 %, Březenský Dvůr 21,5 %). Tradičně silná byla v Šilperku (18,8 %). Až na výjimky byl však stále její úspěch vázán na střední a východní oblasti okresu s vyšším počtem dělnictva a vyšší nezaměstnaností. Naopak na zemědělském jihu měla zisky výrazně nižší (Šumvald 1,0 %, Jedlí 3,5 %).

Pátá skončila RSZML se ziskem 10,7 %. Oproti volbám v roce 1925 si polepšila o přibližně 1 % a slavila vítězství v Horních Studénkách, kde získala 32,6 % hlasů. Vysoké zisky dosáhla také v dalších spíše zemědělských obcích (Cotkytle 33,1 %). Naopak neuspěla v tradičně levicových obcích v blízkosti papírny v Olšanech (např. Bušín 10,9 %). Poslední silnou stranou v regionu se stala šestá ČSDSD, která získala 8,7 %. Jádra jejích zisků ležela v oblasti na východě (Bušín 20,0 %, Zborov 31,1 %) a

v obci Crhov (43,9 %). První opět souvisí s blízkou papírnou a v druhém případě hrála určitě vliv skutečnost, že občan Crhova Ferdinand Havlena byl na 3. místě kandidátky ČSDSD.²³⁷

Pozici sedmé nejsilnější strany ve volbách drželi čeští živnostníci se ziskem 3,7 %. Nejvíce hlasů získali v Cotktyli (14,2 %, opět je zde jejich zástupce na kandidátní listině) a Bušíně (11,5 %). Předposlední skončili národní socialisté, kteří získali 2,8 % hlasů. Ze slabých výsledků zde vystupuje značný úspěch v obci Jedlí (16,3 % hlasů). Zde se nejspíše opět projevuje fakt, že místní občan Josef Žerníček byl na 2. místě kandidátky. Nejnižší počet hlasů získala ČSND se ziskem pouhých 1,2 %. I zde máme jeden velmi zvláštní výsledek a to z malé obce Hartíkov (17,2 %), která už překvapila v roce 1925 vysokým ziskem ČSAK (viz výše). Zde se však nenabízí žádné logické zdůvodnění. Celkové výsledky voleb do okresního zastupitelstva viz tab. 19 a 20 a mapy 7 a 8.²³⁸

Výsledky zemských voleb se bohužel nepodařilo pro všechny obce dohledat. Hlasy pro české strany v obcích s českou národností převahou se zachovaly díky *Moravskému severu* z roku 1935!²³⁹ Nápomocen pro některé větší obce v německy mluvícím prostoru byl i *Deutsche Wacht*, který informuje i o celkových výsledcích za větší plochy.²⁴⁰ Možnost zjištění výsledků ve zbylých obcích znemožnil fakt, že se ve Státním okresním archivu v Ústí nad Orlicí dochovala jediná kronika (obce Cotktyle). Máme tedy o těchto obcích podstatně méně informací než v případě těch, které se později staly součástí okresu Šumperk a v tamním archivu se u většiny z nich obecní kronika dochovala.

Vzhledem k tomu, že výsledky v obcích s obyvatelstvem hlásícím se k české národnosti jsou téměř totožné s okresními volbami, tak se zaměříme pouze na oblast s většinovým podílem Němců, kde jsou výsledky voleb do okresního zastupitelstva značně zkreslené spojením všech německých stran s výjimkou DSAP do jedné kandidátky. Podařilo se dohledat výsledky pro tyto obce s německým obyvatelstvem: Bílá Voda, Březenský Dvůr, Červená Voda, Heroltice, Moravský Karlov a Šilperk. Výsledky tedy chybí u čtyř obcí. Ze zjištěných výsledků nejlépe vyšly u voličů v SO Šilperk DCV a DSAP. DCV zvítězila v Březenském Dvoře, Herolticích a

²³⁷ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 3, inv. č. 134, *Volby do okresního a zemského zastupitelstva 1928*.

²³⁸ *Moravský sever*, č. 1, 7. 12. 1928, s. 1–2.

²³⁹ *Moravský sever*, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4.

²⁴⁰ *Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren*, č. 49, 7. 12. 1928, s. 1.

Šilperku, DSAP u těch ostatních. Opět je tu patrné rozdělení známé z minulých voleb. Geograficky spíše jižněji položená agrární sídla volí především DCV a BdL (ačkoliv nelze opominout i značné zisky KSČ v Šilperku a Herolticích), naopak severněji položená více průmyslová sídla jsou centrem voličů DSAP, ale také např. DNP či DGP (hlavně v případě německých živnostníků lze mluvit o značně překvapujícím úspěchu – v Červené Vodě získali 150 hlasů!). Všechny zjištěné výsledky viz tab. 21.

2.4 Parlamentní volby 1929

2.4.1 Československo

Rok 1929 mnozí považují za vrchol celého meziválečného období. Poté jednotlivé země začala postupně zasahovat šířící se ekonomická krize. V ČSR došlo hned na počátku roku 1929 ke změně předsedy vlády, kdy nemocného A. Švehlu (delší dobu byl zastupován J. Šrámkem) nahradil František Udržal. Řádné volby měly být až v roce 1931, ale z důvodů výsledků zemských voleb v roce 1928 a víře některých stran v potenciální lepší výsledek, si část politiků přála parlamentní volby co nejdříve.²⁴¹

Do atmosféry roku 1929 zasáhl květnový sjezd agrární strany. Bylo na něm předneseno velmi kontroverzní poselství od A. Švehly. Dodnes se historiografie nemůže shodnout nakolik byl doopravdy jeho autorem. Každopádně se jednalo o útok na městské obyvatelstvo, které bylo označeno za parazity a bylo upozorněno, že nejsilnější zbraň v republice drží rolník. Tou zbraní byl chléb. Proslov vyvolal bouřlivé reakce opozičních stran. Politikou nejen na Slovensku také otrásla tzv. Tukova aféra, kdy byl na 15 let odsouzen člen HSLS za vlastizrady. Lud'áci na protest vystoupili z vlády a situace na Slovensku se postupně vyostřovala.²⁴²

Rok 1929 je také rokem nástupu K. Gottwalda do čela KSČ a nastolení ještě tvrdší linie proti jak tzv. buržoazním, tak sociálně demokratickým stranám. Na tento postup reagovali mnozí umělci koncem členství v KSČ (Vladislav Vančura, Jaroslav Seifert a další).²⁴³

K vyhocení situace ve vládě, rozpuštění parlamentu a vypsání parlamentních voleb na 27. říjen 1929, vedla krize, kterou do jisté míry způsobil T. G. Masaryk, který jmenoval do funkce ministra národní obrany Karla Vyškovského namísto navrhovaného Bohumíra Bradáče. Navíc tím vzniknul nepoměr (vzniknul by i

²⁴¹ KÁRNÍK, Z.: *České země 1918–1929*, s. 550–553.

²⁴² Tamtéž, s. 552–553.

²⁴³ Tamtéž, s. 554–556.

jmenováním B. Bradáče), kdy agrárníci díky tomu získali už čtvrté ministerské křeslo a ČSL se dožadovala v tuto chvíli mít alespoň tři křesla. Jednání nikam nevedla, takže bylo nakonec 27. září rozpuštěno prezidentem Národní shromáždění.²⁴⁴

Vítězem předčasných říjnových voleb do Poslanecké sněmovny se opět stala RSZML, která získala 15,0 % hlasů a 46 mandátů (tedy ještě o jeden více než v roce 1925), ale překvapením byla její porážka v českých zemích, kde ji porazila celkově druhá ČSDSD. Ta získala v celé ČSR 13,1 % hlasů (39 m.) a po propadu při minulých volbách to byl značný návrat do popředí. Třetí nejsilnější stranou se stala ČSNS (10,4 %, 32 m.), která zaznamenala tradičně úspěch hlavně v Čechách. I ona si oproti minulým volbám mírně polepšila. Na čtvrté místo z druhého se propadla KSČ (10,2 %, 30 m.), pro kterou tyto volby znamenaly značné zklamání. Páté místo obsadili lidovci, kteří získali 8,4 % (25 m.). Zaznamenali tedy více než 1% propad. Nejsilnější německou stranou se stala celkově šestá DSAP (6,9 %, 21 m.). O 1 % si pohoršila i HSLS, která skončila sedmá se ziskem 5,8 % (19 m.). V roce 1925 nejsilnější německá strana BdL vytvořila pro volby 1929 německou volební pospolitost (někdy označovanou jako DW29) s několika dalšími německými stranami, ale získala pouze 5,4 % a 16 mandátů. Celkově v Poslanecké sněmovně zasedlo 16 politických stran. Přesné výsledky viz tab. 2.²⁴⁵

V zemi Moravskoslezské tradičně zvítězila ČSL, která získala 17,7 %. Stále to bylo pohodlné vítězství, ale oproti roku 1925 se jednalo o více než 3,5 % propad. Na druhém místě skončila ČSDSD se ziskem 14,8 % (nárůst o více než 5 %!) a třetí byla RSZML (12,3 %). Nejsilnější německou stranou byla opět DCV (6,9 %). Podrobné výsledky viz tab. 6.²⁴⁶

V Olomouckém volebním kraji opět zvítězila ČSL (15,5 %, propad přibližně o 3 %), ale velkým konkurentem ji zde byla ČSDSD (14,5 %, 4% nárůst). RSZML obsadila stejně jako v zemi Moravskoslezské třetí místo a získala 12,0 %. Nejsilnější německou stranou se stala DCV (na úkor BdL, která zvítězila v roce 1925), která zde díky vyššímu zastoupení německého etnika získala 10,3 %. Celkové výsledky viz tab. 6.²⁴⁷

²⁴⁴ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIII*, s. 694–696.

²⁴⁵ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 66.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Tamtéž.

V PO Zábřeh zvítězila s náskokem ČSL (17,3 %), ale vidíme zde podobný propad jako u vyšších volebních celků. Druhá opět ČSDSD (14,1 %), která si i zde polepšila o téměř 5 %. Třetí skončila RSZML (11,8 %). Nejsilnější německou stranou DCV (10,6 %), která zde podobně jako v Olomouckém volebním kraji porazila v roce 1925 u Němců nejoblíbenější BdL. Souhrnné výsledky viz tab. 6.²⁴⁸

Výsledkům voleb do Senátu je opět věnována v publikacích jen velmi malá pozornost. Jejich výsledky se příliš nelišily od výsledků do Poslanecké sněmovny. Zvítězila RSZML (15,2 %, 24 m.). Na druhém místě skončila ČSDSD (13,0 %, 20 m.), třetí byla ČSNS (10,3 %, 16 m.). Celkové výsledky viz tab. 3.²⁴⁹

Výsledky voleb znamenaly mírné oslabení občanských stran, které dohromady poklesly z 62,3 % na 58,8 %. RSZML i ČSND si mírně polepšily, ale ČSL či BdL vyšly z voleb oslabeny, ale nikoliv nějak dramaticky, jak mnozí hlavně v případě lidovců předpokládali. Hlavním problémem pro vládnoucí strany byla ztráta většiny v parlamentu, kde dosavadní koalice měla po volbách pouze 147 mandátů. Z voleb posílené socialistické strany, které uspěly většinou na úkor KSČ, se mohutně hlásily o účast ve vládě. Otěže sestavení vlády vzal to svých rukou sám prezident T. G. Masaryk. Sestavením pověřil F. Udržala a přál si koaliční vládu, jejíž jádro by se opíralo o agrárníky, soc. demokraty a národní soc. Jednání se však protahovala. Do vlády chtělo mnoho stran, ale vadila jim často účast jiných stran z opačné části politického či národnostního spektra. Nakonec jako už několikrát strany popostrčilo vyhrožování úřednickou vládou ze strany Hradu. I díky tomu vznikla 9. prosince vláda tzv. velké koalice F. Udržala tvořená českými i německými agrárníky a soc. demokraty, čs. lidovci, národními socialisty, národními demokraty i živnostníky. Poté, co pro ni hlasovalo např. i DAWG či zástupci Poláků a Židů, se jednalo o jasně největší vládní majoritu v meziválečném období, která disponovala 209 hlasy.²⁵⁰

2.4.2 SO Šilperk

Oproti rokům 1925 a 1935 se nepovedlo k volbám v roce 1929 nalézt volební protokoly ve staré registratuře Ministerstva vnitra v Národním archivu a zároveň Olomoucký volební kraj zřejmě chybí ve sbírkách ČSÚ v Národní knihovně. Z tohoto důvodu jsou informace o výsledcích voleb v tomto roce mírně omezené. Chybí nám

²⁴⁸ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 253–254.

²⁴⁹ NOVOTNÝ, L. – STEHLÍK, M. – TÓTH, A.: *c. d.*, s. 666–667.

²⁵⁰ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIV*, s. 22–33.

údaje o volební účasti a výsledky voleb do Senátu jsou neúplné a zahrnují vesměs pouze zisky českých stran zjištěné z *Moravského severu*.²⁵¹ I přes tyto výzkumné nesnáze se podařilo volby do Poslanecké sněmovny díky údajům z historického místopisu, českého a německého tisku a obecních kronik téměř plně zrekonstruovat a nezjištěných zůstalo pouhých 59 odevzdaných hlasů (nejvíce z obce Písařov – 12).

Volby do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk vyhrála ČSL se ziskem 14,9 %. Jednalo se však o více jak 3% propad oproti roku 1925. Nadále zvítězila ve většině českých obcí se zisky přes 30 %, výjimečně získala i přes 40 % (Hartíkov, Horní Studénky). Tradičně nejslabší výsledek v obci, jejíž obyvatelé se hlásili k české národnosti, obdržela v Crhově (16,7 %). Na druhém místě se umístila rovněž katolická DCV, která získala 13,4 %. Oproti minulým volbám do Poslanecké sněmovny si polepšila o více jak dvě procenta. Zatímco v roce 1925 neztvítězila nikde, tak v roce 1929 slavila vítězství v Březenském Dvoře (41,2 %), a Šilperku (31,8 %). Velmi silná byla také např. v Šumvaldě (40,2 %). V ostatních obcích často těsně prohrávala s DSAP, ale měla tu výhodu, že na rozdíl od něm. soc. demokratů dokázala povětšinou bodovat u voličů jak na „agrárním“ jihu, tak průmyslovém severu.

Na třetím místě skončila DSAP (12,9 %). Rozložení jejich zisků bylo opět podobné jako v minulých letech. Velmi silná byla na textilně průmyslovém severu (Šanov 47,4 %, Moravský Karlov 39,5 %, Červená Voda 30,4 %), ale téměř bez zisků ve spíše jižněji položených obcích (Březenský Dvůr 0,0 %, Šumvald 3,7 %, Březná 4,6 %). Zajímavý je také fakt, že nedokázala opět zaujmout voliče ani v Šilperku (4,7 %). Vzhledem k výsledkům v roce 1925 je překvapením čtvrté místo KSČ (10,7 %, nárůst o 4 %), která výrazně v regionu posílila, ačkoliv celorepublikově téměř 3 % ztratila. Povedlo se jí to díky tomu, že dokázala podstatně více než v roce 1925 uspět v oblastech obývaných Němci (např. Mlýnický Dvůr 20,7 % či Heroltice 18,5 %). Tradičně silná byla v Šilperku (20,5 %), Písařově (17,0 %) a obcích na severovýchodě českého osídlení (např. Bušín 20,5 %).

BdL skončila jako hlavní účastník volební koalice DW29 na pátém místě se ziskem 10,4 % hlasů. BdL uspěla na jihu (Šumvald 41,6 % či Heroltice 31,5 %), ale přepustila DCV zisky v některých obcích (např. Březná 22,3 %). Naopak se jí podařilo oproti roku 1925 více proniknout i do severních oblastí (např. Šanov 22,9 %). Celorepublikově vítězná RSZML skončila šestá (9,7 %). Dokázala zvítězit v Cotktyli

²⁵¹ Moravský sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 5.

(35,0 %) a také dosáhnout dobrých výsledků v dalších spíše zemědělských obcích (např. Jedlí 23,1 % či Hartíkov 23,1 %). Opětovně dosáhla nejslabších zisků v etnicky českém prostoru v Bušíně (8,6 %).

Jako další v pořadí se umístila ČSDSD (8,9 %). Navázala na drtivé vítězství v Crhově z let 1925 a 1928 a získala zde 49,5 % hlasů. Dále se jí hlavně dařilo v obcích v relativní blízkosti papíren v Olšanech. V Bušíně získala 19,9 %, ve Zborově dokonce 22,1 %. Naopak ve spíše agrárních obcích jsou zisky podstatně menší (Jedlí 7,2 %). Překvapením je zisk 6,7 % pro DNSAP, která si oproti volbám v roce 1925 polepšila o 3 %. Ještě zajímavější je fakt, že největší procento hlasů tato strana nezískala na severu v oblastech v okolí Červené Vody (zde 8,9 %), ale na jihu (Březenský Dvůr 29,4 % či Březná 27,2 %). Pro tento jev nebylo nalezeno žádné logické vysvětlení tím spíše, že se jedná o obce, kde dosáhla v roce 1935 SdP v roce 1935 nejnižších zisků.

DNP získala 4,2 %. Pro ni to byl naopak 3 % propad oproti volbám v roce 1925. Výrazněji promluvila do výsledků pouze v Červené Vodě, kde získala 12,1 % hlasů. Ve zbytku německých obcí se povětšinou její zisky pohybovaly mezi 6–7 %. ČŽOSS získala 3,4 % hlasů, což je mírný pokles oproti minulým volbám do Poslanecké sněmovny. Mimo své tradičně nejsilnější postavení v Bušíně (9,4 %), oslovila voliče také v Cotktyli (10,7 %) či Horních Studénkách (9,5 %). ČSNS získala 3,1 %. Její zisky se soustředily do obce Jedlí (21,6 %). Ve zbytku okresu už byly výrazně nižší. Tento výsledek podobně jako ve volbách v roce 1928 nejspíše souvisel s místními straníky.

Poslední strana s více jak jednoprocenním ziskem hlasů byla ČSND (1,3 %). Ta uspěla ve Zborově (14,6 %) a Hartíkově (13,2 %). V případě Zborova je zde určitě jistá souvislost s místním občanem Jindřichem Mackem, jež kandidoval za ČSND do Poslanecké sněmovny.²⁵² V ostatních obcích měla téměř nulové zisky. Zbylé strany dosáhly pouze na velmi nízké volební zisky (Liga 0,2 %, PŽ 0,1 % a HSLS 0,1 %). Hlasy pro Ligu proti vázaným kandidátkám se vyskytly v Bušíně a Hartíkově (obojí 2,2 %). V Bušíně můžeme vidět souvislost s činností místní NOF (součást Ligy), která poté v roce 1931 získá v obecních volbách zastupitele a také dosáhne na ještě lepší

²⁵² Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 132, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1929*.

výsledek ve volbách v roce 1935, kde už bude kandidovat samostatně.²⁵³ Celkové výsledky za soudní okres viz tab. 6, 22 a 23 a mapy 9 a 10.²⁵⁴

Jak už bylo napsáno výše, výsledky do Senátu se z větší části nepodařilo rekonstruovat. Na druhou stranu je nutno říci, že jejich absence není nijak zásadní. Nelze totiž předpokládat, že by se výsledky nějak výrazněji lišily od voleb do Poslanecké sněmovny, což dokládají i ty výsledky, jež se dohledat podařilo. Zjištěné výsledky viz tab. 24.²⁵⁵

2.5 Parlamentní, zemské a okresní volby 1935

2.5.1 Československo

V roce 1935 proběhly poslední volby do Parlamentu v období první republiky. Zároveň proběhly i volby do zemských a okresních zastupitelstev. V mnohém to byly volby osudové. Stát, vedený širokou koalici premiéra Jana Malypetra, se nacházel na rozcestí. Ekonomická krize, jež do ČSR dorazila v plné síle v roce 1931, stále ještě tvrdě poznamenávala životy lidí a otrásla státem v jeho základech. Další důvod pro obavy o budoucnost ČSR byl stále se zhoršující zdravotní stav prezidenta T. G. Masaryka, jehož odstoupení z funkce doslova viselo ve vzduchu, a nakonec k němu i na konci roku došlo. K tomu všemu se ještě přidala výrazně zhoršená mezinárodní situace v bezprostředním okolí republiky. ČSR se během několika let stala jedinou fungující demokracií v regionu.²⁵⁶

Největším nebezpečím pro republiku byl nástup SdP, která zaplnila místo po zakázaných nacionalistických stranách DNP a DNSAP. Její kampaň za finanční podpory z nacistického Německa byla ohromující. Na mnoha místech dokonce protestovaly ostatní německé strany, že dochází k volebnímu teroru. Je nutno dodat, že poslanci na možný úspěch této strany reagovali předem a celorepublikově zmírnili změnou volebního řádu kritéria, která umožňovala vstup do Národního shromáždění. Existovaly obavy, že by se některé aktivistické německé strany nemusely do něj vůbec dostat. Navíc je nutno přiznat, že smíšené regiony byly ve volbách mírně

²⁵³ Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Bušín, *kronika obce Bušín I.*

²⁵⁴ Primárně z BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248; Moravský sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 3; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenký Dvůr, *kronika obce Březenký Dvůr*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

²⁵⁵ Moravský sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 5.

²⁵⁶ KÁRNÍK, Z.: *České země 1930–1935*, s. 488–489.

znevýhodněny a bylo v nich zapotřebí o několik tisíc více hlasů na jeden mandát než např. v Praze.²⁵⁷

Politická scéna jako celek byla velmi napjatá. Socialistické strany útočily na agrárníky, že se po volbách chtějí pokusit o totalitu a zvrát zahraniční politiky. Horečně se diskutovalo, zda má být zakázána SdP.²⁵⁸

Samotné volby do Národního shromáždění proběhly 19. května, volby do okresních a zemských zastupitelstev o týden později.²⁵⁹

Výsledky do Poslanecké sněmovny potvrdily „temné“ prognózy o úspěchu SdP. Nejenže se stala nejsilnější německou stranou, ona zvítězila celkově a získala 15,2 % hlasů a 44 mandátů. Až za ní se umístila nejsilnější česká strana RSZML (14,3 % a 45 m.²⁶⁰). Třetí místo obsadila ČSDSD (12,6 % a 38 m.), následována KSČ (10,3 %, 30 m.), jež si udržela zisky z voleb minulých a představovala další potenciální hrozbu pro ČSR.²⁶¹ Páté a šesté místo obsadily ČSNS (9,2 %, 28 m.) a ČSL (7,5 %, 22 m.). Další nemilou ranou pro republiku bylo posílení HSLS, jež kandidovala v těchto volbách v Autonomistickém bloku (AB) a získala 6,7 % a 22 mandátů! Osmé Národní sjednocení získalo 5,6 % a 17 mandátů. Stejný počet mandátů získali i devátí živnostníci (5,4 %). Celkově se do parlamentu dostalo 14 uskupení (mezi nimi i zbylé německé strany, které ale utrpěly zdrcující úbytek hlasů). Konečné výsledky viz tab. 2.²⁶²

V zemi Moravskoslezské si udržela první pozici z let minulých celkově až šestá ČSL (15,6 %), která ale jen těsně porazila SdP (14,9 %) a RSZML (14,2 %). Čtvrtou stranou se silným ziskem byla ještě ČSDSD (13,3 %). Za první čtveřici už byl značný odstup (pátá KSČ 8,6 %). Celkové výsledky viz tab. 7.²⁶³

V Olomouckém volebním kraji, vzhledem k vyššímu zastoupení občanů německé národnosti, drtivě zvítězila SdP se ziskem 21,6 % hlasů. Mírným překvapením je, že RSZML (13,6 %) dokázala těsně porazit ČSL (13,5 %). V dalším pořadí nastala

²⁵⁷ KÁRNÍK, Z.: *České země 1930–1935*, s. 491–495.

²⁵⁸ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIV*, s. 303–306.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 313.

²⁶⁰ Ačkoliv RSZML dostala téměř o procento méně hlasů než SdP, získala po přepočtu na mandáty o jeden mandát více.

²⁶¹ Na druhou stranu je nutné říci, že vzhledem k ekonomické krizi se mnozí obávali výrazného posílení.

²⁶² NOVOTNÝ, L. – STEHLÍK, M. – TÓTH, A.: *c. d.*, s. 670–671.

²⁶³ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 71.

podobná situace jako na zemské úrovni. Za čtvrtou ČSDSD (12,3 %) se umístila s velkým odstupem pátá ČŽOSS (6,6 %). Celkové výsledky opět viz tab. 7.²⁶⁴

V PO Zábřeh bylo vítězství SdP logicky ještě drtivější. Získala 24,4 % hlasů. Druhá skončila ČSL (15,4 %), následovaná třetí RSZML (14,1 %). Opět za čtvrtou ČSDSD (11,6 %) skončila s velkým odstupem pátá ČŽOSS (6,4 %). Výsledky viz tab. 7.²⁶⁵

Výsledky voleb do Senátu, kterým je tradičně věnována minimální pozornost, dopadly i díky tomu, že probíhaly ve stejný den, téměř totožně. Zvítězila SdP (15,0 %, 23 m.). Na druhém místě skončila RSZML (14,3 %, 23 m.), třetí ČSDSD (12,5 %, 20 m.), čtvrtá KSČ (10,2 %, 16 m.) a atd. Celkové výsledky viz tab. 3.²⁶⁶

Výsledky voleb do parlamentu byly tedy pro mnohé šokem. V státě národa „československého“ zvítězila strana menšiny. Když k tomu připočteme relativní úspěch tzv. autonomistické bloku na Slovensku (kde získal více než 30 % hlasů), znamenalo to značný problém pro republiku. Jak na poli vnitrostátní politiky, tak v otázce mezinárodních vztahů. Paradoxem je, že z mnoha důvodů nedokázaly toto ohrožení republiky využít české nacionalistické strany. ČSND, Národní liga a další se spojily do Národního sjednocení (NS), ale získaly pouhých již zmiňovaných 5,6 %, což byl značný neúspěch. Voliče příliš neoslovili ani čs. fašisté. NOF získala 2 % hlasů a 6 mandátů.²⁶⁷

Avšak i tyto zisky znamenaly, že dosavadní vládnoucí široká koalice, opírající se o výraznou většinu, zčistajasna klesla na pouhých 149 poslanců. Vláda byla poměrně rychle doplněna živnostníky, kteří už čtyři roky stáli mimo a požadovali za vstup do vlády ministerstvo obchodu, ale další rozšíření se nezdařilo. AB požadoval autonomii pro Slovensko a ani vyjednávání s dalšími stranami (DCV, NS) ihned po volbách k ničemu nevedlo. 4. června byla jmenována třetí Malypetrova vláda, rozšířena o již zmiňované živnostníky, disponující 166 poslanci.²⁶⁸

Volby do země Moravskoslezské, které se uskutečnily týden po volbách parlamentních, překvapivě vyhrála SdP (16,8 %, 8 m.), která ještě o týden dříve nestačila na ČSL (15,9 %, 7 m.), která v zemských volbách skončila až druhá. Na

²⁶⁴ *Volby do zákonodárných orgánů Československa*, s. 71.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 284–285.

²⁶⁶ NOVOTNÝ, L. – STEHLÍK, M. – TÓTH, A.: *c. d.*, s. 668–669.

²⁶⁷ KLIMEK, A.: *Velké dějiny, Svazek XIV*, s. 313–316.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 319–323.

dalších místech skončily RSZML (13,9 %, 6 m.), ČSDSD (12,9 %, 6 m.), ČSNS (9,5 %, 4 m.) a atd. Celkové pořadí viz tab. 8.²⁶⁹

Volby do okresního zastupitelstva PO Zábřeh vyhrála vzhledem k vyššímu podílů Němců očekávaně SdP se ziskem 27,6 % (za 1 týden nárůst o více jak 3 %) a 5 mandátů. Druhé místo obsadila ČSL (15,8 %, 3 m.), následovaná RSZML (14,1 %, 2 m.) a ČSDSD (11,8 %, 2 m.) Na jeden mandát ještě dosáhly ČŽOSS (6,3 %), DSAP (4,8 %), ČSNS (4,8 %) a DCV (4,3 %). Celkové výsledky viz tab. 9.²⁷⁰

2.5.2 SO Šilperk

Podobně jako v roce 1925 se v případě voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu můžeme opřít o volební protokoly přímo z obcí. Máme tedy naprosto přesné informace o výsledcích i průběhu. Ten se opět obešel bez jakýchkoliv zaznamenaných nepříjemností. Účast po odečtení neplatných hlasů překročila 93 %. Opět mírně vyšší účast u mužů a ve vesnicích s českou většinou. Přesná data viz tab. 14.²⁷¹

Zajímavé jsou jisté předvolební změny v místním dobovém tisku. *Moravský sever* mírně upřednostňuje RSZML. Při předchozích volbách byl pocitově nejvíce nakloněn ČSNS, ačkoliv až na antiklerikální a antikomunistické výzvy, které se konaly i v tomto roce, si zachovával na první pohled jistou neutralitu.²⁷² *Deutsche Wacht* podporuje německé občanské strany, nejvýrazněji SdP a naopak občasně brojí proti DSAP.²⁷³

Vzhledem k celorepublikovým výsledkům očekávaně zvítězila SdP, která v SO Šilperk získala ve volbách do Poslanecké sněmovny 29,6 % hlasů, což je prvorepublikový parlamentní rekord. Mírným překvapením je, že nezvítězila ve všech obcích s převahou německého obyvatelstva. Ještě větším překvapením je, na čí úkor přebrala voliče, když srovnáme mapy volebních výsledků z let 1929 a 1935. Naprosto očekávatelně přebrala voliče DNP a DNSAP. Ale fakt, že mnohem lehčeji dokázala uspět na průmyslovém severu, kde přebrala velkou část voličů DSAP a KSČ a dominovala (Červená Voda 67,3 %, Mlýnický Dvůr 62,3 %, Bílá Voda 61,9 %), může překvapit do chvíle, než si uvědomíme, jak tvrdě byl textilní průmysl v pohraničních oblastech zasažen ekonomickou krizí. Navíc v případě přebrání voličů KSČ se může

²⁶⁹ Lidové noviny, č. 266, 27. 5. 1935, s. 1 a č. 268, 28. 5. 1935, s. 2.

²⁷⁰ Moravský sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 2–3.

²⁷¹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc*.

²⁷² Např. Moravský sever, č. 24, 17. 5. 1935, s. 1–2.

²⁷³ Např. Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren, č. 19, 1. 10. 5. 1935, s. 1–2. či č. 19, 17. 5. 1935, s. 1.

jednat o dlouhodobé protestní hlasy, které jen přešly do jiného tábora. Naopak dlouhodobé bašty německých aktivistických občanských stran podléhaly SdP podstatně odolněji (Březná 32,6 %, Březenský Dvůr 36,4 %, Heroltice 36,7 %). Výjimkou je od ostatních německých obcí odříznutý Šumvald (61,4 %).

Nejsilnější českou stranou se stala RSZML (13,8 %), která podruhé při volbě poslanců dokázala v regionu těsně porazit ČSL. Tradičně byla velmi silná v českých agrárních obcích (Cotkytle 41,9 %, Hartíkov 40,4 %, Horní Studénky 34,5 %). V Jedlí (32,2 %) dokonce kandidoval do Poslanecké sněmovny místní starosta Jan Bartášek.²⁷⁴ Zajímavostí je vítězství v baště sociálních demokratů v Crhově 36,4 %, kde se jedná o první vítězství nesocialistické strany po celou éru první republiky. Naopak tradičně byla RSZML slabší v Bušíně (10,4 %) či Písařově (15,0 %). Velmi preferovaná byla RSZML u Čechů žijících v převážně etnicky německých obcích. Třetí skončila ve volbách ČSL se ziskem 13,7 %. Zvítězila v několika českých obcích (Jakubovice 37,5 %, Jedlí 33,3 % a další). Oproti RSZML disponovala výhodou, že dokázala vyhrát i v obcích s vyšším podílem dělnictva (např. Bušín 32,6 % či Zborov 29,9 %). Nejslabším výsledkem v českém prostoru bylo 14,4 % v Crhově.

Další strany už skončily ve volbách se značným odstupem za první trojkou. Shodně 7,5 % získala KSČ a ČSDSD. Ztráta komunistů vůči roku 1929 jde hlavně na vrub severních německých obcí, kde komunisté zaznamenali naprosto minimální zisky (Červená Voda 1,1 %). Naopak u jižněji položených německých obcí si zisky z let 1925 a 1929 udrželi (Šilperk 14,4 %, Heroltice 12,7 %). V etnicky českých obcích uspěli ve svých tradičních centrech (Písařov 22,8 %, Bušín 15,0 %). Hlavně v případě Bušina a Zborova lze stále svádět výsledek na papírnu v Olšanech. V českých agrárních obcích měli komunisté minimální zisky. S tímto jevem korespondují i výsledky ČSDSD, která získala největší zisky v Bušíně (20,5 %) a Zborově (20,4 %). Za připomínku stojí její obrovitý propad v Crhově, kde z dominantního postavení spadla na „pouhých“ 16,7 %.

Na 6. až 8. místě skončily tři aktivistické německé strany BdL (6,4 %), DCV (6,2 %) a DSAP (5,2 %). Největší propad oproti roku 1929 tedy můžeme spatřovat u DSAP, což koresponduje s výše popsanou teorií zisku voličů u SdP. BdL byla jedinou německou stranou, která dokázala v těchto volbách někde porazit SdP (Březenský Dvůr 40,9 % a Březná 36,8 %). Velký podíl na tom měl určitě fakt, že se na 6. místě

²⁷⁴ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 133, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1935*.

kandidátky nalézal občan Březné Hermann Tannich.²⁷⁵ Očekávaně neuspěla v severních průmyslových částech (např. největší sídlo Červená Voda 3,7 %). Úspěchy DCV do jisté míry kopírovaly úspěchy BdL. Velmi silná byla v Herolticích (26,6 %) či Šilperku (16,3 %). Podobně jako BdL obdržela jen minimální zisky na severu regionu. Největší úpadek zaznamenala DSAP. Sice obsadila ve většině obcí na severu druhé místo, ale to bylo velké zklamání. Na nejlepší výsledky dosáhla v Moravském Karlově (25,1 %) či Bílé Vodě (14,2 %). Mimo průmyslové oblasti měla minimální zisky.

Na 9. místě skončila ČŽOSS (4,8 %), následována ČSNS (3,2 %). Téměř 5 % pro živnostníky znamenalo jejich více než procentní zlepšení oproti roku 1929. Největší úspěch zaznamenali tradičně v Bušíně (14,7 %). K deseti procentům měli i v několika dalších obcích (Jedlí 9,8 %, Crhov 9,6 %, Cotkytle 9,5 % a Horní Studénky 9,4 %). Zisky národních socialistů se od roku 1929 nijak zásadně nezměnily. Nejlepším výsledkem pro ně bylo 20,1 % v Crhově. Ve zbylých českých obcích dosahovali maximálně na zisk okolo 6 %.

Zbylé tři strany, jež obdržely hlasy v SO Šilperk, byly SdW ²⁷⁶(1,2 %), NOF (0,5 %) a NS (0,4 %). SdW zaznamenal značný úspěch v Šanově, kde dosáhl na 13,9 % hlasů. V dalších německých obcích, ale už nikde tak výrazně neuspěl. NOF navázala na hlasy pro LIGU v Bušíně v roce 1929 a získala zde 5,2 % hlasů (místní občan a obecní zastupitel Felix Urban byl na pátém místě kandidátní listiny²⁷⁷). Ve zbytku regionu už pro ni hlasovali jen jednotlivci. Národní sjednocení navazovalo na zisky národních demokratů. Nejlépe skončilo v Hartíkově (5,7 %) a Zborově (3,6 %). V případě Zborova je zde opět souvislost s kandidátem přímo z obce (Jindřichem Mackem).²⁷⁸ Celkové výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk viz tab. 7, 25 a 26 a mapy 11 a 12.²⁷⁹

Volby do Senátu dopadly podobně jako volby do Poslanecké sněmovny. Stejně jako v roce 1920, kdy také ČSL prohrála s RSZML ve volbě poslanců, si svoji vedoucí

²⁷⁵ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 133, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1935*.

²⁷⁶ Jednalo se o uskupení několika stran. Pro zjednodušení je v práci používána značka SdW, což je zkrácený název jedné části tohoto uskupení - Sudetendeutscher Wahlblock.

²⁷⁷ Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 133, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1935*.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc*.

úlohu mezi českými stranami v regionu udržela alespoň ve volbě senátorů. 3 hlasy obdržel Autonomní blok.²⁸⁰ Celkové výsledky volby do Senátu viz tab. 27 a 28.²⁸¹

V případě okresních a zemských voleb se opět nepodařilo výsledky plně rekonstruovat. V *Moravském Severu* jsou k dispozici celkové výsledky za soudní okres a hlasy pro české strany.²⁸² V případě obcí s německým etnikem, které se staly později součástí okresu Šumperk, se výsledky dochovaly díky jejich zachovaným obecním kronikám (Březenský Dvůr, Březná, Heroltice).²⁸³ V ostatních případech se kroniky nedochovaly a německý tisk o výsledcích za jednotlivé obce také neinformuje.

V případě českých stran jsou ve výsledcích do regionálních zastupitelstev pouze nepatrné rozdíly od celostátních voleb. Za zmínku snad stojí pouze fakt, že ČSL porazila podobně jako ve volbách do Senátu RSZML a v případě okresních voleb do bylo dokonce o téměř dvě procenta. Naopak velmi zajímavý je pohled na ty tři vesnice s německým obyvatelstvem, kde máme výsledky k dispozici. Jsou to všechno vesnice, kde SdP o týden dříve neměla tak silné zisky jako u Němců z ostatních obcí v soudním okresu (okolo 35 %). Když se však podíváme na zisky např. v zemských volbách, tak vidíme, že ve všech třech vesnicích se výsledek SdP zvedl na 45–50 %. K tomuto nárůstu došlo během jediného týdne, který tyto volby odděloval. Důvod? Zde se lze vyslovit pouze domněnku. Nejpravděpodobněji se projevila jistá davová psychóza po zveřejnění voleb do Parlamentu, ve kterých SdP dominovala, a tím získala další voliče, které nechtěli jít mimo „dav“. Můžeme si všimnout, že nárůst voličů SdP během toho týdne je patrný i u celkových výsledků ve volbách do země Moravskoslezské (viz výše). Neúplné výsledky viz tab. 29 a 30.²⁸⁴

²⁸⁰ Seskupení stran, ve kterém byla jasně nejdominantnější HSLS.

²⁸¹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2783, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Senát – kraj 7 – Mor. Ostrava*.

²⁸² Moravský sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4.

²⁸³ Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

²⁸⁴ Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice* a Moravský sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4.

3. Zhodnocení výsledků voleb v SO Šilperk

Na následujících stranách je provedeno závěrečné zhodnocení volebních výsledků v SO Šilperk v období první republiky zjištěných v námi provedeném výzkumu.

Jako první se zaměříme na obecně známý fakt, který platí i mimo období první republiky, že voliči v českých zemích (a nejen v nich) dodržovali národnostní vymezení a volili pouze strany hlásící se k jejich národnosti. Tento jev můžeme v SO Šilperk v námi vymezeném období bez jakýchkoliv pochybností potvrdit. Nejlépe je to patrné, když se podíváme na průměrné zisky stran při volbách do Poslanecké sněmovny (viz mapa 13 až 25). U všech stran je jasně patrné, že si drží zisky pouze na územích, kde se obyvatelé hlásí ke stejnému národu jako daná strana. Jedinou výjimkou je očekávaně internacionální KSČ, která dosahuje podpory jak v sídlech, kde se obyvatelé hlásí k české národnosti, tak v sídlech s německou většinou. Dobře je to patrné právě na mapě průměrných zisků KSČ (viz mapa 18).

Při pohledu na výsledky za celý soudní okres vidíme, že vítězem voleb se během námi sledovaného období staly jak německé strany (např. SdP v roce 1935 či DW20 v roce 1920), tak i česká ČSL (např. v roce 1925). Tyto změny nebyly způsobeny tím, že by docházelo ke změnám národnostního rozložení v regionu, ale tím nakolik jedna strana daného etnika dokázala zaujmout u svých voličů a zabránit tím tříštění českých resp. německých hlasů do více stran. Samotný poměr hlasů pro české či německé strany se příliš neměnil (např. v roce 1925 50,4 % hlasů pro německé strany, 42,6 % pro české, v roce 1935 byl poměr 48,6:43,9²⁸⁵). Poměr navíc v podstatě kopíruje národností rozložení v regionu a jasně dokládá tvrzení výše. Vyšší procento pro německé strany je způsobeno hlavně KSČ, která není do statistiky započtena, ale dle prostorového rozložení jejich hlasů je patrné, že přece jenom více voličů měla v oblastech obývaných Čechy.

Při zaměření na vývoj volebních výsledků a jejich prostorové rozložení je nejjednodušší a nejprehlednější udělat analýzu po jednotlivých stranách či politických směrech.

Nejsilnější českou (resp. československou) stranou v regionu byla ČSL. Zvítězila ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1925 (18,1 %) a 1929 (14,9 %) a ve všech volbách do Senátu. Z jejích lepších výsledků při volbách do Senátu je patrné, že

²⁸⁵ Při výpočtu poměrů zisků jednotlivých stran dle národností nejsou započteny hlasy KSČ a subjektů dalších národností.

měla nižší zisky u mladých voličů do 26 let. Po celé období byla jen dvakrát poražena jinou českou stranou (RSZML v roce 1920 a 1935 při volbách do Poslanecké sněmovny), vždy ale jen těsně. Na druhou stranu nelze ignorovat fakt, že když pomíneme volby v roce 1920 (PS 12,7 %), tak její výsledky měly z dlouhodobého hlediska spíše sestupný trend, který ale nebyl nijak závratný (PS 1925 18,1 %, OZ 1928 14,4 %, PS 1929 14,9 %, PS 1935 13,7 %). Tento pokles je patrný i celorepublikově a souvisel s mnohými útoky na „klerikalismus“ (viz výše nepřetržité útoky regionálního *Moravské Severu*) a tím snižování křesťanského vlivu na obyvatelstvo. Při pohledu na mapu rozložení volebních zisků ČSL (mapa 14) si můžeme všimnout, že ČSL dokázala zaujmout voliče vyrovnaně téměř ve všech obcích s českým etnikem (jistou výjimkou je Crhov). Její průměrné zisky v jednotlivých obcích při volbách od Poslanecké sněmovny kolísají mezi 28 až 41 % (výjimkou je zmiňovaný Crhov 13,4 %²⁸⁶). Na rozdíl od dalších velkých stran (RSZML, ČSDSD) tedy dokázala dlouhodobě ČSL zaujmout voliče jak v obcích čistě agrárních (např. Horní Studénky 36,1 %), tak i s vyšším podílem dělnictva (např. Bušín 34,0 %). ČSL byla tedy v regionu velmi rozšířenou masovou stranou s prostorově i časově relativně konstantními zisky.

Jak bylo napsáno výše, ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 a 1935 byla ČSL poražena RSZML. Ta si až na výjimky držela v regionu pozici druhé nejsilnější české strany. Její zisky (PS 1920 12,8 %, PS 1925 9,7 %, OZ 1928 10,6 %, PS 1929 9,7 % a PS 1935 13,8 %) nemají sestupnou ani vzestupnou tendenci. Zabodovala nejvíce ve volbách krátce po vzniku republiky a pak až v těch úplně posledních. Na mapě č. 20 můžeme vidět rozložení jejich průměrných volebních zisků při volbě do PS. Zde už můžeme vidět podstatně vyšší nerovnoměrnosti než v případě ČSL. Tradičně nejmenší zisky měla RSZML v Bušíně (7,7 %), ale nižší zisky si držela i v dalších spíše hornatějších obcích na severu (např. Písařov 15,0 %). Naopak velmi silná byla v tradičních agrárních obcích (Cotkytle 33,1 %, Horní Studénky 32,3 %). Z výsledků je tedy patrné, že RSZML měla větší problém než ČSL uspět v obcích s nižším podílem zemědělsky aktivního obyvatelstva (ať už z důvodu zvýšeného počtu dělníků či horšího terénu) a její zisky znatelně více kolísaly (viz mapa 19).

²⁸⁶ Udávání procenta u obcí v této kapitole, pokud není uvedeno jinak, udávají průměrný zisk ve volbách do Poslanecké sněmovny v období první ČSR.

Třetí důležitou stranou pro český elektorát v regionu byla ČSDSD. Z jejích volebních výsledků (PS 1920 12,5 %, PS 1925 5,8 %, OZ 1928 8,6 %, PS 1929 8,9 % a PS 1935 7,5 %) jsou patrné podobné trendy, jaké platily i celorepublikově. Strana uspěla v první volbách, aby po rozpadu a odklonu levého křídla (KSČ) výrazně propadla ve volbách v roce 1925. V dalších letech sice opět několik procentních bodů získala, ale na výsledek z roku 1920 se už nikdy nevrátila. Při pohledu na mapu volebních zisků (mapa 13) je jasně vidět, že zisky ČSDSD se orientovaly do míst s vyšším počtem dělnictva či horšími možnostmi k zemědělské obživě. Jádro zisků se drží v obcích na východě, které byly v blízkosti papíren v Olšanech (např. Bušín 28,1 %). Naopak ve spíše agrárních obcích dále od papíren měla ČSDSD výrazně nižší zisky (např. Jedlí 9,3 %). Její volební úspěchy tedy byly značně závislé na ekonomickém zaměření obyvatelstva.

Další strany, jejichž voliči se hlásili k české (resp. československé) národnosti, měly už zisky podstatně nižší (když nebudeme brát v potaz internacionální KSČ). ČŽOSS si držela relativně stálý zisk okolo 4 % a spíše s postupem času sílila (PS 1920 2,3 %, PS 1925 4,1 %, OZ 1928 3,7 %, PS 1929 3,4 % a PS 1935 4,8 %). Olomoucký volební kraj patřil dlouhodobě mezi nejsilnější pro tuto stranu a výsledky v soudním okrese u českých voličů to potvrzovaly (nesmíme zapomínat na to, že v SO byl podstatně vyšší podíl Němců než v ČSR). Mapa (17) jejích zisků nám ukazuje, že podobně jako ČSL dokázala své zisky v okrese rovnoměrně rozprostřít napříč obcemi až na malou obec Hartíkov (1,0 %). Opačným extrémem je poté Bušín (10,9 %), který pro svoji výsledkovou atypičnost je častým příkladem v naší analýze. Ve většině obcí se průměrný zisk ve volbách do Poslanecké sněmovny pohyboval mezi 6–8 %.

ČSNS nebyla příliš silnou stranou v SO Šilperk v námi sledovaném období. Zisky této strany ve volbách se konstantně držely okolo 3 % (PS 1920 3,4 %, PS 1925 2,8 %, OZ 1928 2,8 %, PS 1929 3,1 % a PS 1935 3,2 %), což je výrazně méně než byl celorepublikový průměr. Na druhou stranu není to pro výsledky z moravského venkova nijak překvapivý údaj. Zajímavé je geografické rozdělení (viz mapa 16), kdy všechny zisky ČSNS v okrese se soustředí do třech českých obcí na jihu (Cotkytle, Crhov a Jedlí). Svoji roli tu sehráli nejspíše místní členové strany, kteří se občasně objevují na kandidátních listinách, a také mohl nějakou roli sehrát lokální průmysl v Jedlí.

Ještě horší výsledky měly v regionu české nacionalisticky laděné subjekty. ČSND resp. NS jen občasně překonávala 1 % hranici (PS 1920 1,8 %, PS 1925 0,4 %, PS

1929 1,3 % a PS 1935 0,4 %). Na mapě 16 můžeme vidět, že se její zisky neorientují, jak bychom možná očekávali, do velkých obcí, ale do spíše menších a vůbec nejlepších výsledky ČSND dosahovala ve dvou menších vesnicích Hartíkově (6,0 %) a Zborově (5,3 %). V případě Zborova byl pravidelně jeden z místních občanů pravidelně na kandidátkách do Poslanecké sněmovny, což jistě napomohlo zvýšenému zisku. Podobně nízkých výsledků dosahovala i Liga resp. NOF (PS 1929 0,2 % a PS 1935 0,5 %), která měla jediné své „centrum“ v Bušině (5,3 % v roce 1935, opět místní občan na kandidátní listině). Nižší zisky u nacionálních subjektů jsou nejspíše důsledkem absence větších sídel, kde by mohly nacionální vášně z českého pohledu více kulminovat.

Žádná jiná strana cílící na české obyvatelstvo nepřesáhla v SO Šilperk během období první republiky hranici 1 % hlasů (v roce 1920 SSČSLP 0,4 %, v roce 1925 ČDMZS 0,8 %, ČSAK 0,4 % a NSP 0,3 %).

Při pohledu na německé strany analýzu znesnadňuje fakt, že existovaly tři relativně stabilní významné strany DSAP, BdL a DCV, ale zároveň výrazné podíly zabíraly německé nacionalistické strany, jež kandidovaly společně v roce 1920 jako DW20, poté několikrát samostatně jako DNP a DNSAP a po jejich zániku se nejsilnějším subjektem stává ve volbách 1935 SdP. Nejdříve se tedy zaměříme na „stabilní“ strany.

Zisky DSAP měly v SO Šilperk spíše sestupné tendence (PS 1920 20,9 %, PS 1925 12,9 %, OZ 1928 13,6 %, PS 1929 12,6 % a PS 1935 5,2 %). V posledních volbách v roce 1935 nejvíce doplatila na nástup SdP a výrazně propadla. Na mapě 24 můžeme jasně vidět, že centra její podpory se nalézala v severních oblastech s významným podílem textilního průmyslu (např. Šanov 33,6 %, největší sídlo Červená Voda 22,0 %²⁸⁷). Naopak ve více zemědělských oblastech byla její podpora výrazně nižší. Nejvíce je to zřetelné v od ostatních obcích s německým obyvatelstvem v soudním okrese odříznutém Šumvaldu (1,5 %). Je tedy patrné, že podobně jako zisky ČSDSD, i zisky německé sociální demokracie souvisely silně s ekonomickým zaměřením obyvatelstva.

Silnou stranou v regionu byla i DCV, která si udržovala vzestupnou tendenci volebních zisků až do nástupu SdP, kdy následoval logický propad (PS 1920 6,1 %, PS 1925 11,2 %, PS 1929 13,4 % a PS 1935 6,2 %). Na mapě 21 můžeme vidět, že si

²⁸⁷ Průměrné zisky ve volbách do Poslanecké sněmovny v případě německých obcí jsou bez výsledků z roku 1920.

dokázala DCV podobně jako ČSL (v případě oblastí s českou většinou) držet zisky ve většině obcí s německým obyvatelstvem (výjimkou byly vesnice Bílá Voda a Mlýnický Dvůr). Dokázala uspět jak v čistě zemědělském a venkovském Šumvaldu (30,2 %), tak např. i v největším sídle soudního okresu Červené Vodě (17,2 %), i když je patrné, že přece jenom o něco vyšší zisky si drží v jižních oblastech v okolí Šilperka. Rozhodně se však nejedná o tak velkou rozkolísanost zisků jako např. u DSAP.

Jako třetí z velkých povětšinou doby aktivistických stran nám zbývá BdL. Její volební zisky v mnohém souvisí s volebními zisky DCV (PS 1920 3,9 %, PS 1925 14,4 %, PS 1929 10,4 % a PS 1935 6,4 %). Jak si můžeme všimnout, zaznamenala velký úspěch v roce 1925 a poté postupně klesala. Její propad ve volbách v roce 1935 je z velkých aktivistických stran nejmenší. Dokonce i dokázala vzít ve dvou obcích SdP volební vítězství. Nejsilnějších výsledků dosahovala logicky v agrárních obcích (viz mapa 20), jako byly Šumvald (35,0 %) či Březná (24,8 %). Směrem na sever do více průmyslové oblasti se její zisky snižovaly, ale nebylo to tak razantní jako v opačném případě u DSAP (Červená Voda 13,5 %).

Další německé nenacionalistické subjekty dosáhly v soudním okrese Šilperk pouze okrajových zisků. DDFP získala 0,4 % v roce 1920 a SdW 1,2 % v roce 1935. Za zmínku stojí ještě relativní úspěch DGP ve volbách do zemského zastupitelstva, kde v některých obcích přesáhly její zisky hranici 10 %.

Volby v roce 1920 v soudním okrese vyhrálo seskupení několika nejen čistě nacionálních subjektů DW20 se ziskem 22,8 %. Na tento úspěch však DNP (PS 1925 8,2 %, PS 1929 4,2 %) a ani DNSAP (PS 1925 3,7 %, PS 1929 6,7 %) nedokázalo v následujících volbách navázat. Jak si můžeme všimnout na mapě 22, zisky DNP se primárně koncentrovaly do velkých sídel s německou většinou (Červená Voda 13,4 %; Šilperk 11,7 %). Dokonce by zde mohlo být diskutováno o přímé úměře mezi velikostí obce a zisky DNP. Mnohem složitější je vyčíst nějaký závěr s výsledků DNSAP, které jsou značně nestálé. Na mapě 23 sice můžeme vidět, že nejvíce hlasů v letech 1925 a 1929 dostala ve střední části německého osídlení mezi Mlýnickým Dvorem (14,3 %) a Březenským Dvorem (16,5 %), ale je to značně matoucí, protože velmi často se jedná o vysoký zisk v jedné z daných voleb a ve druhých naopak klidně mohl být zisk téměř nulový. Proto je zde obtížné dojít k jakémukoliv obhájitelnému závěru.

Z obecně známých historických důvodů vždy v každé práci takového typu budí velký zájem nástup SdP. Tato práce není výjimkou. Nástup SdP v roce 1935 byl opravdu velmi drtivý (PS 29,6 %, nejvyšší zisk jaký kdy nějaká strana ve volbách

do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk měla). Jak už bylo napsáno v kapitolách výše, zvítězila ve volbách do Poslanecké sněmovny ve všech obcích s výjimkou Březné a Březenského Dvora (získala zde 32,6 % resp. 36,4 %). Mnohem drtivější nástup měla právě v severních průmyslovějších oblastech (viz mapa 25), které byly postiženy ekonomickou krizí (Červená Voda 67,3 %). Velmi zajímavé je už výše zmiňované srovnání se zemskými a okresními volbami, které proběhly o týden později, kde SdP zaznamenala během jediného týdne značný nárůst hlasů. Obecně lze tedy říci, že SdP podobně jako v jiných částech s německou většinou oslovila většinu německých voličů a její výsledek v roce 1935 byl opravdu velmi vysoký.

Na závěr ještě zbývá internacionální KSČ, která po svém vzniku v roce 1921 vstoupila jako silný subjekt na scénu (PS 1925 6,7 %, OZ 1928 11,4 %, PS 1929 10,7 % a PS 1935 7,5 %). Nejvíce uspěla ve volbách v roce 1928 a 1929, což nekoresponduje s celkovými výsledky, kdy naopak na celostátní úrovni po úspěchu v roce 1925 spíše její podpora slábne. Zde v soudním okrese vývoj výsledků reaguje na podporu KSČ u Němců. V roce 1925 a 1935 v obcích s německým etnikem příliš neuspěla, zatímco v roce 1928 a 1929 dosáhla na zisky podstatně vyšší. Jak vidíme na mapě 18, zisky KSČ se v námi vybraném území lokalizují do pásu uprostřed ohraničeném na západě Herolticemi (14,2 %) a Šilperkem (17,6 %) a na východě Bušínem (16,8 %) a Jakubovicemi (15,7 %). Ve většině případů jde o oblasti spíše s vyšší nezaměstnaností či v případě Bušína s vyšším podílem dělnictva. Zajímavostí je, že KSČ nedokázala zaujmout v severních německy mluvících průmyslových oblastech (Červená Voda 2,0 %). To, že neuspěla ani v jižních spíše agrárních českých oblastech (např. Jedlí 3,8 %), už tolik nepřekvapí.

Obecně lze tedy říci, že většina zjištěných výsledků odpovídala národnostním i ekonomickým předpokladům, ale samozřejmě se po celé námi sledované období vyskytovaly ve volebních výsledcích překvapivé a na první pohled nelogické výsledky, u kterých se v některých případech podařilo nakonec nalézt logické vysvětlení. Je zároveň zapotřebí při interpretaci výše uvedených závěrů pamatovat na skutečnost, že byl výzkum proveden na relativně malém území (19 samosprávných jednotek), kde žilo necelých 15 tis. lidí. Jakýkoliv vyskytující jev se nemusí nutně vyskytovat obecně i ve větších územních celcích a pro vyřčení opravdu obecně platných jevů je potřeba dalšího výzkumu např. pro území celého politického okresu Zábřeh.

Závěr

Cílem této práce bylo zjištění a zanalyzování výsledků parlamentních, zemských a okresních voleb v období 1918 až 1938 v prostoru bývalého soudního okresu Šilperk. Velkou komplikací se ukázala značná nejednotnost a nepřesnost popisu výsledků voleb v české historiografii nejen na regionální úrovni, ale i na úrovni celorepublikové. Z tohoto důvodu bylo nejprve nutné ujednotit i celkové výsledky, abychom měli vůbec s čím ty námi zjištěné výsledky z vybraného regionu porovnávat.

Samotné výsledky z regionu se u většiny voleb podařilo na základě dobových pramenů (obecní kroniky, regionální tiskoviny, stará registratura Ministerstva vnitra) dohledat, ale vzhledem k často chybějícím obecním kronikám a nepřesnostem v dobovém tisku zbyly, jak bylo i předpokládáno v úvodu, některé nezjištěné a možná i už navždy nezjistitelné výsledky. Tato občasná „bílá místa“ nám však nezabraňují ve snaze o odpovědi na námi v úvodu vytyčené otázky.

Nejsilnější politickou stranou u českých voličů byla dle výsledků očekávaně ČSL, ačkoliv nebyla zdaleka tak silná (ve dvou volbách dokonce poražena RSZML), jak bychom možná na moravském venkově očekávali, ale nesmíme zapomínat na to, že v takto severních oblastech byla tradičně podstatně méně dominantní než na moravském jihu. Zároveň se potvrdila i domněnka o jejím postupném mírném slábnutí, čemuž určitě napomáhal i např. místní tisk zastupovaný *Moravským severem*, který vždy před volbami nevybíravě útočil na ČSL pro její „klerikalismus“. V případě stran cílících na německý elektorát nelze určit výsledkově nejúspěšnější stranu. Vítězstvím se mohla během námi vymezeného období pyšnit koalice DW20, BdL, DCV a nelze nezmínit ani drtivé vítězství SdP v posledních volbách. Už jen z tohoto odstavce je jasně patrné, že region dlouhodobě tíhnul spíše k občanským stranám, které pravidelně sbíraly dohromady více než 60 % na úkor stran socialistických.

Co se srovnání s celostátními trendy týče, nelze z porovnání volebních výsledků za větší celky a SO Šilperk dojít k jasným závěrům. Určitě celostátní dění výrazně voliče v regionu ovlivňovalo (nejlepší příklad nástup SdP). Z těch méně očividných např. ČSDSD, která stejně jako na celorepublikové úrovni výrazně oslabil mezi roky 1920 a 1925 (na druhou stranu je nutné říci, že ani v roce 1920 její výsledek nebyl vzhledem k její dominanci na celostátní úrovni nějak závratný). Jako protiargument lze však použít srovnání volebního výsledků KSČ v letech 1925 a 1929, kdy na celostátní úrovni značně oslabil, ale v vybraném regionu se jí podařilo podstatně více

proniknout i do obcí, kde se obyvatelstvo hlásilo k německé národnosti, a výrazně zde naopak posílila. Lze tedy obecně říci, že výsledky na celostátní úrovni spolu s výsledky na úrovni soudního okresu souvisí, ale je vždy zapotřebí sledovat i místní okolnosti a výsledkové tendence se mohou v některých případech výrazně rozcházet.

To, že občané hlásící se k jedné národnosti budou volit pouze strany hlásící se ke stejné národnosti, byla očekávána samozřejmost. Zde byla jedinou výjimkou KSČ, což je vzhledem k její internacionalitě logické (ačkoliv přece jenom o něco stabilnější pozice držela v česky mluvícím prostoru). Mírným překvapením může být, že i na tak relativně malém prostoru, jakým soudní okres Šilperk byl, platila relativně jasná ekonomická pravidla volby, která lze nejlépe spatřovat u volebních výsledků české i německé sociální demokracie (ale i u dalších velkých stran, naopak u v regionu menších subjektů takto jasná provázanost patrná není – např. ČSNS či DNSAP), jejichž zisky se většinou lokalizují do oblastí s vyšším počtem dělnictva. Zde je zajímavé, že z regionálně velkých stran byly nejvíce odolné vůči ekonomickým výchýlkám „klerikální“ strany ČSL a DCV, které dokázaly relativně rovnoměrně rozprostřít svoje volební zisky (až na některé výjimky).

Při studiu nacionalistických tendencí v regionu je nutné upřít hlavně pozornost do německy mluvícího prostoru, jelikož české nacionalistické strany měly v regionu pouze minimální zisky (vzhledem k absenci větších sídel logické, ačkoliv bychom možná v takto přece jenom ohraničeném a „ohroženém“ česky mluvícím prostoru nějaké takové jevy očekávali). V případě německých nacionalistických subjektů vidíme, že se např. zisk DNP v letech 1925-1929 centralizuje do největších obcí, jako byla Červená Voda či Šilperk (u DNSAP jsou výsledky výrazně chaotičtější). Při v regionu velkolepém nástupu SdP stojí za pozornost, že uspěla podstatně lépe v obcích s vyšším podílem zaměstnaných v průmyslu a získala voliče očividně i na úkor např. KSČ. Naopak velikost obce hrála minimální roli.

Zajímavé jsou i značné rozdíly mezi jednotlivými obcemi (které mají podobnou velikost, národnost obyvatel i ekonomické ukazatele), které velmi často zdánlivě nedávají smysl, ale svoje logické zdůvodnění většinou mají. Velmi často se jednalo o ovlivnění osobou umístěnou na kandidátní listině. V podstatě můžeme vypočítat dvě možnosti. V první se nachází vysoko na kandidátní listině přímo občan dané obce (úspěchy ČSDSD v Crhově ve 20. letech, BdL v Březné, NS ve Zborově či NOF v Bušíně ve volbách do PS v roce 1935), anebo se na kandidátní listině na vysokém

místě nachází osoba, jež se nějakým činem v minulosti výrazně zasloužila o dění v obci (úspěch ČSAK v Hartíkově v roce 1925).

Všechny výše zmíněné a také mnohé další zajímavé výsledky a závěry nabízí tato bakalářská práce. Na druhou stranu při jakémkoliv pokusu z nich vyvozovat obecně platné závěry ohledně voleb během první republiky na území ČSR, je nutné pamatovat na to, že v námi vymezeném období existovaly mnohem větší regionální rozdíly (i v rámci jednotlivých obcí) mezi volebními výsledky než dnes ve druhém desetiletí 21. století, a to co platí v SO Šilperk, nemusí nutně platit už ani v oblasti vzdálené jen několik kilometrů jakýmkoliv směrem. Zároveň je nutné pamatovat také na to, že soudní okres Šilperk patřil k těm menším soudním okresům a mnohem více vypovídající by byla např. analýza pro celý politický okres Zábřeh. Přes to všechno lze doufat, že tato práce psaná a obhajovaná v době blížícího se stého výročí vzniku Československé republiky bude dalším kvalitním doplněním už mnohými historiky (a nejen jimi) po léta zkoumaných informací a faktů ohledně voleb v ČSR, jakožto jednoho ze základních pilířů fungující demokracie.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Deutsche Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg (1920, 1925).

Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren (1928, 1929, 1935).

Lidové noviny (1928, 1935).

Moravský sever (1920, 1925, 1928, 1929, 1935).

Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1113, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Senát 1925 VII Šumperk–Zábřeh*.

Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh*.

Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc*.

Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2783, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Senát – kraj 7 – Mor. Ostrava*.

Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku, Praha 1924.

Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březná, *kronika obce Březná*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Bušín, *kronika obce Bušín I*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Hartíkov, *kronika obce Hartíkov*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 132, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1929*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 2, inv. č. 133, *Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu 1935*.

Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Štítý, kart. 3, inv. č. 134, *Volby do okresního a zemského zastupitelstva 1928*.

Literatura

BALÍK, Stanislav – HLOUŠEK, Vít – HOLZER, Jan – ŠEDO, Jakub: *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno 2007.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Ostrava 1974.

CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub: *Volební systémy*. Brno 2004.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře první republiky (1918–1938)*. Praha 2000.

KLIMEK, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIII a XIV*. Praha 2000.

KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006.

KUBÍČEK, Jaromír: *Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1938*. Brno 1989.

LEBEDA, Tomáš – NOVÁK, Miroslav a kol.: *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda 2006.

MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Brno 2005.

MELZER, Miloš – SCHULZ, Jindřich: *Vlastivěda šumperského okresu*. Šumperk 1993.

NOVOTNÝ, Lukáš – STEHLÍK, Michal – TÓTH, Andrej: *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha 2012.

OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*. Praha 2000.

Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006: k 90. výročí vzniku samostatného československého státu. Praha 2008.

Seznam použitých zkratk

AZS	Autonomní zemědělský sojuz
BdL	Svaz zemědělců
ČDMS	Československá domkářsko-malozemědělská strana
ČR	Česká republika
ČSAK	Československá strana agrární a konzervativní
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSFR	Československá federativní republika
ČSKS	Československá strana křesťansko-sociální
ČSL	Československá strana lidová
ČSND	Československá národní demokracie
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československo
ČSÚ	Český statistický úřad
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DAWG	Německá pracovní a volební společenství
DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
DDFP	Německá demokratická svobodomyšlná strana
DGP	Německá živnostenská strana
DNP	Německá nacionální strana
DNSAP	Německá nacionálně socialistická strana dělnická
DSAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická
DVB	Německé lidové sdružení (1928)
DW20	Německá volební pospolitost 1920
DW29	Německé volební společenství 1929
HSLŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana
KSC	Komunistická strana Československa
Liga	Liga proti vázaným kandidátním listinám
MNKSS	Maďarsko-německá křesťansko-sociální strana
MRS	Maďarská rolnická strana
MZSZM	Maďarská zemská strana zemědělců a maloročníků
NOF	Národní obec fašistická
NS	Národní sjednocení
NSP	Národní strana práce
OZ	Okresní zastupitelstvo
PO	Politický okres
PaŽ	Koalice polských a židovských stran
PS	Poslanecká sněmovna
PZLR	Polský svaz lidových a dělnických stran
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloročnického lidu

R-U	Rakousko-Uhersko
SdP	Sudetoněmecká strana
SdW	Sudetoněmecký volební blok
SKZD	Sdružení katolických zemědělců a domkařů
SNS	Slovenská národní strana
SO	Soudní okres
SpNS	Spojené německé strany (1928)
SSČLP	Socialistická strana československého lidu pracujícího
SŽS	Sdružené strany židovské
ŽS	Židovská strana

Resumé

This thesis analyzes electoral results of political parties in the jurisdic district Šilperk, a North-Moravian region, in between 1918-1938. We describe the Czechoslovakian electoral system at that time, provide a demographic analysis of the region along with other related facts. Most importantly, we provide a description of the political-party system in Czechoslovakia. Our main contribution is the analysis of the electoral results in the Šilperk region and an attempt to interpret these from the perspective of the contributing factors (e.g., ethnicity, economical aspects, etc.). We also pay attention to the national-wide elections as the comparison of the national-wide elections with the regional ones completes the picture. We focus on the analysis of long-term electoral trends and provide both textual analysis, as well as a graphical visualization of these trends created in the QGIS platform.

Tabulková příloha

Tabulka 1

Tab. 1: Počet obyvatel a jejich národnostní složení v SO Šilperk v letech 1880, 1921 a 1930.²⁹⁰

Obec	1880			1921			1930		
	Češi	Němci	Celkem	Češi ²⁸⁸	Němci	Celkem	Češi	Němci	Celkem
Bílá Voda	6	807	813	93	459	552	111	458	569
Březenský dvůr	12	202	214	13	123	136	11	137	148
Březná	28	491	519	30	317	347	38	299	337
Bušín	684	5	689	752	6	758	670	7	677
Cotkytle	1536	37	1573	1166	29	1195	1133	7	1140
Crhov	598	0	598	456	0	456	394	0	394
Červená Voda	0	2841	2841	255	1890	2145	327	2166	2493
Hartíkov	204	0	204	188	0	188	171	0	171
Heroltice	25	1047	1072	16	624	640	22	546	568
Horní Studénky	670	1	671	683	0	683	655	0	655
Jakubovice	563	19	582	543	3	546	523	0	523
Jedlí	1414	48	1462	1162	13	1175	1161	18	1179
Mlýnský Dvůr	0	605	605	43	391	434	117	418	535
Moravský Karlov	7	1200	1207	54	680	734	45	622	667
Písařov ²⁸⁹	1434	762	2196	1348	261	1609	1285	225	1510
Šanov	0	905	905	19	559	578	10	545	555
Šilperk	77	1924	2001	431	1134	1565	489	1057	1546
Šumvald	66	558	624	52	421	473	58	333	391
Zborov	430	0	430	411	2	413	372	5	377
Celkem	7754	11452	19206	7715	6912	14627	7592	6843	14435

²⁸⁸ Po vzniku ČSR se udávala při sčítání lidu národnost československá, ale vzhledem k návaznosti s minulým obdobím a reálnými podmínkami v soudním okrese je nadále pracováno s národností českou.

²⁸⁹ V datech pro obec Písařov jsou v roce 1880 zahrnuty i údaje o obyvatelstvu z obce Bukovice, která se poté stala součástí Písařova.

²⁹⁰ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

Tabulka 2

Tab. 2: Celkové výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.²⁹¹

Strana ²⁹²	1920		1925		1929		1935	
	%	Mandátů	%	Mandátů	%	Mandátů	%	Mandátů
ČSDSD	25,7	74	8,9	29	13,1	39	12,6	38
ČSL	11,3	33	9,7	31	8,4	25	7,5	22
DSAP	11,1	31	5,8	17	6,9	21	3,6	11
RSZML	9,7	28	13,7	45	15,0	46	14,3	45
ČSNS ²⁹³	8,1	24	8,6	28	10,4	32	9,2	28
ČSND ²⁹⁴	6,3	19	4,0	13	4,9	15	5,6	17
DW20	5,3	15						
SNS	3,9	12						
BdL ²⁹⁵	3,9	11	8,0	24	5,4	16	1,7	5
DCV	3,4	10	4,4	13	4,7	14	2,0	6
ČŽOSS	2,0	6	4,0	13	3,9	12	5,4	17
MNKSS ²⁹⁶	2,3	5	1,4	4	3,5	9	3,6	9
DDFP	1,7	5						
SSČSLP	1,0	3						
MZSZM	0,4	1						
KSČ			13,1	41	10,2	30	10,3	30
HSLS			6,9	23	5,8	19	6,7	22
DNP			3,4	10	2,6	7		
DNSAP			2,4	7	2,8	8		
PZLR			0,4	1				
AZS			0,4	1				
PaŽ					1,4	4		
Liga/NOF					1,0	3	2,0	6
SdP							15,2	44

²⁹¹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*, s. 13–14.

²⁹² Uvedeny jsou vždy jen výsledky stran, které získaly ve volbách alespoň jeden mandát.

²⁹³ V roce 1925 kandidovala v koalici s Karpatoruskou stranou trudovou.

²⁹⁴ V roce 1935 kandidovala jako součást Národního sjednocení.

²⁹⁵ V roce 1929 kandidovala v rámci koalice DW29.

²⁹⁶ V roce 1935 se jedná o širokou koalici společně se Sudetoněmeckým volebním blokem.

Tabulka 3

Tab. 3: Celkové výsledky voleb do Senátu 1920 až 1935.²⁹⁷

Strana	1920		1925		1929		1935	
	%	Mandátů	%	Mandátů	%	Mandátů	%	Mandátů
ČSDSD	28,1	41	8,8	14	13,0	20	12,5	20
ČSL	11,9	18	10,1	16	8,7	13	7,7	11
DSAP	11,4	16	6,0	9	6,9	11	3,7	6
RSZML	10,2	14	13,8	22	15,2	24	14,3	23
ČSNS ²⁹⁸	7,2	10	8,5	14	10,3	16	9,2	14
ČSND ²⁹⁹	6,8	10	4,2	7	5,0	8	5,6	9
DW20	5,8	8						
SNS	3,5	6	0,5	0				
BdL ³⁰⁰	4,0	6	8,3	13	5,8	9	1,8	0
DCV	2,7	4	4,7	7	4,9	8	2,1	3
ČSŽOSS	2,1	3	4,2	6	4,3	6	5,4	8
DDFP	2,7	3						
MNKSS	1,9	2	1,4	2	3,6	6	3,6	6
MRS	0,8	1						
KSČ			12,7	20	10,0	15	10,2	16
HSLŠ			6,8	12	5,9	9	6,8	11
DNP			3,5	5	2,6	0		
DNSAP			2,3	3	2,7	4		
Liga/NOF					0,8	1	2,0	0
SdP							15,0	23

²⁹⁷ NOVOTNÝ, Lukáš – STEHLÍK, Michal – TÓTH, Andrej: *c. d.*, s. 660–661, 664–665, 668–669, 672–673.

²⁹⁸ V roce 1925 kandidovala v koalici s Karpatoruskou stranou trudovou.

²⁹⁹ V roce 1935 kandidovala jako součást Národního sjednocení.

³⁰⁰ V roce 1929 kandidovala v rámci koalice DW29.

Tabulka 4

Tab. 4: Podrobné výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1920 pro SO Šilperk (%).³⁰¹

Strana ³⁰²	ČSR	České země	Morava a Slezsko	Olomoucký kraj	PO Zábřeh	SO Šilperk
DW20	5,3	6,8	7,2	11,5	13,4	22,8
DSAP	11,1	14,2	9,5	14,2	16,0	20,9
RSZML	9,7	12,4	12,4	10,6	15,9	12,8
ČSL	11,3	9,6	18,8	14,9	15,4	12,7
ČSDSD	25,7	22,2	22,0	19,0	13,9	12,5
DCV	3,4	4,4	6,8	6,6	5,5	6,1
BdL	3,9	5,0	1,7	6,3	8,8	3,9
ČSNS	8,1	9,7	6,2	4,2	3,7	3,4
ČSŽOSS	2,0	2,5	2,9	3,5	2,8	2,3
ČSND	6,3	8,0	6,2	6,4	2,6	1,8
DDFP	1,7	2,2	4,1	0,9	0,5	0,4
SSČSLP	1,0	1,2	1,1	1,3	1,2	0,4
SŽS	1,3	0,7	1,0	0,6	0,4	0,1

³⁰¹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*, s. 43, 192.

³⁰² Uvedeny pouze strany, jež dosáhly na zisk ve výzkumu vybraném území SO Šilperk.

Tabulka 5

Tab. 5: Podrobné výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1925 pro SO Šilperk (%).³⁰³

Strana ³⁰⁴	ČSR	České země	Morava a Slezsko	Olomoucký kraj	PO Zábřeh	SO Šilperk
ČSL	9,7	12,3	21,4	18,4	20,3	18,1
BdL	8,0	7,9	6,4	9,9	14,1	14,4
DSAP	5,8	7,5	5,1	8,3	8,1	12,9
DCV	4,4	5,8	6,7	8,6	8,9	11,2
RSZML	13,7	12,6	11,5	10,9	11,2	9,7
DNP	3,4	4,4	4,5	5,7	4,4	8,2
KSČ	13,1	12,1	11,1	7,0	6,3	6,7
ČSDSD	8,9	10,2	9,6	10,4	9,2	5,8
ČSŽOSS	4,0	5,0	4,6	5,0	4,7	4,1
DNSAP	2,4	3,1	2,9	4,0	4,9	3,7
ČSNS ³⁰⁵	8,6	10,2	7,0	5,8	5,1	2,8
ČDMZS	0,2	0,3	0,7	0,8	0,3	0,8
ČSAK	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,6
ČSND	4,0	4,7	2,5	2,5	0,9	0,4
NSP	1,4	1,6	2,3	1,6	0,6	0,3
ŽS	1,4	0,8	1,1	0,7	0,5	0,3

³⁰³ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*, s. 49, 223.

³⁰⁴ Uvedeny pouze strany, jež dosáhly na získání ve výzkumu vybraném území SO Šilperk.

³⁰⁵ Kandidovala v koalici s Karpatoruskou stranou trudovou.

Tabulka 6

Tab. 6: Podrobné výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1929 pro SO Šilperk (%).³⁰⁶

Strana ³⁰⁷	ČSR	České země	Morava a Slezsko	Olomoucký kraj	PO Zábřeh	SO Šilperk
ČSL	8,4	10,2	17,7	15,5	17,3	14,9
DCV	4,7	6,1	6,9	10,3	10,6	13,4
DSAP	6,9	8,8	6,3	9,6	8,5	12,9
KSČ	10,2	9,9	8,9	6,5	7,2	10,7
DW29 ³⁰⁸	5,4	6,7	5	7,4	9,8	10,4
RSZML	15	13,2	12,3	12	11,8	9,7
ČSDSD	13,1	14,1	14,8	14,5	14,1	8,9
DNSAP	2,8	3,6	3,7	5,2	7,7	6,7
DNP	2,6	3,3	3,6	3,5	2,5	4,2
ČSŽOSS	3,9	4,5	4,3	4,6	4,3	3,4
ČSNS	10,4	12,5	9,7	6,5	4,0	3,1
ČSND	4,9	4,5	3,1	2,9	1,4	1,3
Liga	1	1,2	0,5	0,5	0,3	0,2
PaŽ	1,4	1	2,2	0,5	0,3	0,1
HSLŠ	5,8	0,4	1,1	0,5	0,2	0,1

³⁰⁶ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*, s. 66, 253.

³⁰⁷ Uvedeny pouze strany, jež dosáhly na získání ve výzkumu vybraném území SO Šilperk.

³⁰⁸ Koalice jejíž hlavním subjektem byla BdL.

Tabulka 7

Tab. 7: Podrobné výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1935 pro SO Šilperk (%).³⁰⁹

Strana ³¹⁰	ČSR	České země	Morava a Slezsko	Olomoucký kraj	PO Zábřeh	SO Šilperk
SdP	15,2	19,4	14,9	21,6	24,4	29,6
RSZML	14,3	13,2	14,2	13,6	14,1	13,8
ČSL	7,5	9,1	15,6	13,5	15,4	13,7
KSČ	10,3	8,9	8,6	6,3	6,0	7,5
ČSDSD	12,6	13,0	13,3	12,3	11,6	7,5
BdL	1,7	2,3	1,8	3,5	4,2	6,4
DCV	2,0	2,6	3,6	4,9	4,6	6,2
DSAP	3,6	4,7	3,7	6,0	5,1	5,2
ČSŽOSS	5,4	6,3	6,1	6,6	6,4	4,8
ČSNS	9,2	11,0	9,8	6,5	5,2	3,2
SdW ³¹¹	3,6	0,4	0,6	0,8	1,0	1,2
NOF	2,0	2,1	2,3	0,4	0,5	0,5
NS	5,6	6,4	3,9	4,1	1,2	0,4

³⁰⁹ *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*, s. 71, 285.

³¹⁰ Uvedeny pouze strany, jež dosáhly na získání ve výzkumu vybraném území SO Šilperk.

³¹¹ Na celostátní úrovni součástí volební koalice s MNKSS.

Tabulka 8

Tab. 8: Celkové výsledky voleb do zastupitelstva země Moravskoslezské v letech 1928 a 1935.³¹²

Strana	1928			1935		
	Hlasy	%	Mandáty	Hlasy	%	Mandáty
BdL	66323	4,71	2	26004	1,38	
ČSDSD	206033	14,63	6	243480	12,90	6
ČSKS				27004	1,43	0
ČSL	304807	21,65	8	299912	15,88	7
ČSND	58132	4,13	1	67724	3,59	1
ČSNS	140599	9,99	3	180192	9,54	4
ČZOSS	68729	4,88	2	116032	6,15	3
DAWG	26796	1,90	0			
DCV	100335	7,13	3	59487	3,15	1
DGP	32050	2,28	1			
DNSAP	50467	3,58	1			
DSAP	94368	6,70	2	63625	3,37	1
DVB	68960	4,90	2			
KSČ	160644	11,41	4	156301	8,28	3
NOF				33077	1,75	0
PaŽ	29585	2,10	0	26823	1,42	
RSZML	202579	14,39	5	263118	13,94	6
SdP				317995	16,84	8
SdW				7369	0,39	0
SKZD	17022	1,21	0			

³¹² Lidové Noviny, č. 617, 5. 12. 1928, s. 2; č. 266, 27. 5. 1935, s. 1 a č. 268, 28. 5. 1935, s. 2.

Tabulka 9

Tab. 9: Celkové výsledky voleb do zastupitelstva politického okresu Zábřeh 1928 a 1935.³¹³

Strana	1928			1935		
	Hlasy	%	Mandáty	Hlasy	%	Mandáty
BdL				1287	3,43	0
ČSDSD	4412	12,85	2	4415	11,76	2
ČSKS				171	0,46	0
ČSL	5894	17,17	3	5925	15,79	3
ČSND	673	1,96	0	523	1,39	0
ČSNS	1276	3,72	0	1792	4,77	1
ČŽOSS	1522	4,43	1	2352	6,27	1
DCV				1609	4,29	1
DSAP	3234	9,42	2	1804	4,81	1
KSČ	2949	8,59	1	2018	5,38	0
RSZML	4137	12,05	2	5297	14,11	2
SpNS/SdP³¹⁴	10238	29,82	5	10341	27,55	5

³¹³ Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren, č. 49, 7. 12. 1928, s. 1. a Moravský Sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 2–3.

³¹⁴ V roce 1928 se na okresní úrovni spojily německé strany (s výjimkou DSAP) do jedné kandidátky SpNS.

Tabulka 10

Tab. 10: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1920.³¹⁵

Obec	ČSDSD	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	SSČSLP	RSZML	SŽS	Něm. strany	Celkem
Bílá Voda	15	0	1	0	0	1	8	1	258	284
Březenský Dvůr	0	0	0	0	1	0	4	0	74	79
Březná	1	0	0	0	1	0	0	0	184	186
Bušín	185	4	5	92	28	3	23	0	2	342
Cotkytle	61	121	16	186	15	3	141	0	16	559
Crhov	5	89	5	14	7	1	81	0	0	202
Červená Voda	59	1	13	3	0	0	5	3	1197	1281
Hartíkov	23	0	5	21	0	0	52	0	1	102
Heroltice	1	2	1	2	2	0	2	0	318	328
Horní Studénky	58	0	0	80	20	0	170	0	0	328
Jakubovice	147	5	6	48	7	0	72	0	0	285
Jedlí	65	26	16	313	36	14	120	0	5	595
Mlýnický Dvůr	5	0	3	3	0	0	1	0	224	236
Moravský Karlov	5	2	7	4	2	1	4	0	405	430
Písařov	269	10	30	129	33	6	152	0	180	809
Šanov	0	2	1	1	1	0	0	0	353	358
Šilperk	25	3	30	31	20	0	41	0	724	874
Šumvald	0	0	0	2	0	0	1	0	222	225
Zborov	37	0	0	49	7	1	108	0	0	202
SO Šilperk	961	265	139	978	180	30	935	4	4163	7655

³¹⁵ Moravský Sever, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3.

Tabulka 11

Tab. 11: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1920 (%).³¹⁶

Obec	ČSDSD	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	SSČSLP	RSZML	SŽS	Něm. strany
Bílá Voda	5,28	0,00	0,35	0,00	0,00	0,35	2,82	0,35	90,85
Březenský Dvůr	0,00	0,00	0,00	0,00	1,27	0,00	5,06	0,00	93,67
Březná	0,54	0,00	0,00	0,00	0,54	0,00	0,00	0,00	98,92
Bušín	54,09	1,17	1,46	26,90	8,19	0,88	6,73	0,00	0,58
Cotkytle	10,91	21,65	2,86	33,27	2,68	0,54	25,22	0,00	2,86
Crhov	2,48	44,06	2,48	6,93	3,47	0,50	40,10	0,00	0,00
Červená Voda	4,61	0,08	1,01	0,23	0,00	0,00	0,39	0,23	93,44
Hartíkov	22,55	0,00	4,90	20,59	0,00	0,00	50,98	0,00	0,98
Heroltice	0,30	0,61	0,30	0,61	0,61	0,00	0,61	0,00	96,95
Horní Studénky	17,68	0,00	0,00	24,39	6,10	0,00	51,83	0,00	0,00
Jakubovice	51,58	1,75	2,11	16,84	2,46	0,00	25,26	0,00	0,00
Jedlí	10,92	4,37	2,69	52,61	6,05	2,35	20,17	0,00	0,84
Mlýnický Dvůr	2,12	0,00	1,27	1,27	0,00	0,00	0,42	0,00	94,92
Moravský Karlov	1,16	0,47	1,63	0,93	0,47	0,23	0,93	0,00	94,19
Písařov	33,25	1,24	3,71	15,95	4,08	0,74	18,79	0,00	22,25
Šanov	0,00	0,56	0,28	0,28	0,28	0,00	0,00	0,00	98,60
Šilperk	2,86	0,34	3,43	3,55	2,29	0,00	4,69	0,00	82,84
Šumvald	0,00	0,00	0,00	0,89	0,00	0,00	0,44	0,00	98,67
Zborov	18,32	0,00	0,00	24,26	3,47	0,50	53,47	0,00	0,00
SO Šilperk	12,55	3,46	1,82	12,78	2,35	0,39	12,21	0,05	54,38

³¹⁶ Moravský Sever, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3.

Tabulka 12

Tab. 12: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1920.³¹⁷

Obec	ČSDSD	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	RSZML	SŽS	Něm. strany	Celkem
Bílá Voda	10	1	1	0	0	10	3	230	255
Březenský Dvůr³¹⁸	1	0	0	0	0	2	0	64	67
Březná	0	0	1	0	0	0	0	161	162
Bušín	152	2	10	99	24	19	0	2	308
Cotkyle	73	101	15	145	12	128	4	16	494
Crhov	7	70	0	32	5	68	1	2	185
Červená Voda	53	0	9	5	4	0	0	1082	1153
Hartíkov	18	0	1	25	0	46	0	0	90
Heroltice	1	2	0	2	0	2	2	296	305
Horní Studénky	58	0	0	69	12	139	0	0	278
Jakubovice	136	2	2	56	9	48	0	1	254
Jedlí	83	26	8	277	32	112	0	2	540
Mlýnický Dvůr	4	0	1	3	0	0	0	204	212
Moravský Karlov	4	1	3	5	2	0	0	371	386
Písařov	246	3	32	120	29	130	3	160	723
Šanov	6	1	1	0	2	0	0	319	329
Šilperk	23	3	27	23	17	34	1	656	784
Šumvald	1	0	0	3	0	1	0	200	205
Zborov	40	0	0	59	2	83	2	1	187
SO Šilperk	916	212	111	923	150	822	16	3767	6917

³¹⁷ Moravský Sever, č. 20, 30. 4. 1920, s. 2–3.

³¹⁸ Pro obec Březenský Dvůr jsou díky obecní kronice známé i výsledky pro jednotlivé německé strany (DSAP 25 hlasů, DCV 21 hlasů, DW20 16 hlasů, BdL 2 hlasy). Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*.

Tabulka 13

Tab. 13: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1920 (%).³¹⁹

Obec	ČSDSD	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	RSZML	SŽS	Něm. strany
Bílá Voda	3,92	0,39	0,39	0,00	0,00	3,92	1,18	90,20
Březenský Dvůr³²⁰	1,49	0,00	0,00	0,00	0,00	2,99	0,00	95,52
Březná	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	0,00	99,38
Bušín	49,35	0,65	3,25	32,14	7,79	6,17	0,00	0,65
Cotkytle	14,78	20,45	3,04	29,35	2,43	25,91	0,81	3,24
Crhov	3,78	37,84	0,00	17,30	2,70	36,76	0,54	1,08
Červená Voda	4,60	0,00	0,78	0,43	0,35	0,00	0,00	93,84
Hartíkov	20,00	0,00	1,11	27,78	0,00	51,11	0,00	0,00
Heroltice	0,33	0,66	0,00	0,66	0,00	0,66	0,66	97,05
Horní Studénky	20,86	0,00	0,00	24,82	4,32	50,00	0,00	0,00
Jakubovice	53,54	0,79	0,79	22,05	3,54	18,90	0,00	0,39
Jedlí	15,37	4,81	1,48	51,30	5,93	20,74	0,00	0,37
Mlýnický Dvůr	1,89	0,00	0,47	1,42	0,00	0,00	0,00	96,23
Moravský Karlov	1,04	0,26	0,78	1,30	0,52	0,00	0,00	96,11
Písařov	34,02	0,41	4,43	16,60	4,01	17,98	0,41	22,13
Šanov	1,82	0,30	0,30	0,00	0,61	0,00	0,00	96,96
Šilperk	2,93	0,38	3,44	2,93	2,17	4,34	0,13	83,67
Šumvald	0,49	0,00	0,00	1,46	0,00	0,49	0,00	97,56
Zborov	21,39	0,00	0,00	31,55	1,07	44,39	1,07	0,53
SO Šilperk	13,24	3,06	1,60	13,34	2,17	11,88	0,23	54,46

³¹⁹ Moravský Sever, č. 20, 30. 4. 1920, s. 2–3.

³²⁰ Pro obec Březenský Dvůr jsou díky obecní kronice známé i výsledky pro jednotlivé německé strany (DSAP 37,31 %, DCV 31,34 %, DW20 23,88 %, BdL 2,99 %). Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*.

Tabulka 14

Tab. 14: Volební účast ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1925 a 1935.³²¹

Obec	1925				1935			
	Účast muži	Účast ženy	Účast(h)	Účast(č) ³²²	Účast muži	Účast ženy	Účast(h)	Účast(č)
Bílá Voda	91,55	86,22	88,46	88,17	89,31	89,62	89,49	89,22
Březenský Dvůr	97,06	91,07	94,44	93,33	97,50	96,15	96,74	95,65
Březná	91,67	90,00	90,72	90,21	96,08	89,92	92,64	91,77
Bušín	93,33	91,74	92,44	89,27	92,27	88,52	90,26	88,97
Cotkytle	97,38	87,20	92,10	91,79	96,43	96,25	96,34	95,70
Crhov	95,65	93,60	94,58	94,17	92,92	95,45	94,17	93,72
Červená Voda	93,77	92,46	93,00	91,13	94,65	95,14	94,92	94,04
Hartíkov	98,04	91,07	94,39	93,46	96,23	94,64	95,41	95,41
Heroltice	89,66	89,27	89,45	88,65	91,16	88,06	89,53	88,48
Horní Studénky	93,87	88,83	91,11	90,56	95,70	94,34	94,97	93,97
Jakubovice	93,71	93,10	92,56	91,37	93,79	92,22	92,96	92,38
Jedlí	90,68	88,00	89,21	87,61	98,41	95,68	96,98	96,68
Mlýnický Dvůr	94,12	90,63	92,23	90,88	94,94	94,83	94,88	93,37
Moravský Karlov	92,46	91,01	91,63	89,91	97,03	92,16	94,26	93,19
Písařov	92,02	90,72	91,30	88,65	93,72	93,01	93,34	92,15
Šanov	97,70	92,74	94,79	93,60	97,28	98,15	97,75	97,25
Šilperk	90,16	88,48	89,46	88,29	94,17	93,85	94,00	92,50
Šumvald	91,94	95,52	93,80	91,86	93,33	98,47	96,02	96,02
Zborov	98,11	88,89	93,27	91,93	101,89 ³²³	99,13	100,45	100,00
SO Šilperk	93,21	90,42	91,67	90,21	94,89	93,94	94,37	93,49

³²¹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh* a Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc*.

³²² Účast po odečtení neplatných hlasů.

³²³ Zjevná chyba, která ale vznikla přímo při volbách v obci a nachází se v obecním protokolu.

Tabulka 15

Tab. 15: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1925.³²⁴

Obec	ČSAK	ČSDSD	DNP	ČŽOSS	DSAP	DCV	NSP	KSČ	ČDMS	DNSAP	ČSND	ČSNS	RSZML	ČSL	BdL	SŽ	Celkem
Bílá Voda	0	7	37	1	114	27	1	7	1	24	0	6	12	0	57	4	298
Březenský Dvůr	1	0	7	1	13	22	0	11	0	3	0	0	1	0	24	0	84
Březná	2	0	25	0	27	30	0	8	0	4	0	0	0	0	79	0	175
Bušín	0	66	0	41	1	2	3	54	10	0	1	22	19	147	0	0	366
Cotkytle	2	48	0	40	0	0	2	24	10	0	2	37	176	233	5	2	581
Crhov	1	73	1	19	2	0	0	4	5	0	1	21	53	35	1	0	226
Červená Voda	3	16	193	5	322	273	4	14	0	155	1	21	5	14	288	1	1315
Hartíkov	28	4	0	1	0	0	1	14	0	0	0	3	12	37	0	0	100
Heroltice	0	0	30	0	53	95	1	38	2	8	0	0	4	3	102	0	336
Horní Studénky	2	63	0	29	0	0	0	7	6	0	0	4	68	147	0	0	326
Jakubovice	1	35	0	26	0	0	1	57	7	0	1	7	71	100	0	1	307
Jedlí	3	45	0	54	1	0	2	22	9	1	4	48	145	264	3	0	601
Mlýnický Dvůr	0	6	15	0	109	11	0	5	0	25	1	0	2	8	85	2	269
Moravský Karlov	0	2	65	0	132	112	0	1	0	13	1	6	0	4	82	1	419
Písařov	4	93	2	82	11	28	1	92	12	2	2	6	108	327	59	7	836
Šanov	1	0	34	0	159	62	0	13	0	19	0	2	1	1	103	0	395
Šilperk	2	22	135	42	70	143	4	148	3	36	7	20	46	16	133	2	829
Šumvald	0	1	11	3	2	83	0	0	0	6	1	0	2	8	120	0	237
Zborov	0	45	0	8	0	0	0	11	1	0	6	5	45	84	0	0	205
SO Šilperk	50	526	555	352	1016	888	20	530	66	296	28	208	770	1428	1141	20	7905

³²⁴ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh*.

Tabulka 16

Tab. 16: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1925 (%).³²⁵

Obec	ČSAK	ČSDSD	DNP	ČŽOSS	DSAP	DCV	NSP	KSČ	ČDMS	DNSAP	ČSND	ČSNS	RSZML	ČSL	BdL	SŽ
Bílá Voda	0,00	2,35	12,42	0,34	38,26	9,06	0,34	2,35	0,34	8,05	0,00	2,01	4,03	0,00	19,13	1,34
Březenský Dvůr	1,19	0,00	8,33	1,19	15,48	26,19	0,00	13,10	0,00	3,57	0,00	0,00	1,19	0,00	28,57	0,00
Březná	1,14	0,00	14,29	0,00	15,43	17,14	0,00	4,57	0,00	2,29	0,00	0,00	0,00	0,00	45,14	0,00
Bušín	0,00	18,03	0,00	11,20	0,27	0,55	0,82	14,75	2,73	0,00	0,27	6,01	5,19	40,16	0,00	0,00
Cotkytle	0,34	8,26	0,00	6,88	0,00	0,00	0,34	4,13	1,72	0,00	0,34	6,37	30,29	40,10	0,86	0,34
Crhov	0,44	32,30	0,44	8,41	0,88	0,00	0,00	1,77	2,21	0,00	0,44	9,29	23,45	15,49	0,44	0,00
Červená Voda	0,23	1,22	14,68	0,38	24,49	20,76	0,30	1,06	0,00	11,79	0,08	1,60	0,38	1,06	21,90	0,08
Hartíkov	28,00	4,00	0,00	1,00	0,00	0,00	1,00	14,00	0,00	0,00	0,00	3,00	12,00	37,00	0,00	0,00
Heroltice	0,00	0,00	8,93	0,00	15,77	28,27	0,30	11,31	0,60	2,38	0,00	0,00	1,19	0,89	30,36	0,00
Horní Studénky	0,61	19,33	0,00	8,90	0,00	0,00	0,00	2,15	1,84	0,00	0,00	1,23	20,86	45,09	0,00	0,00
Jakubovice	0,33	11,40	0,00	8,47	0,00	0,00	0,33	18,57	2,28	0,00	0,33	2,28	23,13	32,57	0,00	0,33
Jedlí	0,50	7,49	0,00	8,99	0,17	0,00	0,33	3,66	1,50	0,17	0,67	7,99	24,13	43,93	0,50	0,00
Mlýnický Dvůr	0,00	2,23	5,58	0,00	40,52	4,09	0,00	1,86	0,00	9,29	0,37	0,00	0,74	2,97	31,60	0,74
Moravský Karlov	0,00	0,48	15,51	0,00	31,50	26,73	0,00	0,24	0,00	3,10	0,24	1,43	0,00	0,95	19,57	0,24
Písařov	0,48	11,12	0,24	9,81	1,32	3,35	0,12	11,00	1,44	0,24	0,24	0,72	12,92	39,11	7,06	0,84
Šanov	0,25	0,00	8,61	0,00	40,25	15,70	0,00	3,29	0,00	4,81	0,00	0,51	0,25	0,25	26,08	0,00
Šilperk	0,24	2,65	16,28	5,07	8,44	17,25	0,48	17,85	0,36	4,34	0,84	2,41	5,55	1,93	16,04	0,24
Šumvald	0,00	0,42	4,64	1,27	0,84	35,02	0,00	0,00	0,00	2,53	0,42	0,00	0,84	3,38	50,63	0,00
Zborov	0,00	21,95	0,00	3,90	0,00	0,00	0,00	5,37	0,49	0,00	2,93	2,44	21,95	40,98	0,00	0,00
SO Šilperk	0,63	6,65	7,02	4,45	12,85	11,23	0,25	6,70	0,83	3,74	0,35	2,63	9,74	18,06	14,43	0,25

³²⁵ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh*.

Tabulka 17

Tab. 17: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1925.³²⁶

Obec	ČSAK	ČSDSD	DNP	ČŽOSS	DSAP	PZLR	DCV	NSP	KSČ	DNSAP	ČSND	ČSNS	RSZML	ČSL	BdL	Hlasů
Bílá Voda	2	6	43	0	96	0	28	2	5	18	0	5	10	0	47	262
Březenský Dvůr	1	0	5	1	10	0	21	0	9	3	0	0	1	0	22	73
Březná	0	0	28	0	28	0	27	0	5	3	0	0	0	1	63	155
Bušín	0	54	0	39	1	0	3	1	51	0	1	16	18	139	0	323
Cotkytle	5	32	1	36	0	0	1	4	20	0	2	31	143	213	5	493
Crhov	0	69	0	19	2	0	0	0	4	0	1	25	44	35	0	199
Červená Voda	2	15	201	4	295	1	244	3	14	133	0	18	5	16	252	1203
Hartíkov	36	3	0	1	0	1	0	0	13	0	0	21	1	36	0	112
Heroltice	1	1	31	0	45	1	83	0	30	4	0	0	3	2	97	298
Horní Studénky	2	57	0	26	0	0	0	0	6	0	0	1	57	133	0	282
Jakubovice	1	30	0	20	0	0	0	1	47	0	1	5	61	91	1	258
Jedlí	2	44	0	52	0	0	0	1	22	0	3	36	128	257	4	549
Mlýnický Dvůr	1	6	13	0	86	0	8	0	5	14	0	0	3	4	89	229
Moravský Karlov	0	2	63	1	124	0	110	0	1	6	1	6	1	4	66	385
Písařov	2	81	2	71	10	0	30	1	78	1	1	5	96	299	52	729
Šanov	0	0	30	1	146	2	57	0	10	16	0	2	1	1	89	355
Šilperk	3	22	121	39	63	0	133	6	129	33	10	18	34	18	121	750
Šumvald	0	0	16	2	2	0	70	0	0	3	1	0	1	9	102	206
Zborov	0	41	0	6	0	0	0	0	8	0	2	4	42	75	0	178
SO Šilperk	58	463	554	318	908	5	815	19	457	234	23	193	649	1333	1010	7039

³²⁶ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1113, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Senát 1925 VII Šumperk–Zábřeh*.

Tabulka 18

Tab. 18: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1925 (%).³²⁷

Obec	ČSAK	ČSDSD	DNP	ČŽOSS	DSAP	PZLR	DCV	NSP	KSČ	DNSAP	ČSND	ČSNS	RSZML	ČSL	BdL
Bílá Voda	0,76	2,29	16,41	0,00	36,64	0,00	10,69	0,76	1,91	6,87	0,00	1,91	3,82	0,00	17,94
Březenský Dvůr	1,37	0,00	6,85	1,37	13,70	0,00	28,77	0,00	12,33	4,11	0,00	0,00	1,37	0,00	30,14
Březná	0,00	0,00	18,06	0,00	18,06	0,00	17,42	0,00	3,23	1,94	0,00	0,00	0,00	0,65	40,65
Bušín	0,00	16,72	0,00	12,07	0,31	0,00	0,93	0,31	15,79	0,00	0,31	4,95	5,57	43,03	0,00
Cotkytle	1,01	6,49	0,20	7,30	0,00	0,00	0,20	0,81	4,06	0,00	0,41	6,29	29,01	43,20	1,01
Crhov	0,00	34,67	0,00	9,55	1,01	0,00	0,00	0,00	2,01	0,00	0,50	12,56	22,11	17,59	0,00
Červená Voda	0,17	1,25	16,71	0,33	24,52	0,08	20,28	0,25	1,16	11,06	0,00	1,50	0,42	1,33	20,95
Hartíkov	32,14	2,68	0,00	0,89	0,00	0,89	0,00	0,00	11,61	0,00	0,00	18,75	0,89	32,14	0,00
Heroltice	0,34	0,34	10,40	0,00	15,10	0,34	27,85	0,00	10,07	1,34	0,00	0,00	1,01	0,67	32,55
Horní Studénky	0,71	20,21	0,00	9,22	0,00	0,00	0,00	0,00	2,13	0,00	0,00	0,35	20,21	47,16	0,00
Jakubovice	0,39	11,63	0,00	7,75	0,00	0,00	0,00	0,39	18,22	0,00	0,39	1,94	23,64	35,27	0,39
Jedlí	0,36	8,01	0,00	9,47	0,00	0,00	0,00	0,18	4,01	0,00	0,55	6,56	23,32	46,81	0,73
Mlýnický Dvůr	0,44	2,62	5,68	0,00	37,55	0,00	3,49	0,00	2,18	6,11	0,00	0,00	1,31	1,75	38,86
Moravský Karlov	0,00	0,52	16,36	0,26	32,21	0,00	28,57	0,00	0,26	1,56	0,26	1,56	0,26	1,04	17,14
Písařov	0,27	11,11	0,27	9,74	1,37	0,00	4,12	0,14	10,70	0,14	0,14	0,69	13,17	41,02	7,13
Šanov	0,00	0,00	8,45	0,28	41,13	0,56	16,06	0,00	2,82	4,51	0,00	0,56	0,28	0,28	25,07
Šilperk	0,40	2,93	16,13	5,20	8,40	0,00	17,73	0,80	17,20	4,40	1,33	2,40	4,53	2,40	16,13
Šumvald	0,00	0,00	7,77	0,97	0,97	0,00	33,98	0,00	0,00	1,46	0,49	0,00	0,49	4,37	49,51
Zborov	0,00	23,03	0,00	3,37	0,00	0,00	0,00	0,00	4,49	0,00	1,12	2,25	23,60	42,13	0,00
SO Šilperk	0,82	6,58	7,87	4,52	12,90	0,07	11,58	0,27	6,49	3,32	0,33	2,74	9,22	18,94	14,35

³²⁷ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1113, inv. č. 4356, sign. 7/1, *Senát 1925 VII Šumperk–Zábřeh*.

Tabulka 19

Tab. 19: Výsledky voleb do okresního zastupitelstva v SO Šilperk v roce 1928.³²⁸

Obec	SpNS	ČŽOSS	ČSDSD	ČSNS	ČSND	DSAP	ČSL	RSZML	KSČ	Celkem
Bílá Voda	161	1	10	0	0	77	4	13	34	300
Březenský Dvůr	54	0	0	0	0	3	1	4	17	79
Břežná	156	0	0	0	0	14	2	2	19	193
Bušín	5	38	66	5	4	4	96	36	76	330
Cotkytle	1	70	24	8	7	3	165	163	51	492
Crhov	0	12	87	18	5	0	33	43	0	198
Červená Voda	704	2	23	12	3	421	5	26	40	1236
Hartíkov	1	2	4	1	15	0	31	21	12	87
Heroltice	199	1	2	2	0	42	2	0	53	301
Horní Studénky	0	28	61	5	2	2	95	104	22	319
Jakubovice	1	19	45	4	17	1	59	60	66	272
Jedlí	3	24	77	93	15	1	219	117	20	569
Mlýnický Dvůr	116	0	9	7	1	60	10	3	65	271
Moravský Karlov	191	3	6	5	0	140	8	10	29	392
Písařov	81	28	119	23	9	13	243	106	135	757
Šanov	167	0	0	3	0	168	2	3	27	370
Šilperk	463	28	47	14	7	27	12	34	146	778
Šumvald	168	0	0	2	0	16	6	1	2	195
Zborov	0	11	51	0	2	0	55	28	17	164
SO Šilperk	2471	267	631	202	87	992	1048	774	831	7303

³²⁸ Moravský Sever, č. 1, 7. 12. 1928, s. 1–2.

Tabulka 20

Tab. 20: Výsledky voleb do okresního zastupitelstva v SO Šilperk v roce 1928 (%).³²⁹

Obec	SpNS	ČŽOSS	ČSDSD	ČSNS	ČSND	DSAP	ČSL	RSZML	KSČ
Bílá Voda	53,67	0,33	3,33	0,00	0,00	25,67	1,33	4,33	11,33
Březenský Dvůr	68,35	0,00	0,00	0,00	0,00	3,80	1,27	5,06	21,52
Březná	80,83	0,00	0,00	0,00	0,00	7,25	1,04	1,04	9,84
Bušín	1,52	11,52	20,00	1,52	1,21	1,21	29,09	10,91	23,03
Cotkytle	0,20	14,23	4,88	1,63	1,42	0,61	33,54	33,13	10,37
Crhov	0,00	6,06	43,94	9,09	2,53	0,00	16,67	21,72	0,00
Červená Voda	56,96	0,16	1,86	0,97	0,24	34,06	0,40	2,10	3,24
Hartíkov	1,15	2,30	4,60	1,15	17,24	0,00	35,63	24,14	13,79
Heroltice	66,11	0,33	0,66	0,66	0,00	13,95	0,66	0,00	17,61
Horní Studénky	0,00	8,78	19,12	1,57	0,63	0,63	29,78	32,60	6,90
Jakubovice	0,37	6,99	16,54	1,47	6,25	0,37	21,69	22,06	24,26
Jedlí	0,53	4,22	13,53	16,34	2,64	0,18	38,49	20,56	3,51
Mlýnický Dvůr	42,80	0,00	3,32	2,58	0,37	22,14	3,69	1,11	23,99
Moravský Karlov	48,72	0,77	1,53	1,28	0,00	35,71	2,04	2,55	7,40
Písařov	10,70	3,70	15,72	3,04	1,19	1,72	32,10	14,00	17,83
Šanov	45,14	0,00	0,00	0,81	0,00	45,41	0,54	0,81	7,30
Šilperk	59,51	3,60	6,04	1,80	0,90	3,47	1,54	4,37	18,77
Šumvald	86,15	0,00	0,00	1,03	0,00	8,21	3,08	0,51	1,03
Zborov	0,00	6,71	31,10	0,00	1,22	0,00	33,54	17,07	10,37
SO Šilperk	33,84	3,66	8,64	2,77	1,19	13,58	14,35	10,60	11,38

³²⁹ Moravský Sever, č. 1, 7. 12. 1928, s. 1–2.

Tabulka 21

Tab. 21: Výsledky voleb do zemského zastupitelstva v SO Šilperk v roce 1928.³³⁰

Země	RSZML	ČSDSD	ČSNS	KSČ	ČSL	ČŽOSS	ČSND	DCV	DGP	BdL	DAWG	DSAP	DNSAP	DNP	SKZD	Nezj. ³³¹
Bílá Voda				28				24	15	36	2	74	27	65	0	28
Březenský Dvůr	0	0	0	15	0	0	0	25	3	17	0	5	4	5	0	
Březná																
Bušín	34	57	4	83	100	35	5									
Cotkyně	188	26	12	48	153	45	4									
Crhov	41	88	18	1	34	12	4									
Červená Voda				39				114	150	101	19	378	123	260		58
Hartíkov	19	1	2	12	36	2	12									
Heroltice	1	0	0	49	0	0	0	88	28	80	6	35	8	4	1	
Horní Studénky	101	55	4	80	100	24	0									
Jakubovice	55	52	7	64	64	18	9									
Jedlí	117	77	84	16	227	24	12									
Mlýnický Dvůr																
Moravský Karlov				28				74	43	29	7	135	21	40		14
Písařov	105	115	15	128	242	28	9									
Šanov																
Šilperk				128				193	49	78	8	17	88	80		139
Šumvald																
Zborov	35	52	0	17	54	9	0									

³³⁰ Moravský Sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4; Deutsche Wacht: völkisches Wochenblatt für Nordmähren, č. 49, 7. 12. 1928, s. 1; Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Státní okresní archiv Šumperk, fond AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

³³¹ Jedná se ve všech případech o hlasy českých stran v německých obcích.

Tabulka 22

Tab. 22: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1929.³³²

Obec	DSAP	DNSAP	BdL	DCV	KSČ	DNP	ČSDSD	RSZML	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	Liga	PaŽ	HSL'S	Nezj.	Celkem
Bílá Voda	77	65	45	21	44	19	17	12	4	0	0	0	0	0	0	9	313
Březenský Dvůr	0	25	16	35	6	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	85
Březná	9	55	44	53	21	10	0	0	0	2	0	0	0	0	0	3	197
Bušín	0	0	0	0	72	0	70	30	4	3	128	33	8	0	0	3	351
Cotkytle	0	0	0	0	57	0	48	200	5	1	196	61	0	0	0	3	571
Crhov	0	0	0	0	2	0	98	42	6	1	33	14	0	0	0	2	198
Červená Voda	442	129	215	319	56	175	59	10	29	2	7	3	0	0	0	6	1452
Hartíkov	0	0	0	0	13	0	1	21	1	12	39	2	2	0	0	0	91
Heroltice	51	10	104	96	61	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	330
Horní Studénky	0	0	0	0	22	0	60	77	5	0	149	33	0	0	0	2	348
Jakubovice	0	0	0	0	54	0	56	61	5	19	73	21	0	0	0	2	291
Jedlí	0	0	4	0	17	0	43	137	128	10	216	36	0	0	0	3	594
Mlýnický Dvůr	47	57	56	24	61	15	10	4	10	0	6	3	0	0	0	2	295
Moravský Karlov	164	66	42	90	26	14	5	0	2	0	4	0	0	0	0	2	415
Písařov	0	9	68	26	140	0	149	111	25	13	247	26	0	0	0	12	826
Šanov	182	20	88	53	18	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	384
Šilperk	39	90	59	262	169	58	45	37	14	10	12	28	0	0	0	1	824
Šumvald	8	6	91	88	0	11	0	2	0	0	10	0	0	0	0	3	219
Zborov	0	0	0	0	14	0	44	29	7	29	67	9	0	0	0	0	199
SO Šilperk³³³	1019	532	832	1067	853	328	705	773	247	102	1187	269	10	0	0	59	7983

³³² BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248; Moravský Sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 3; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

³³³ Přesné výsledky viz tab. 6.

Tabulka 23

Tab. 23: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1929 (%).³³⁴

Obec	DSAP	DNSAP	BdL	DCV	KSČ	DNP	ČSDSD	RSZML	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	Liga	PaŽ	HSLS	Nezj.
Bílá Voda	24,60	20,77	14,38	6,71	14,06	6,07	5,43	3,83	1,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,88
Březenský Dvůr	0,00	29,41	18,82	41,18	7,06	0,00	0,00	0,00	2,35	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,18
Březná	4,57	27,92	22,34	26,90	10,66	5,08	0,00	0,00	0,00	1,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,52
Bušín	0,00	0,00	0,00	0,00	20,51	0,00	19,94	8,55	1,14	0,85	36,47	9,40	2,28	0,00	0,00	0,85
Cotkytle	0,00	0,00	0,00	0,00	9,98	0,00	8,41	35,03	0,88	0,18	34,33	10,68	0,00	0,00	0,00	0,53
Crhov	0,00	0,00	0,00	0,00	1,01	0,00	49,49	21,21	3,03	0,51	16,67	7,07	0,00	0,00	0,00	1,01
Červená Voda	30,44	8,88	14,81	21,97	3,86	12,05	4,06	0,69	2,00	0,14	0,48	0,21	0,00	0,00	0,00	0,41
Hartíkov	0,00	0,00	0,00	0,00	14,29	0,00	1,10	23,08	1,10	13,19	42,86	2,20	2,20	0,00	0,00	0,00
Heroltice	15,45	3,03	31,52	29,09	18,48	1,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,61
Horní Studénky	0,00	0,00	0,00	0,00	6,32	0,00	17,24	22,13	1,44	0,00	42,82	9,48	0,00	0,00	0,00	0,57
Jakubovice	0,00	0,00	0,00	0,00	18,56	0,00	19,24	20,96	1,72	6,53	25,09	7,22	0,00	0,00	0,00	0,69
Jedlí	0,00	0,00	0,67	0,00	2,86	0,00	7,24	23,06	21,55	1,68	36,36	6,06	0,00	0,00	0,00	0,51
Mlýnický Dvůr	15,93	19,32	18,98	8,14	20,68	5,08	3,39	1,36	3,39	0,00	2,03	1,02	0,00	0,00	0,00	0,68
Moravský Karlov	39,52	15,90	10,12	21,69	6,27	3,37	1,20	0,00	0,48	0,00	0,96	0,00	0,00	0,00	0,00	0,48
Písařov	0,00	1,09	8,23	3,15	16,95	0,00	18,04	13,44	3,03	1,57	29,90	3,15	0,00	0,00	0,00	1,45
Šanov	47,40	5,21	22,92	13,80	4,69	5,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,78
Šilperk	4,73	10,92	7,16	31,80	20,51	7,04	5,46	4,49	1,70	1,21	1,46	3,40	0,00	0,00	0,00	0,12
Šumvald	3,65	2,74	41,55	40,18	0,00	5,02	0,00	0,91	0,00	0,00	4,57	0,00	0,00	0,00	0,00	1,37
Zborov	0,00	0,00	0,00	0,00	7,04	0,00	22,11	14,57	3,52	14,57	33,67	4,52	0,00	0,00	0,00	0,00
SO Šilperk³³⁵	12,76	6,66	10,42	13,37	10,69	4,11	8,83	9,68	3,09	1,28	14,87	3,37	0,13	0,00	0,00	0,74

³³⁴ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248; Moravský Sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 3; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

³³⁵ Přesné výsledky viz tab. 6.

Tabulka 24

Tab. 24: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1929.³³⁶

Obec	DSAP	DNSAP	BdL	DCV	KSČ	DNP	ČSDSD	RSZML	ČSNS	ČSND	ČSL	ČŽOSS	Liga	PaŽ	HSLS
Bílá Voda															
Březenský Dvůr															
Březná															
Bušín					42		60	27	6	1	118	25			
Cotkytle					51		37	173	5	2	172	51			
Crhov					2		92	37	7	1	28	12			
Červená Voda															
Hartíkov					0		1	17	1		36				
Heroltice															
Horní Studénky					18		54	65	4		133	25			
Jakubovice					53		54	51	7	16	67	18			
Jedlí					16		41	119	110		199	26			
Mlýnický Dvůr															
Moravský Karlov															
Písařov					114		131	98	32	9	221	20			
Šanov															
Šilperk					158		42	30	11		12	27			
Šumvald															
Zborov					10		43	28	6	22	62	6			

³³⁶ Moravský Sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 5.

Tabulka 25

Tab. 25: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1935.³³⁷

Obec	RSZML	ČSDSD	NS	NOF	ČSL	KSČ	ČSNS	ČŽOSS	DSAP	DCV	BdL	SdP	SdW	Celkem
Bílá Voda	21	12	0	1	3	4	8	1	47	6	22	205	1	331
Březenský Dvůr	1	0	0	0	0	4	0	1	1	9	36	32	4	88
Březná	0	0	0	0	1	20	0	1	11	29	78	69	3	212
Bušín	36	71	0	18	113	52	6	51	0	0	0	0	0	347
Cotkytle	252	50	1	9	171	42	18	57	0	0	0	1	0	601
Crhov	76	35	0	0	30	5	42	20	0	0	1	0	0	209
Červená Voda	9	65	1	0	7	16	26	6	165	130	57	997	3	1482
Hartíkov	42	10	6	0	38	0	7	1	0	0	0	0	0	104
Heroltice	0	1	0	0	0	43	3	0	3	90	74	124	0	338
Horní Studénky	129	61	0	0	120	6	23	35	0	0	0	0	0	374
Jakubovice	95	44	6	0	118	31	1	19	0	0	0	0	0	315
Jedlí	206	75	3	0	213	32	46	63	1	0	1	0	0	640
Mlýnický Dvůr	13	6	1	0	7	7	13	6	25	14	24	193	1	310
Moravský Karlov	2	11	1	0	6	5	9	1	110	36	27	225	5	438
Písařov	139	120	6	9	228	211	25	81	4	4	82	17	1	927
Šanov	0	1	0	0	0	2	1	0	51	20	34	226	54	389
Šilperk	83	34	5	2	30	133	39	49	20	151	72	277	30	925
Šumvald	9	0	0	0	15	0	0	0	0	37	31	148	1	241
Zborov	57	45	8	0	66	24	6	13	0	0	1	1	0	221
SO Šilperk	1170	641	38	39	1166	641	269	405	439	526	540	2515	103	8492

³³⁷ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc.*

Tabulka 26

Tab. 26: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1935 (%).³³⁸

Obec	RSZML	ČSDSD	NS	NOF	ČSL	KSČ	ČSNS	ČŽOSS	DSAP	DCV	BdL	SdP	SdW
Bílá Voda	6,34	3,63	0,00	0,30	0,91	1,21	2,42	0,30	14,20	1,81	6,65	61,93	0,30
Březenský Dvůr	1,14	0,00	0,00	0,00	0,00	4,55	0,00	1,14	1,14	10,23	40,91	36,36	4,55
Březná	0,00	0,00	0,00	0,00	0,47	9,43	0,00	0,47	5,19	13,68	36,79	32,55	1,42
Bušín	10,37	20,46	0,00	5,19	32,56	14,99	1,73	14,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Cotkytle	41,93	8,32	0,17	1,50	28,45	6,99	3,00	9,48	0,00	0,00	0,00	0,17	0,00
Crhov	36,36	16,75	0,00	0,00	14,35	2,39	20,10	9,57	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00
Červená Voda	0,61	4,39	0,07	0,00	0,47	1,08	1,75	0,40	11,13	8,77	3,85	67,27	0,20
Hartíkov	40,38	9,62	5,77	0,00	36,54	0,00	6,73	0,96	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Heroltice	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00	12,72	0,89	0,00	0,89	26,63	21,89	36,69	0,00
Horní Studénky	34,49	16,31	0,00	0,00	32,09	1,60	6,15	9,36	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Jakubovice	30,16	13,97	1,90	0,00	37,46	9,84	0,32	6,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Jedlí	32,19	11,72	0,47	0,00	33,28	5,00	7,19	9,84	0,16	0,00	0,16	0,00	0,00
Mlýnický Dvůr	4,19	1,94	0,32	0,00	2,26	2,26	4,19	1,94	8,06	4,52	7,74	62,26	0,32
Moravský Karlov	0,46	2,51	0,23	0,00	1,37	1,14	2,05	0,23	25,11	8,22	6,16	51,37	1,14
Písařov	14,99	12,94	0,65	0,97	24,60	22,76	2,70	8,74	0,43	0,43	8,85	1,83	0,11
Šanov	0,00	0,26	0,00	0,00	0,00	0,51	0,26	0,00	13,11	5,14	8,74	58,10	13,88
Šilperk	8,97	3,68	0,54	0,22	3,24	14,38	4,22	5,30	2,16	16,32	7,78	29,95	3,24
Šumvald	3,73	0,00	0,00	0,00	6,22	0,00	0,00	0,00	0,00	15,35	12,86	61,41	0,41
Zborov	25,79	20,36	3,62	0,00	29,86	10,86	2,71	5,88	0,00	0,00	0,45	0,45	0,00
SO Šilperk	13,78	7,55	0,45	0,46	13,73	7,55	3,17	4,77	5,17	6,19	6,36	29,62	1,21

³³⁸ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc.*

Tabulka 27

Tab. 27: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1935.³³⁹

Obec	RSZML	ČSDSD	NS	NOF	ČSL	KSČ	ČSNS	ČŽOSS	DSAP	DCV	BdL	SdP	SdW	HSL'S	Celkem
Bílá Voda	16	12	0	0	2	4	8	1	46	6	20	189	0	0	304
Březenský Dvůr	1	0	0	0	0	4	0	1	1	10	32	25	5	0	79
Březná	0	0	0	0	0	18	1	1	9	29	70	60	4	0	192
Bušín	35	65	0	12	100	42	5	41	0	0	0	0	0	0	300
Cotkytle	233	45	1	7	153	36	14	41	0	0	0	1	0	0	532
Crhov	68	33	0	0	27	5	32	15	0	0	0	0	0	0	180
Červená Voda	10	64	1	2	5	15	22	4	144	129	50	897	6	0	1349
Hartíkov	39	7	8	0	28	0	7	1	0	0	0	0	0	0	90
Heroltice	1	1	0	0	1	40	3	0	5	83	65	104	0	0	303
Horní Studénky	105	55	0	0	108	4	20	29	0	0	0	0	0	1	322
Jakubovice	72	40	7	0	111	29	1	18	0	0	0	0	0	0	278
Jedlí	170	70	3	0	194	29	47	59	0	0	0	0	0	1	573
Mlýnický Dvůr	13	8	2	0	7	6	11	5	23	12	20	176	2	0	285
Moravský Karlov	2	11	3	0	4	7	3	1	103	40	32	190	3	0	399
Písařov	113	102	5	11	209	179	22	67	6	4	80	15	3	1	817
Šanov	0	0	0	0	0	0	0	0	54	19	34	204	46	0	357
Šilperk	77	28	1	2	20	115	36	38	15	148	64	240	27	0	811
Šumvald	6	0	0	0	15	0	0	0	0	34	34	124	0	0	213
Zborov	51	37	7	0	58	25	6	13	0	0	1	1	0	0	199
SO Šilperk	1012	579	38	34	1042	558	238	335	406	514	502	2226	96	3	7583

³³⁹ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2783, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Senát – kraj 7 – Mor. Ostrava*.

Tabulka 28

Tab. 28: Výsledky voleb do Senátu v SO Šilperk v roce 1935 (%).³⁴⁰

Obec	RSZML	ČSDSD	NS	NOF	ČSL	KSČ	ČSNS	ČŽOSS	DSAP	DCV	BdL	SdP	SdW	HSL'S
Bílá Voda	5,26	3,95	0,00	0,00	0,66	1,32	2,63	0,33	15,13	1,97	6,58	62,17	0,00	0,00
Březenský Dvůr	1,27	0,00	0,00	0,00	0,00	5,06	0,00	1,27	1,27	12,66	40,51	31,65	6,33	0,00
Březná	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,38	0,52	0,52	4,69	15,10	36,46	31,25	2,08	0,00
Bušín	11,67	21,67	0,00	4,00	33,33	14,00	1,67	13,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Cotkytle	43,80	8,46	0,19	1,32	28,76	6,77	2,63	7,71	0,00	0,00	0,00	0,19	0,00	0,00
Crhov	37,78	18,33	0,00	0,00	15,00	2,78	17,78	8,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Červená Voda	0,74	4,74	0,07	0,15	0,37	1,11	1,63	0,30	10,67	9,56	3,71	66,49	0,44	0,00
Hartíkov	43,33	7,78	8,89	0,00	31,11	0,00	7,78	1,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Heroltice	0,33	0,33	0,00	0,00	0,33	13,20	0,99	0,00	1,65	27,39	21,45	34,32	0,00	0,00
Horní Studénky	32,61	17,08	0,00	0,00	33,54	1,24	6,21	9,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,31
Jakubovice	25,90	14,39	2,52	0,00	39,93	10,43	0,36	6,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Jedlí	29,67	12,22	0,52	0,00	33,86	5,06	8,20	10,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,17
Mlýnický Dvůr	4,56	2,81	0,70	0,00	2,46	2,11	3,86	1,75	8,07	4,21	7,02	61,75	0,70	0,00
Moravský Karlov	0,50	2,76	0,75	0,00	1,00	1,75	0,75	0,25	25,81	10,03	8,02	47,62	0,75	0,00
Písařov	13,83	12,48	0,61	1,35	25,58	21,91	2,69	8,20	0,73	0,49	9,79	1,84	0,37	0,12
Šanov	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	15,13	5,32	9,52	57,14	12,89	0,00
Šilperk	9,49	3,45	0,12	0,25	2,47	14,18	4,44	4,69	1,85	18,25	7,89	29,59	3,33	0,00
Šumvald	2,82	0,00	0,00	0,00	7,04	0,00	0,00	0,00	0,00	15,96	15,96	58,22	0,00	0,00
Zborov	25,63	18,59	3,52	0,00	29,15	12,56	3,02	6,53	0,00	0,00	0,50	0,50	0,00	0,00
SO Šilperk	13,35	7,64	0,50	0,45	13,74	7,36	3,14	4,42	5,35	6,78	6,62	29,36	1,27	0,04

³⁴⁰ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2783, inv. č. 6893, sign. 7/1, *Senát – kraj 7 – Mor. Ostrava*.

Tabulka 29

Tab. 29: Výsledky voleb do okresního zastupitelstva v SO Šilperk v roce 1935.³⁴¹

Obec	ČŽOSS	ČSDSD	ČSNS	NS	ČSL	RSZML	KSČ	NOF	ČSKS	DSAP	BdL	DCV	SdP
Bílá Voda													
Březenský Dvůr	1	0	0	0	1	0	4	0	0	0	25	8	45
Březná	0	2	0	0	0	0	18	0	0	0	68	19	87
Bušín	43	74	6	2	108	32	51	0	2				
Cotkytle	47	39	14	1	210	207	28	0	1				
Crhov	29	30	39	0	36	60	2	0	0				
Červená Voda													
Hartíkov	1	11	6	12	34	32	0	0	0				
Heroltice													
Horní Studénky	33	64	27	0	117	97	8	0	1				
Jakubovice	22	63	1	0	120	77	10	0	0				
Jedlí	60	78	41	3	191	194	29	0	1				
Mlýnický Dvůr													
Moravský Karlov													
Písařov	90	97	18	6	216	138	180	0	0				
Šanov													
Šilperk	45	27	44	2	25	87	110	0	0				
Šumvald													
Zborov	13	43	6	12	62	46	23	1	0				

³⁴¹ Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Moravský Sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4.

Tabulka 30

Tab. 30: Výsledky voleb do zemského zastupitelstva v SO Šilperk v roce 1935.³⁴²

Obec	ČŽOSS	ČSDSD	ČSNS	NS	ČSL	RSZML	KSČ	NOF	ČSKS	DSAP	BdL	DCV	SdP	SdW
Bílá Voda														
Březenský Dvůr	0	0	0	4	1	1	0	0	0	0	26	9	42	1
Březná	0	2	0	18	0	0	0	1	0	6	61	20	92	2
Bušín	31	74	6	48	103	41	2	14	2					
Cotkytle	216	41	20	34	176	51	1	0	0					
Crhov	68	25	38	1	42	22	0	0	1					
Červená Voda														
Hartíkov	36	10	6	0	34	1	10	0	0					
Heroltice	0	2	4	44	0	0	0	0	0	3	48	76	141	0
Horní Studénky	92	62	26	8	121	36	0	0	0					
Jakubovice	77	64	0	12	116	20	9	0	0					
Jedlí	190	78	42	33	193	60	3	0	2					
Mlýnický Dvůr														
Moravský Karlov														
Písařov	136	102	19	176	218	79	6	9	1					
Šanov														
Šilperk	91	28	42	112	26	42	2	2	0					
Šumvald														
Zborov	54	40	5	26	62	12	5	0	0					
SO Šilperk	991	528	208	516	1092	365	38	26	6					

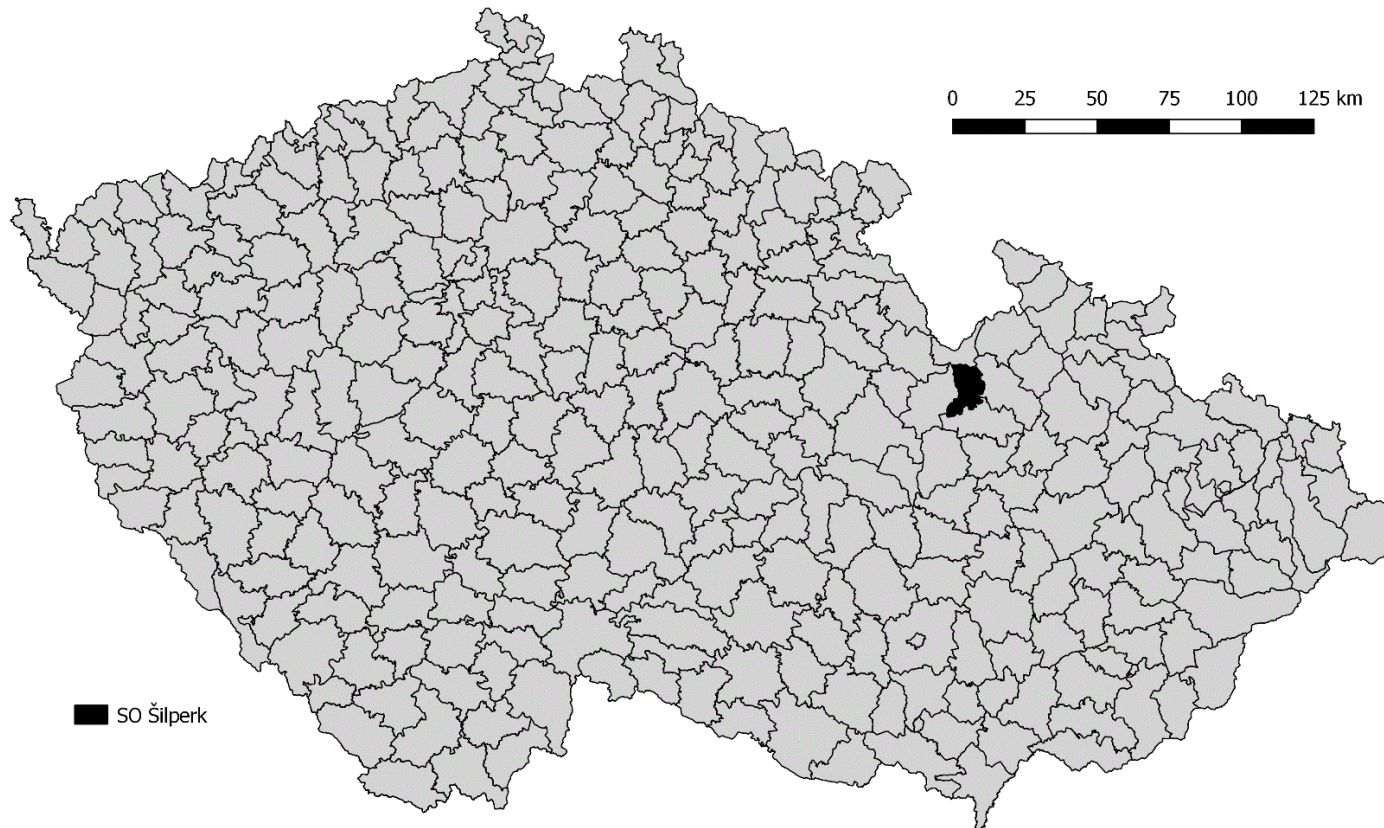
³⁴² Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice* a Moravský Sever, č. 26, 31. 5. 1935, s. 4.

Mapová příloha

Mapa 1

Mapa 1: Poloha SO Šilperk v českých zemích.

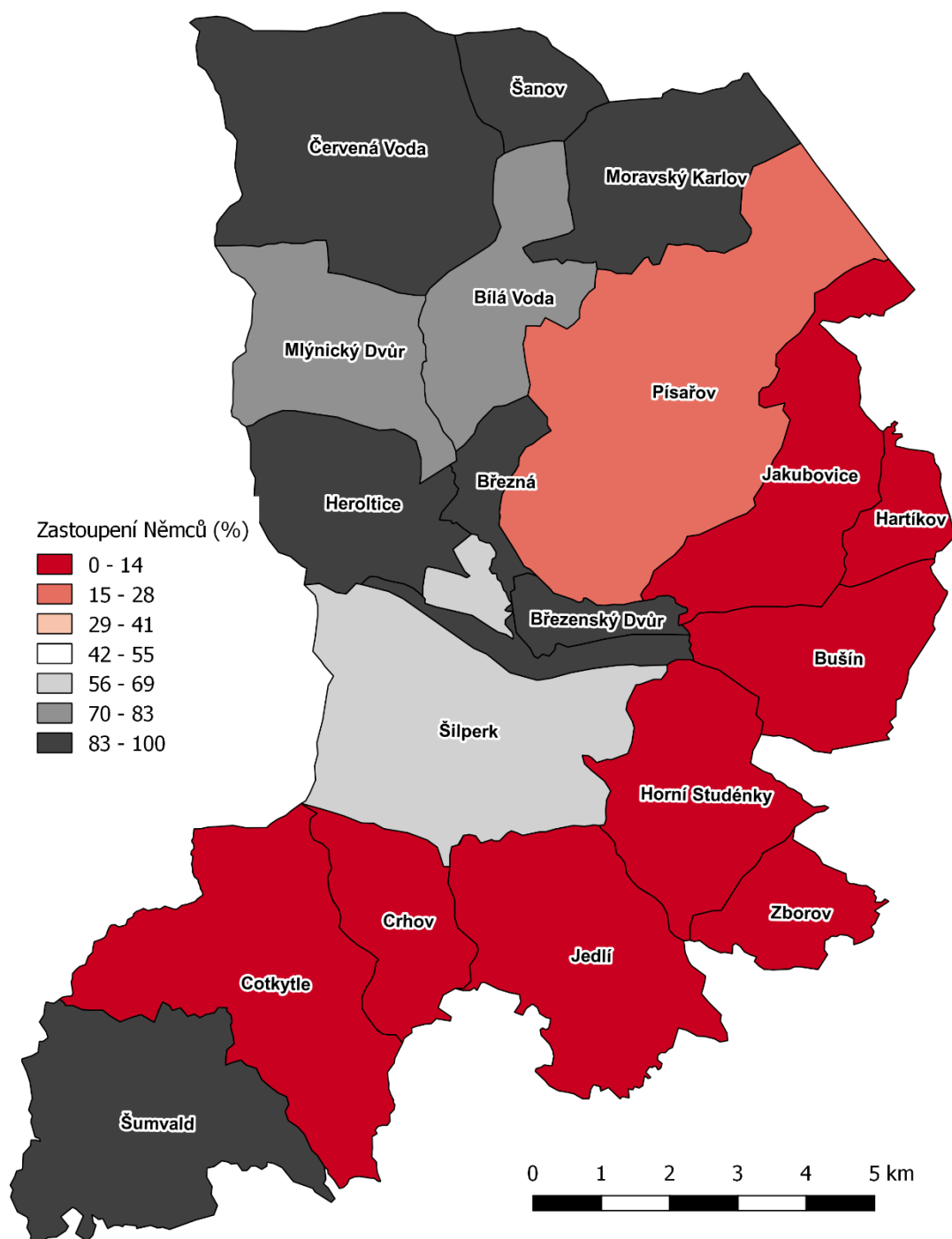
SO Šilperk

Mapa 2

Mapa 2: Národnostní rozdělení SO Šilperk.³⁴³

Národnostní rozdělení SO Šilperk 1921 (zastoupení Němců %)

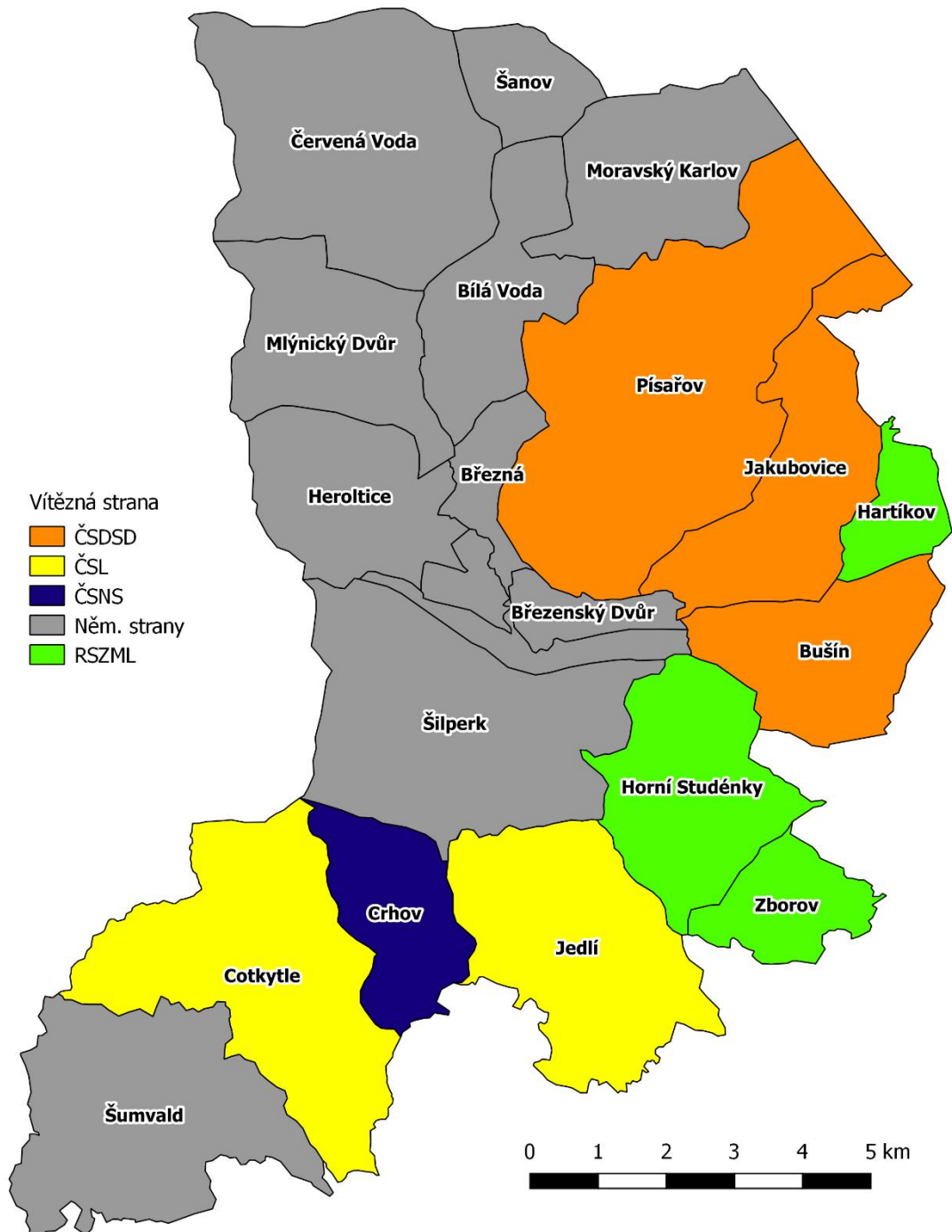

³⁴³ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248.

Mapa 3

Mapa 3: Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920.³⁴⁴

Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1920

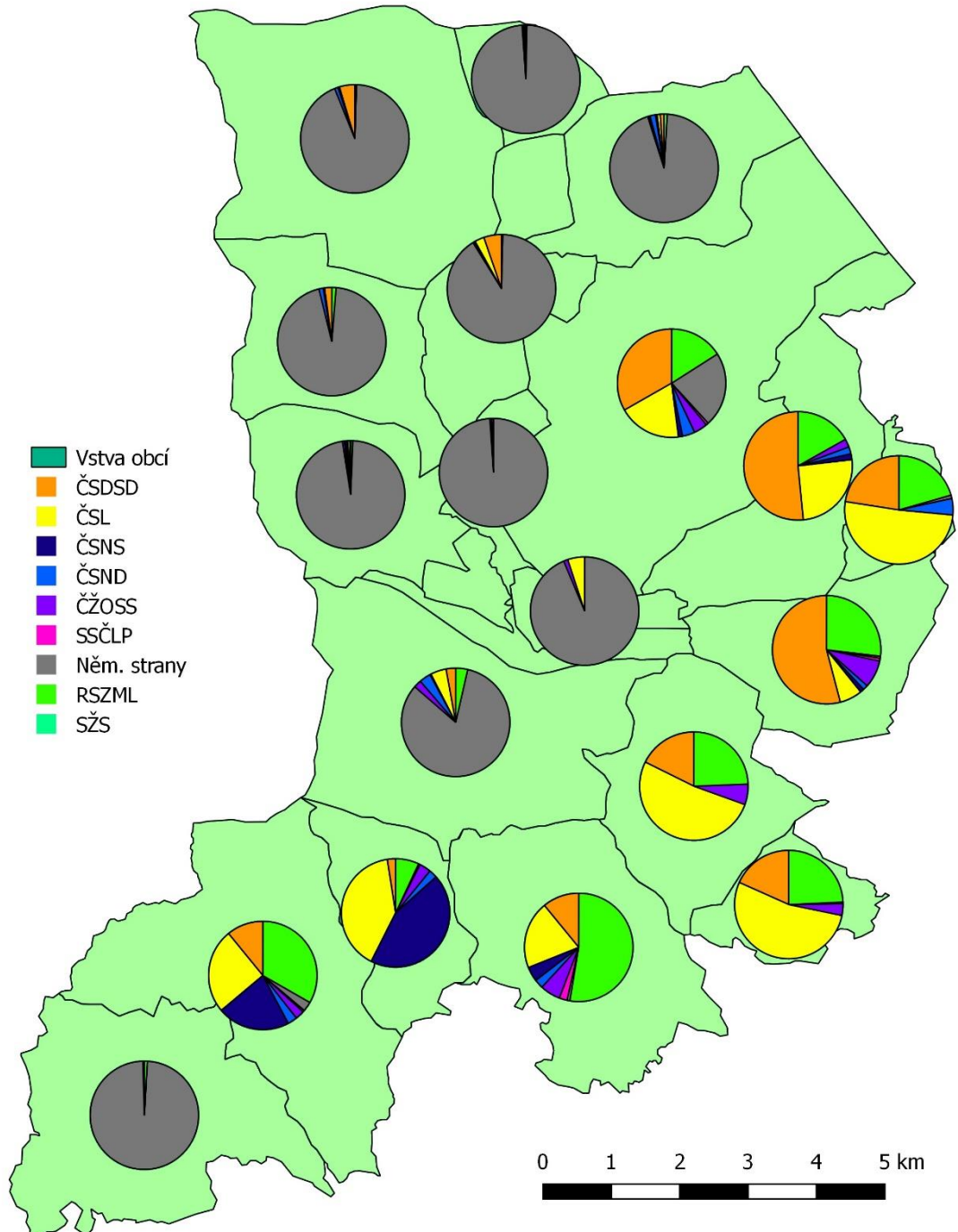

³⁴⁴ Moravský Sever, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3.

Mapa 4

Mapa 4: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1920.³⁴⁵

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1920

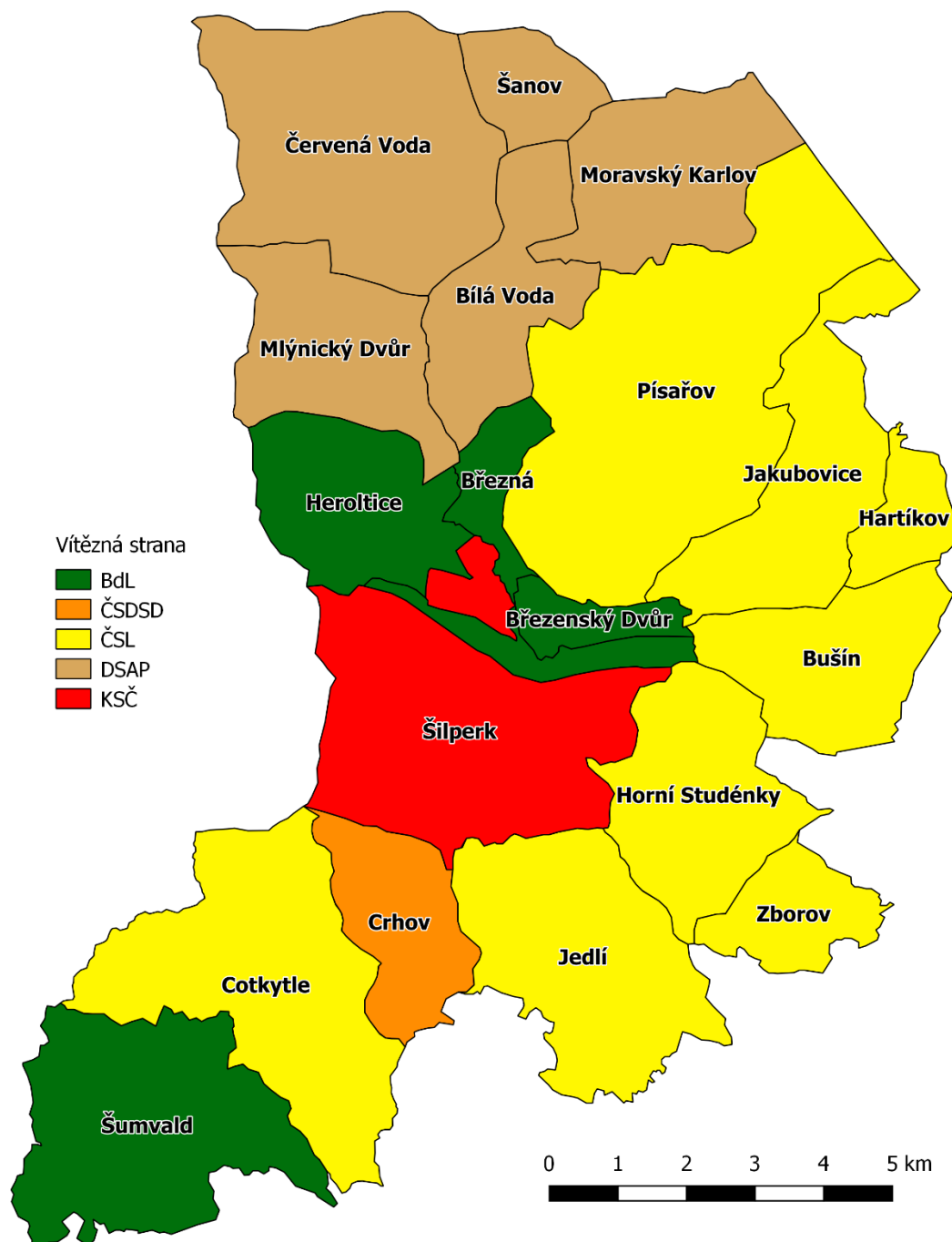

³⁴⁵ Moravský Sever, č. 19, 23. 4. 1920, s. 2–3.

Mapa 5

Mapa 5: Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925.³⁴⁶

Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1925

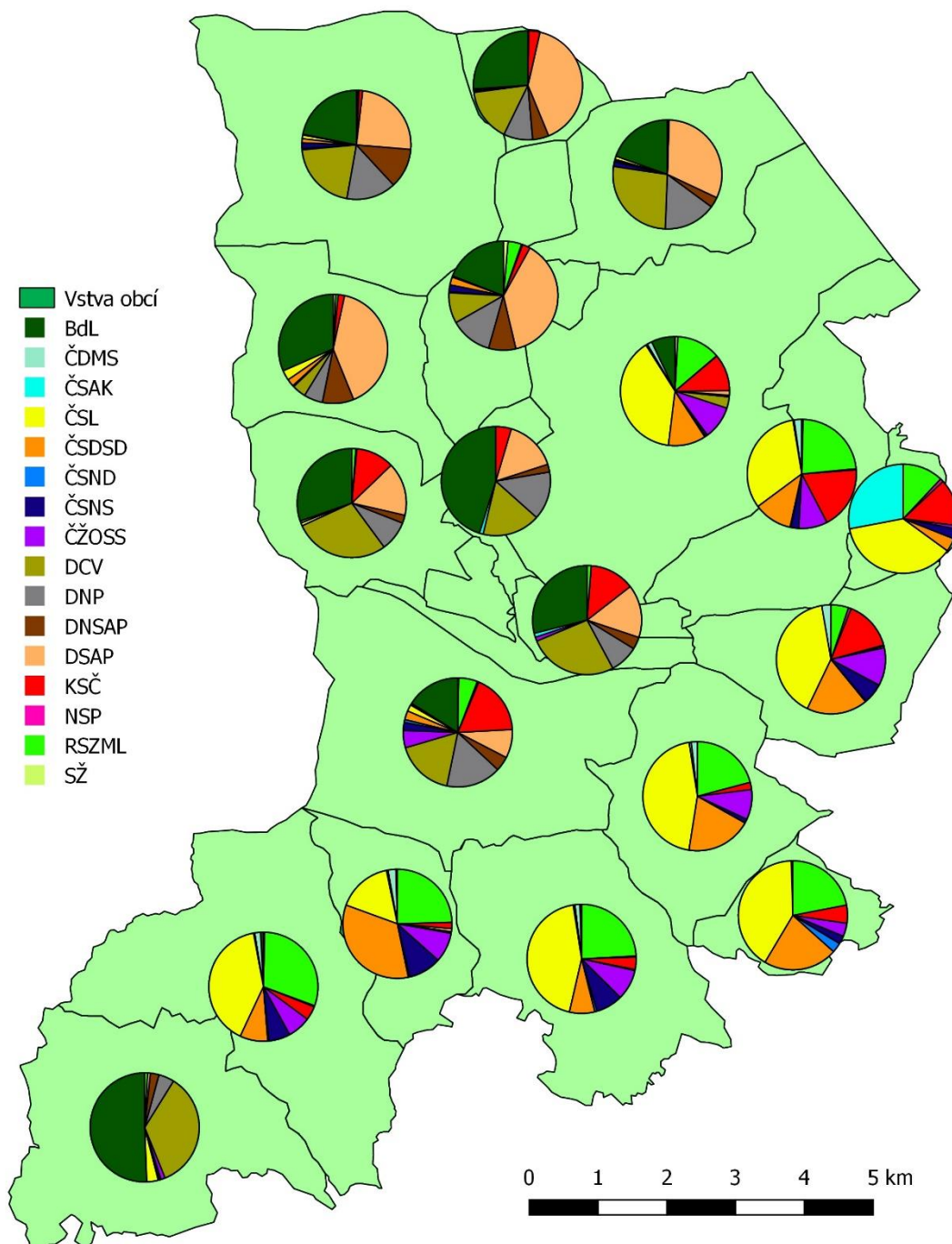

³⁴⁶ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh.

Mapa 6

Mapa 6: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1925.³⁴⁷

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1925

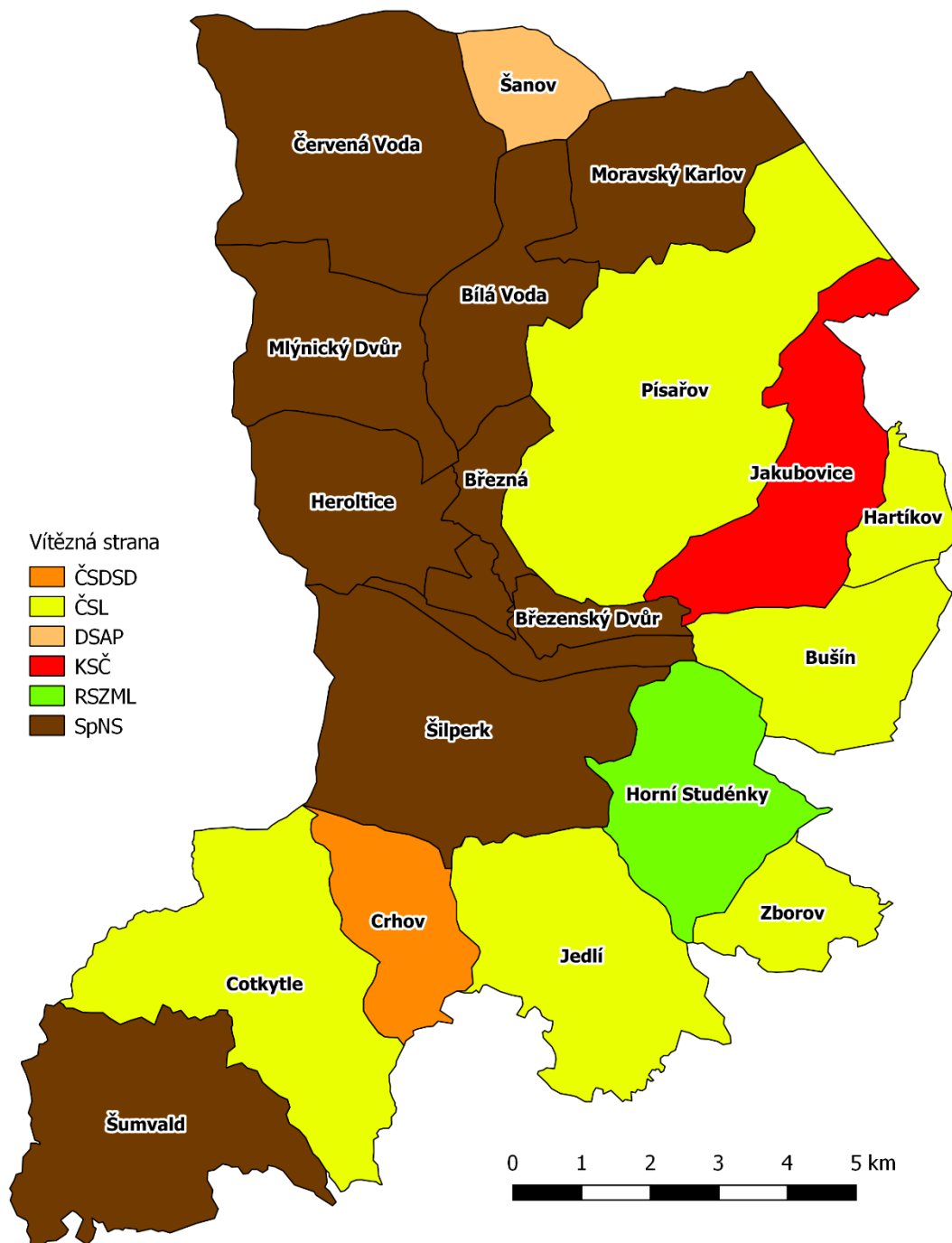

³⁴⁷ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 1167, inv. č. 4356, sign. 7/1, Poslanecká sněmovna XII Rýmařov–Zábřeh.

Mapa 7

Mapa 7: Vítězné strany ve volbách do okresního zastupitelstva 1928.³⁴⁸

Vítězné strany ve volbách do okresního zastupitelstva v SO Šilperk 1928

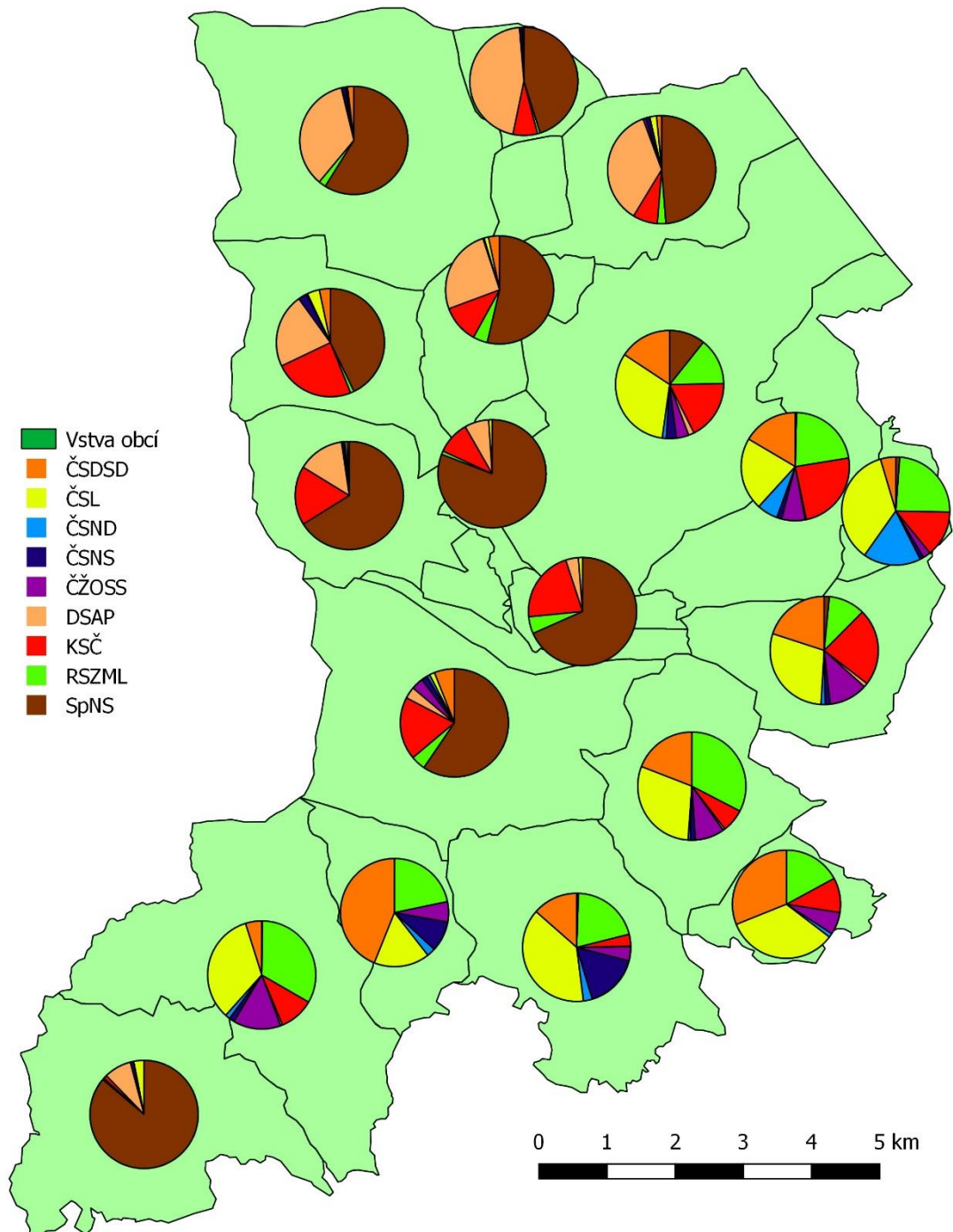

³⁴⁸ Moravský Sever, č. 1, 7. 12. 1928, s. 1–2.

Mapa 8

Mapa 8: Výsledky voleb do okresního zastupitelstva 1928.³⁴⁹

Výsledky voleb do okresního zastupitelstva v SO Šilperk 1928

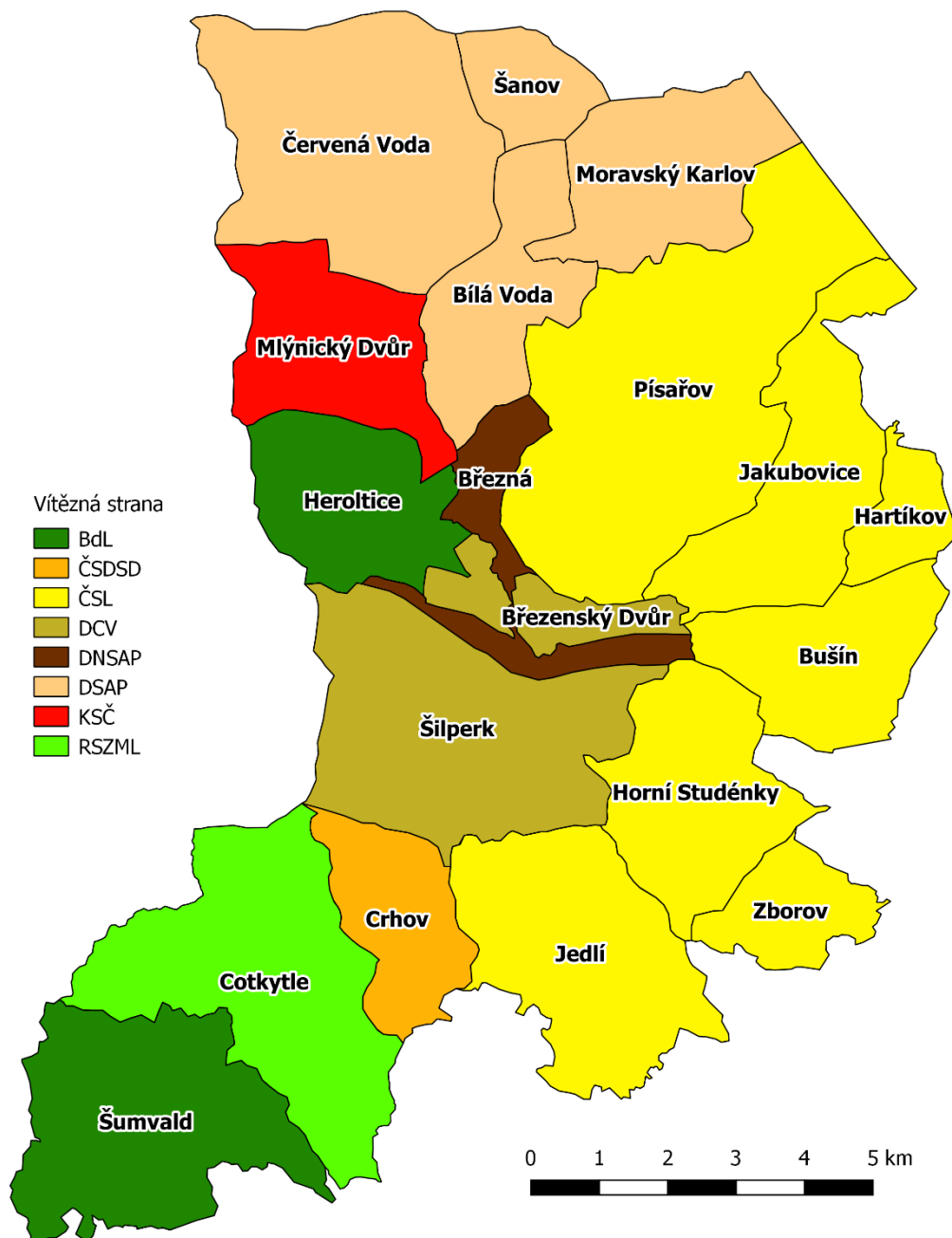

³⁴⁹ Moravský Sever, č. 1, 7. 12. 1928, s. 1–2.

Mapa 9

Mapa 9: Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny 1929.³⁵⁰

Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1929

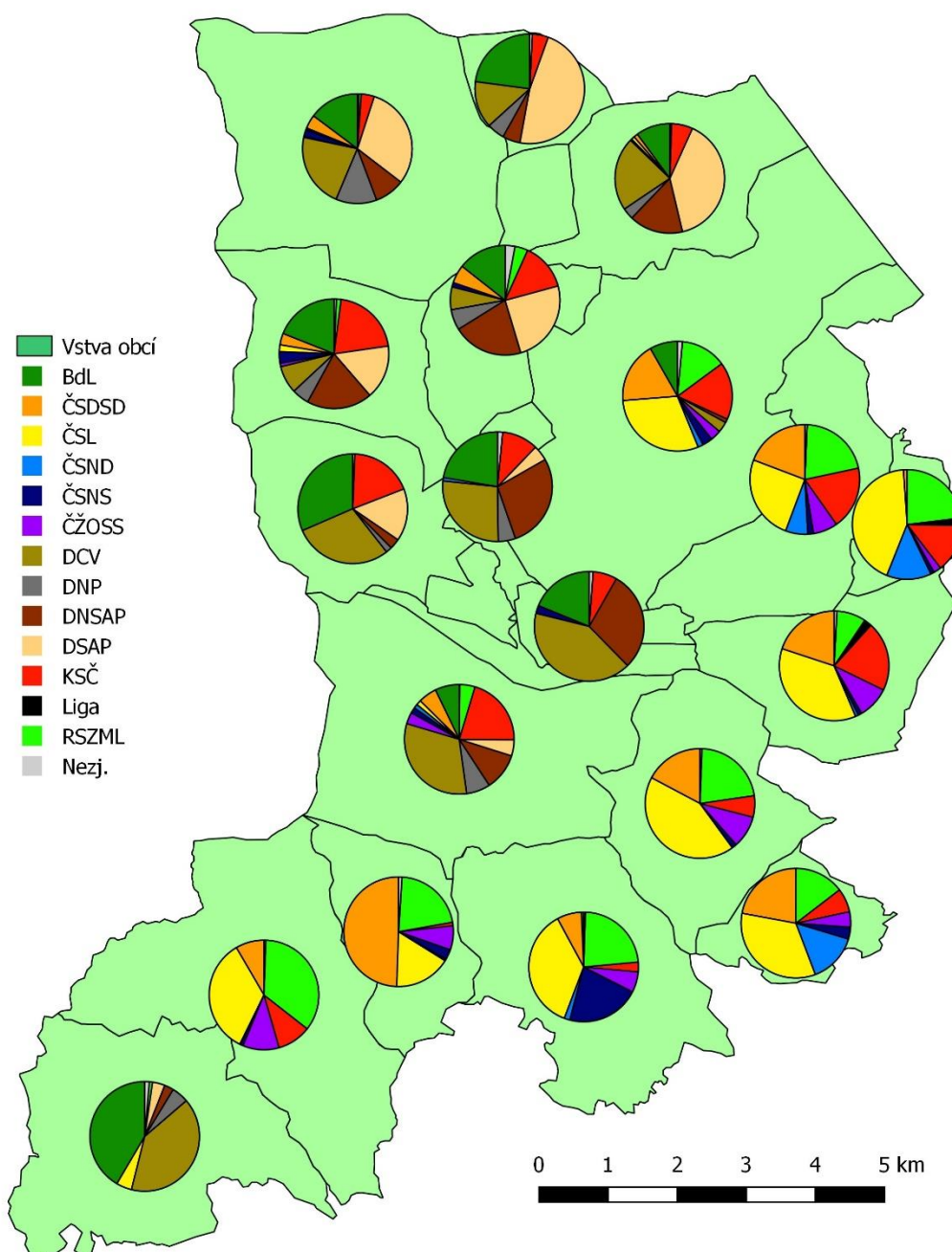

³⁵⁰ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248; Moravský Sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 3; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

Mapa 10

Mapa 10: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1929.³⁵¹

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1929

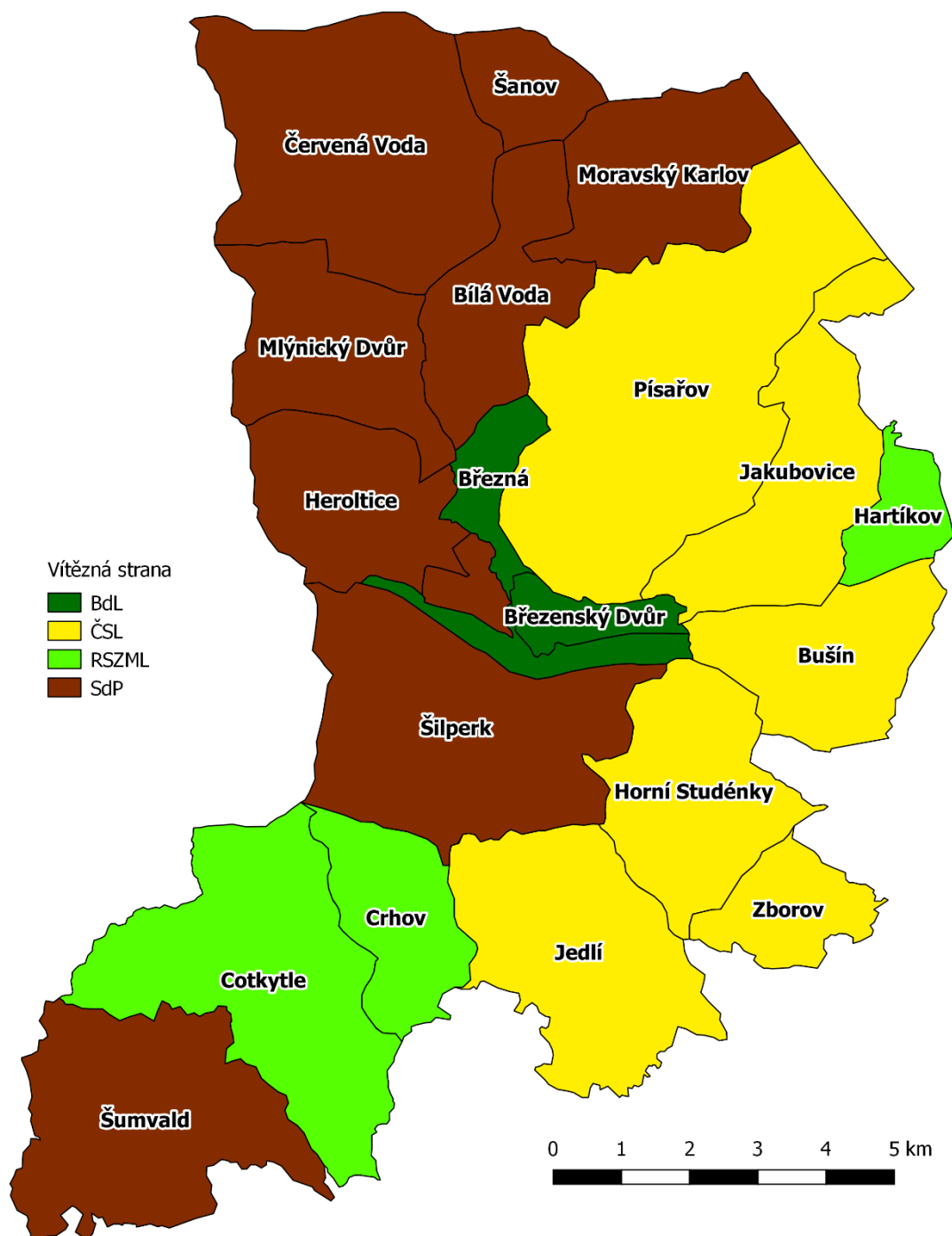

³⁵¹ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *c. d.*, s. 228–248; Moravský Sever, č. 48, 1. 11. 1929, s. 3; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březná, *kronika obce Březná*; Státní okresní archiv Šumperk, AO Březenský Dvůr, *kronika obce Březenský Dvůr* a Státní okresní archiv Šumperk, AO Heroltice, *kronika obce Heroltice*.

Mapa 11

Mapa 11: Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny 1935.³⁵²

Vítězné strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1935

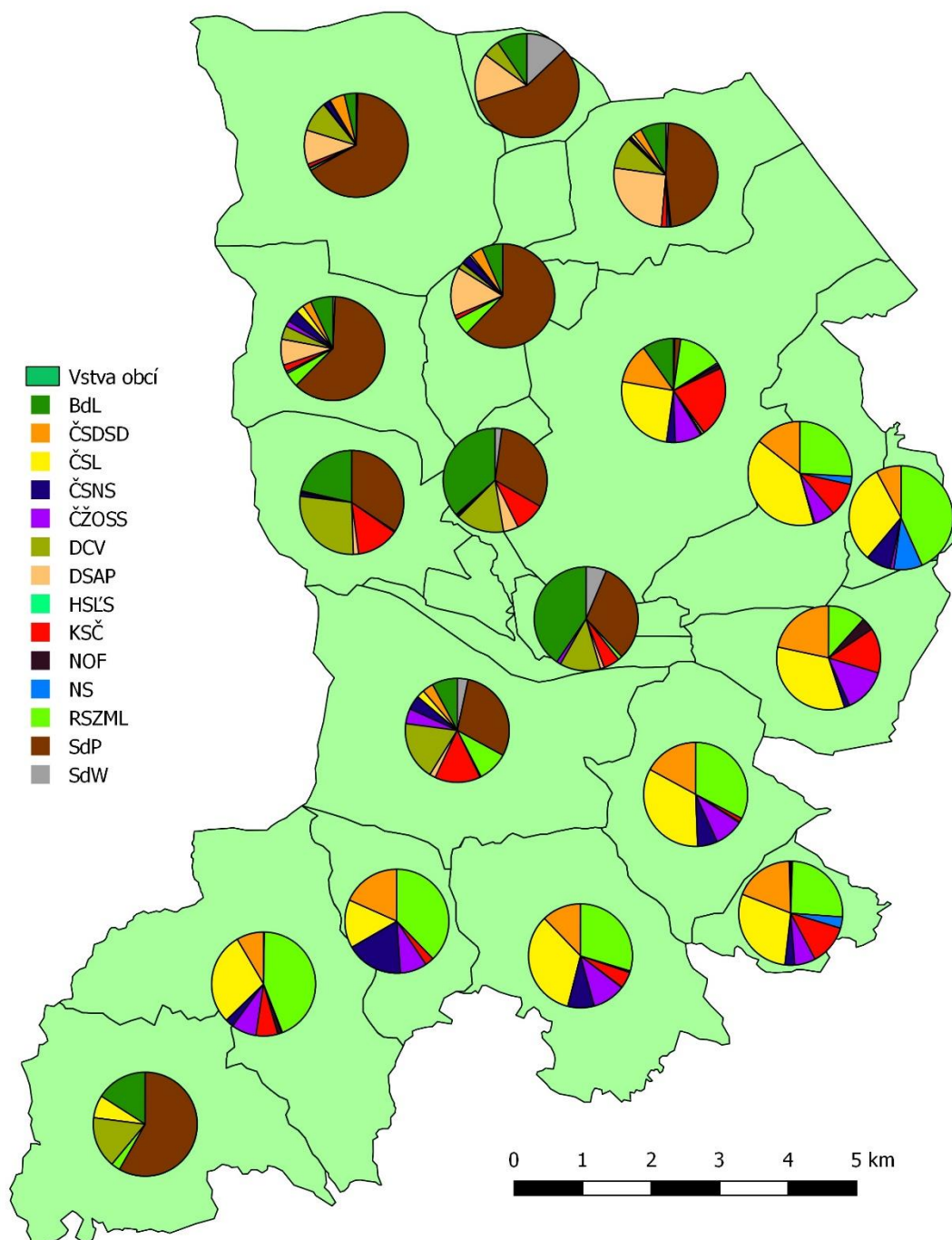

³⁵² Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc.

Mapa 12

Mapa 12: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 1935.³⁵³

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk 1935

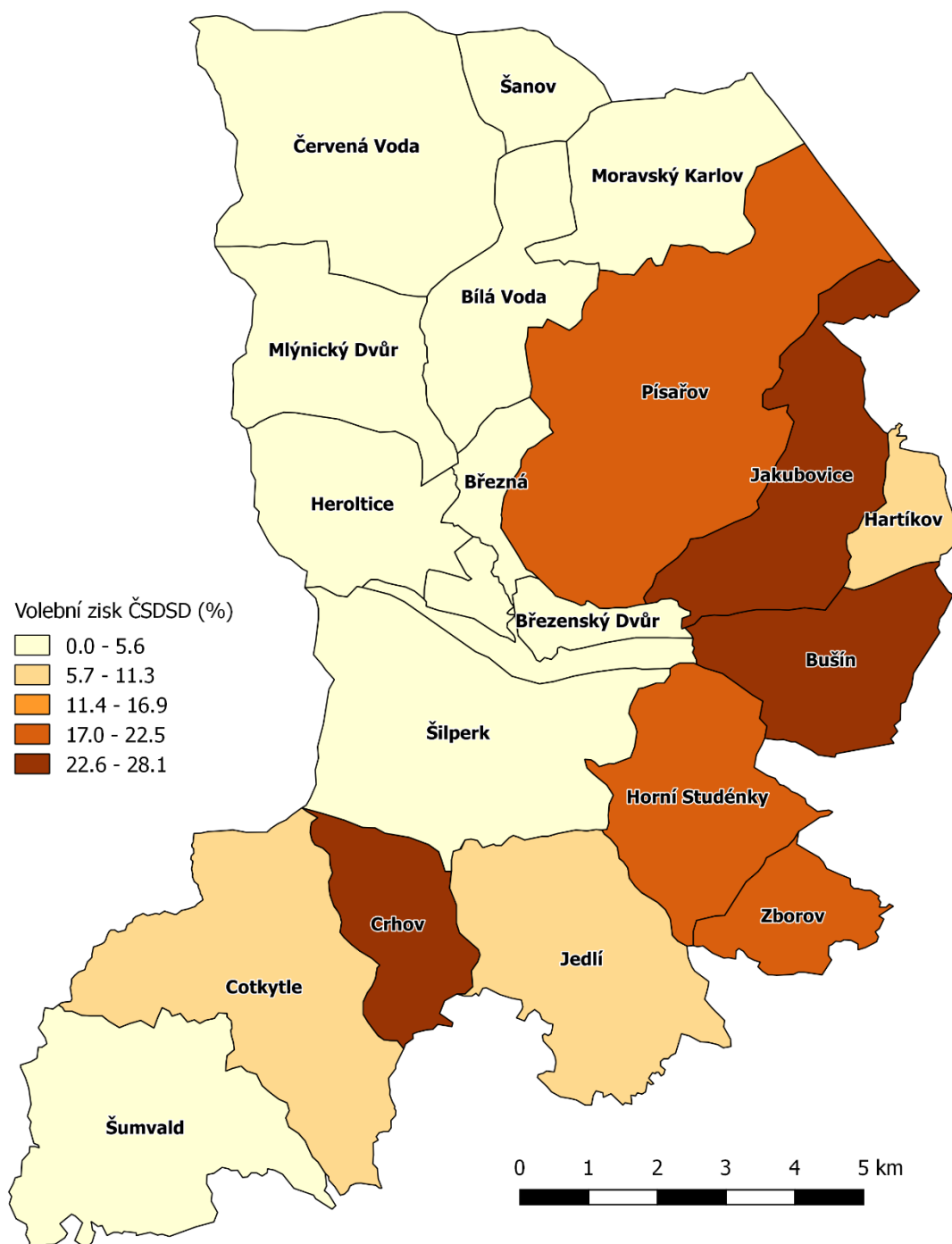

³⁵³ Národní archiv, fond 119 Ministerstvo vnitra I – stará registratura, kart. 2728, inv. č. 6893, sign. 7/1, Poslanecká sněm. – kraj 12 – Olomouc.

Mapa 13

Mapa 13: Průměrné volební zisky ČSDSD ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

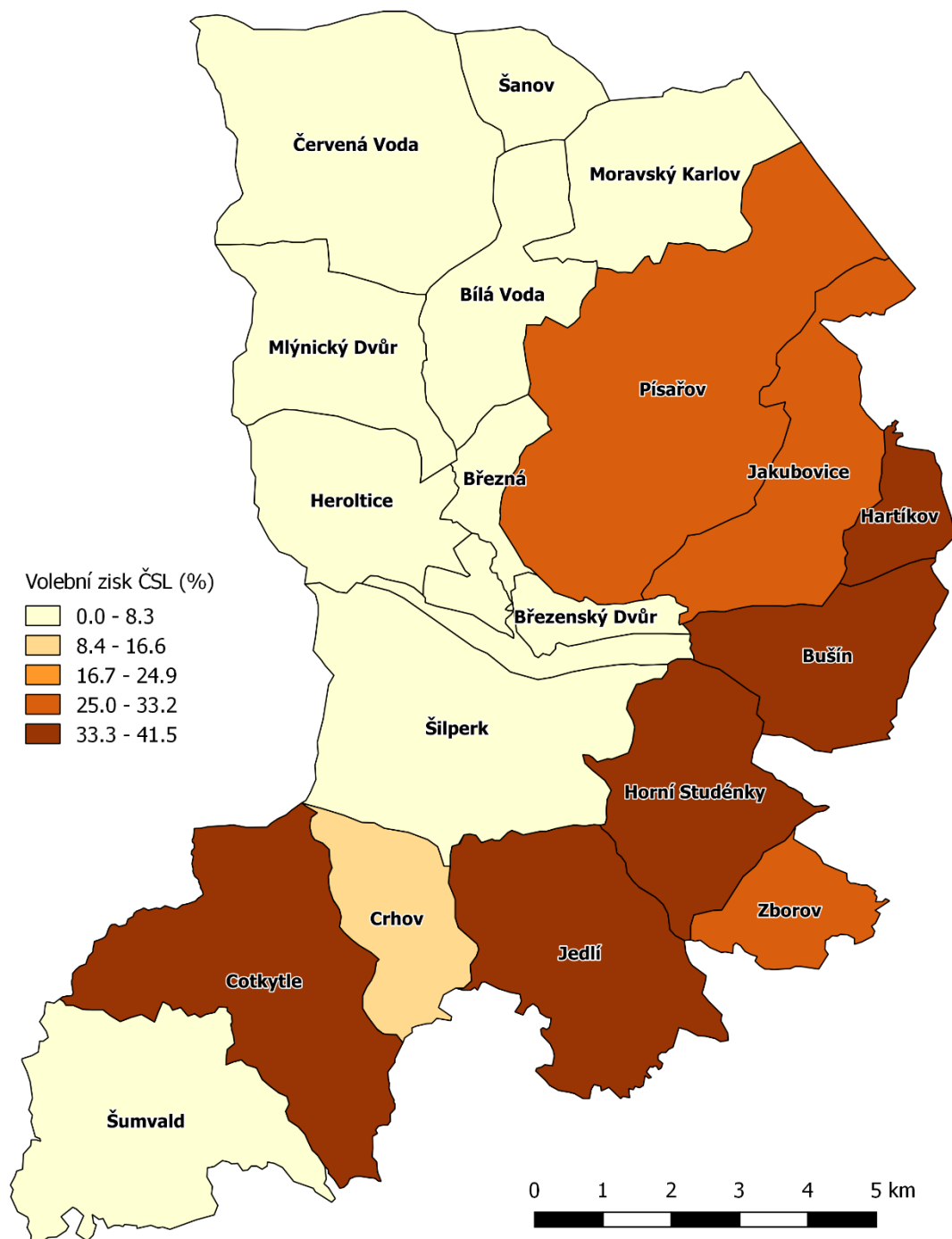
Průměrné volební zisky ČSDSD ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 14

Mapa 14: Průměrné volební zisky ČSL ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

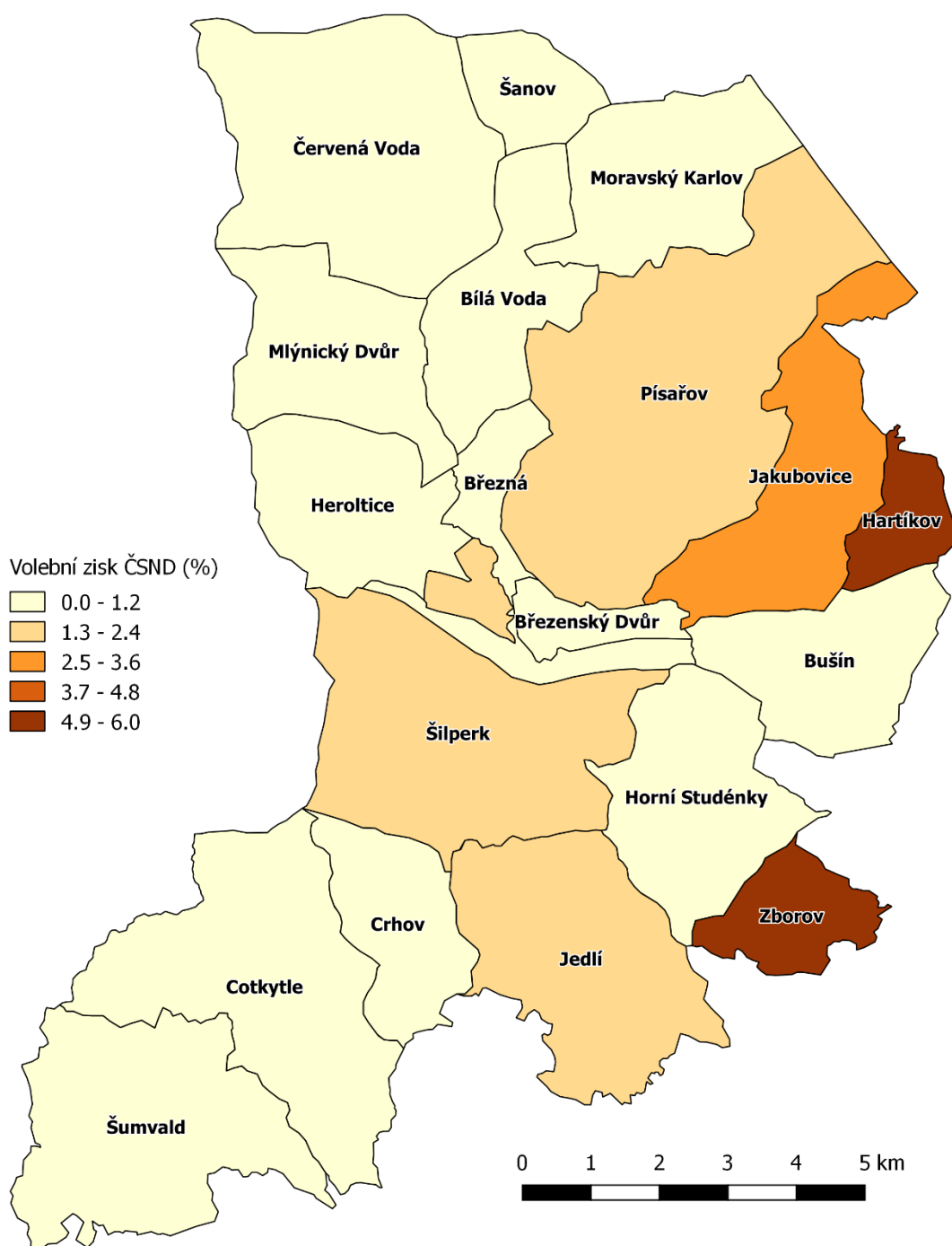
Průměrné volební zisky ČSL ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 15

Mapa 15: Průměrné volební zisky ČSND ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

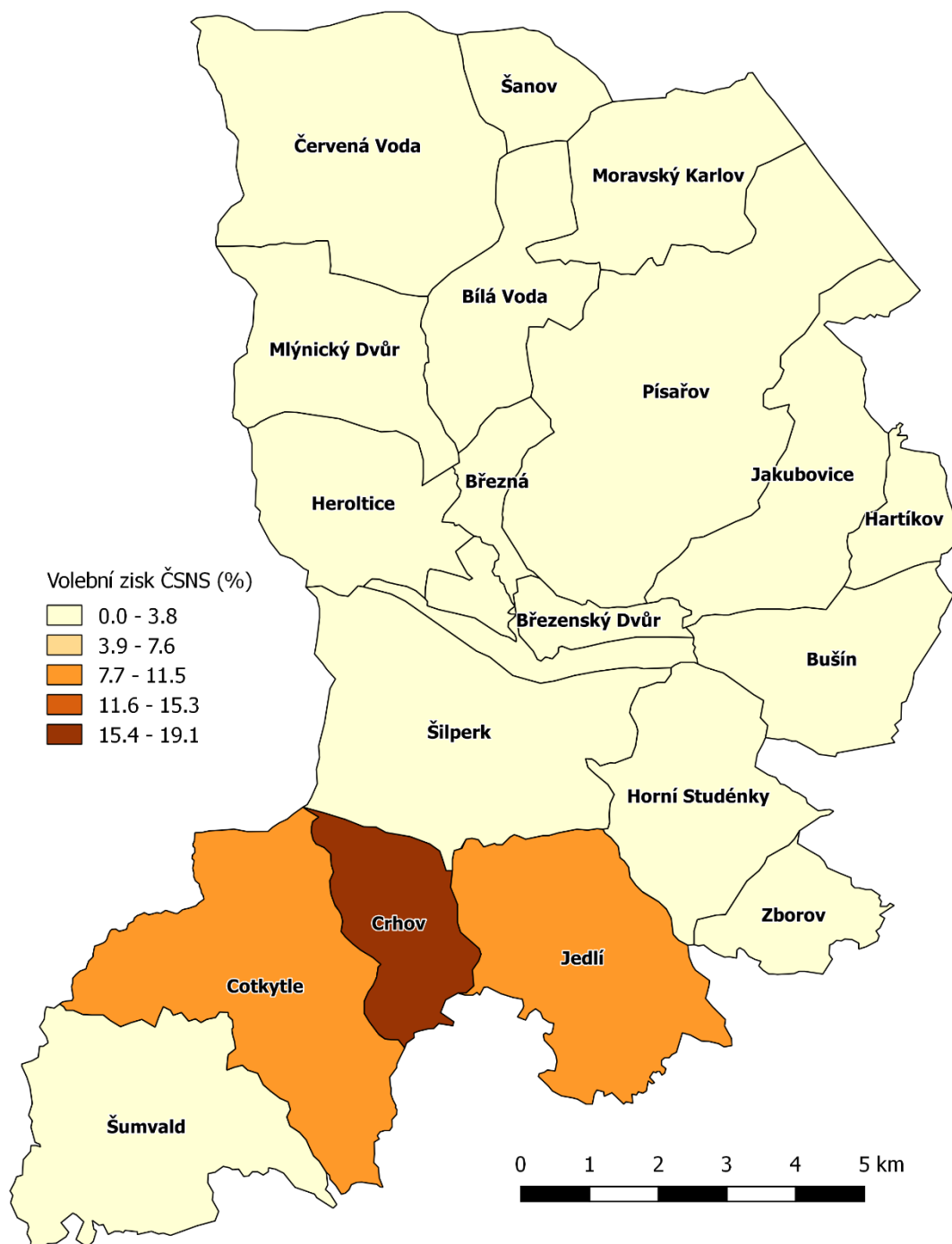
Průměrné volební zisky ČSND ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 16

Mapa 16: Průměrné volební zisky ČSNS ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

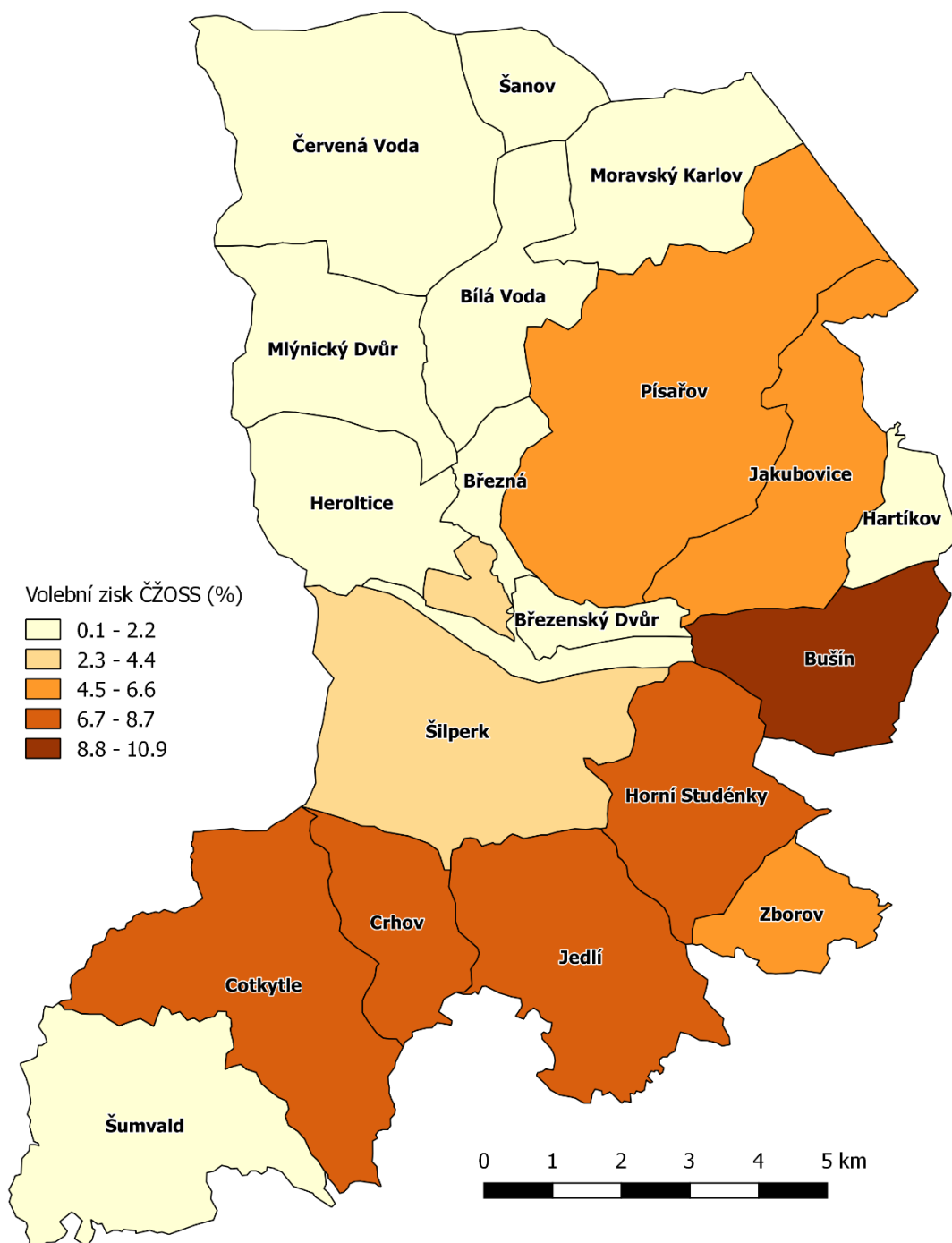
Průměrné volební zisky ČSNS ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 17

Mapa 17: Průměrné volební zisky ČŽOSS ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

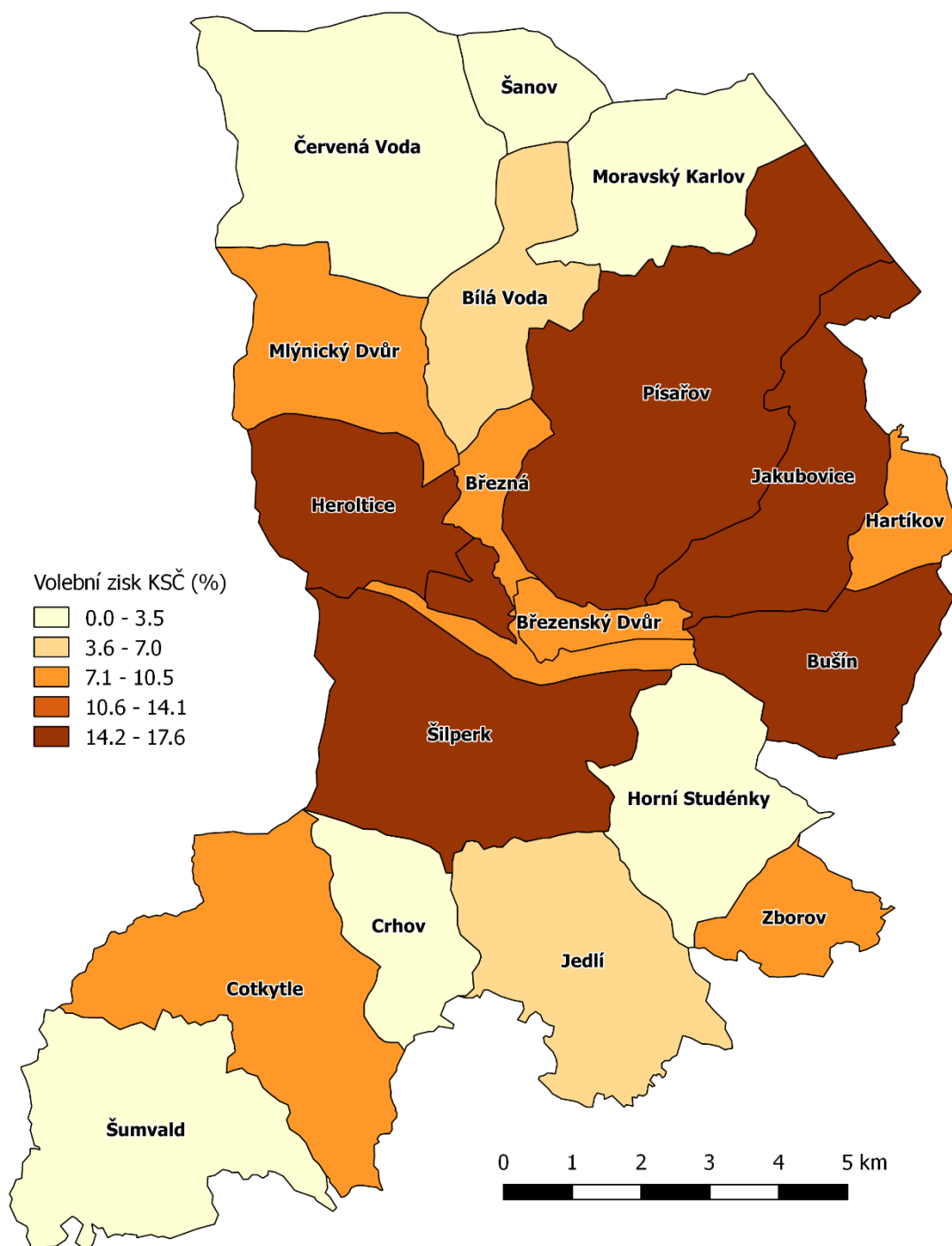
Průměrné volební zisky ČŽOSS ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 18

Mapa 18: Průměrné volební zisky KSČ ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

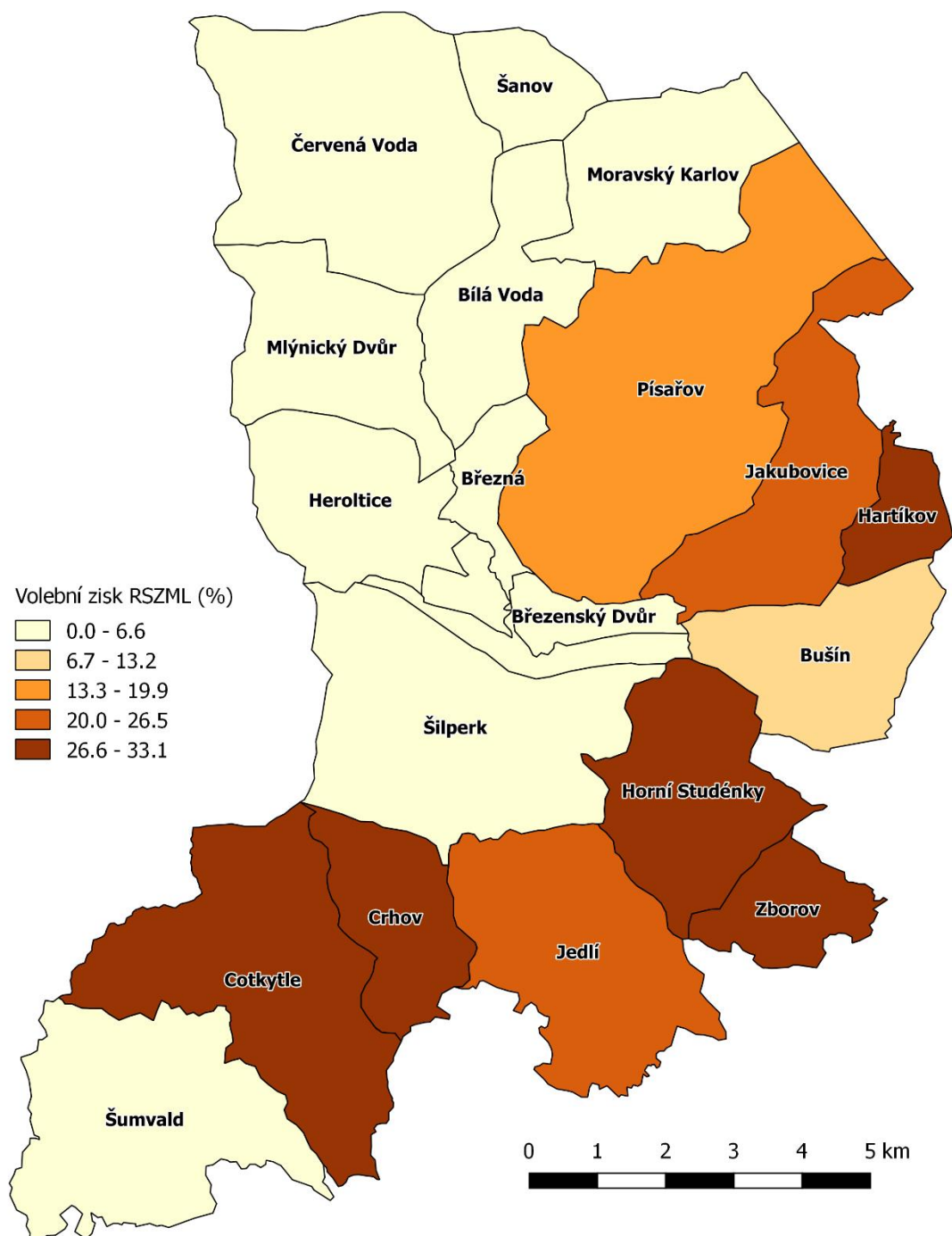
Průměrné volební zisky KSČ ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 až 1935

Mapa 19

Mapa 19: Průměrné volební zisky RSZML ve volbách do Poslanecké sněmovny 1920 až 1935.

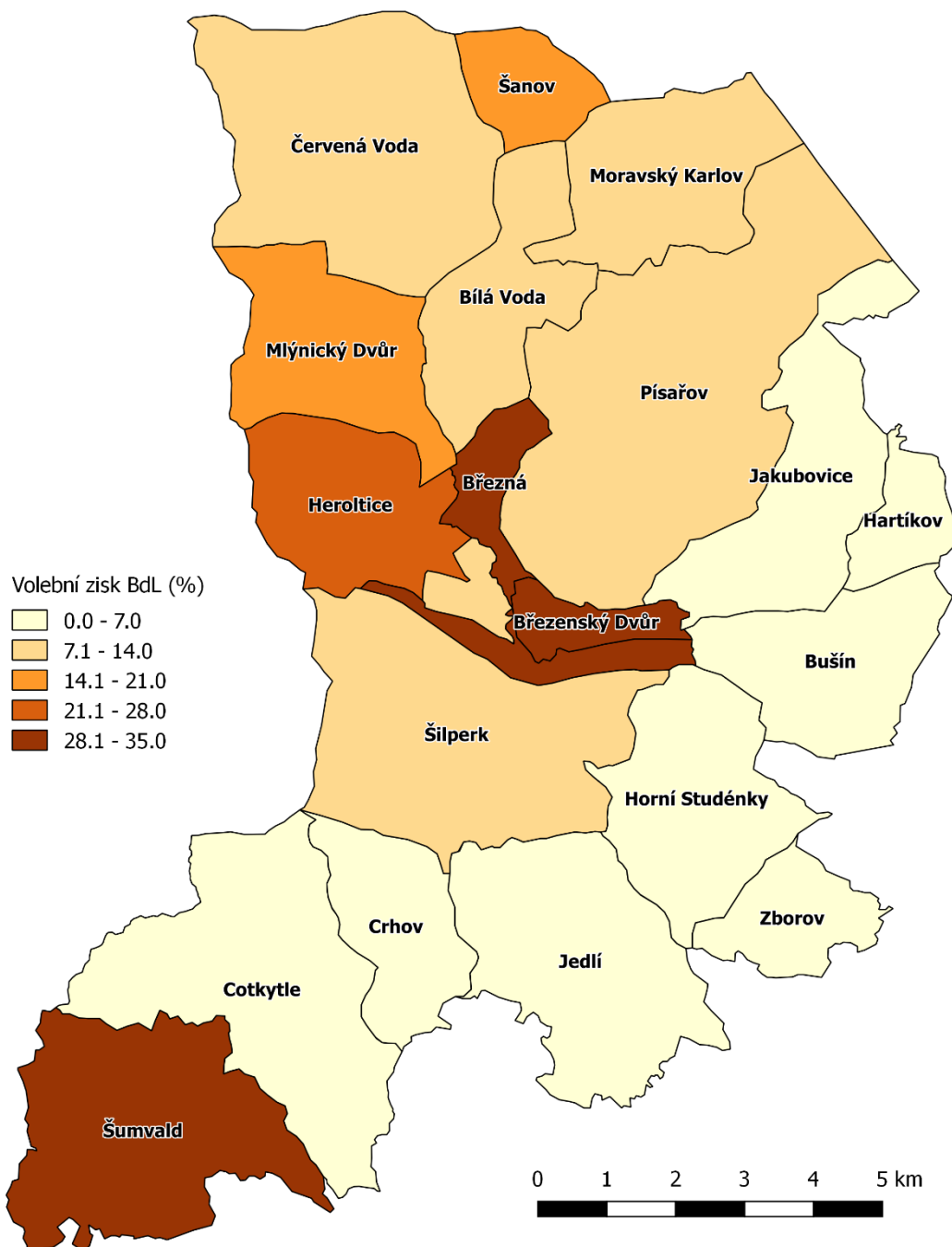
Průměrný volební zisk RSZML ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1920 až 1935

Mapa 20

Mapa 20: Průměrné volební zisky BdL ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925 až 1935.

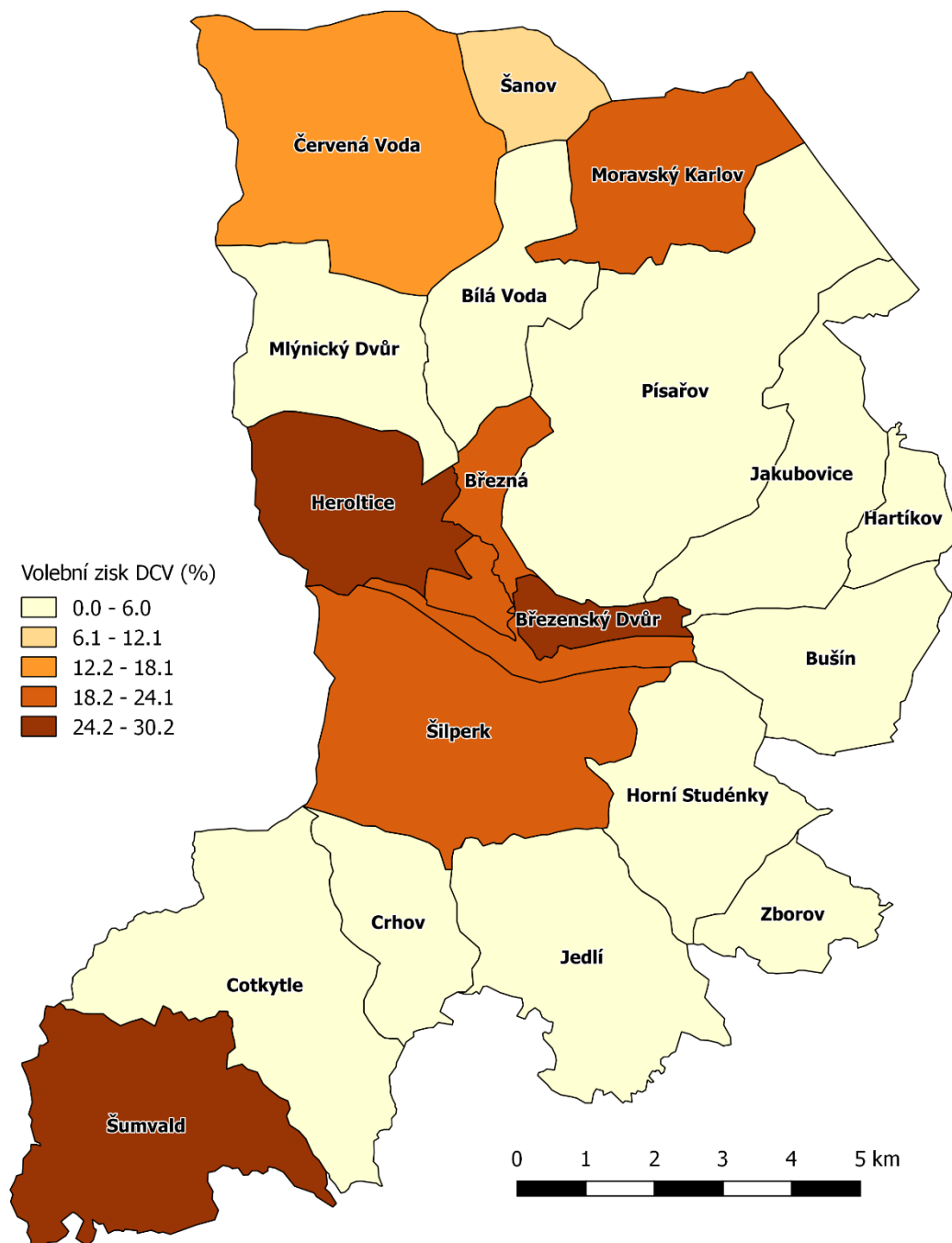
Průměrné volební zisky BdL ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 až 1935

Mapa 21

Mapa 21: Průměrné volební zisky DCV ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925 až 1935.

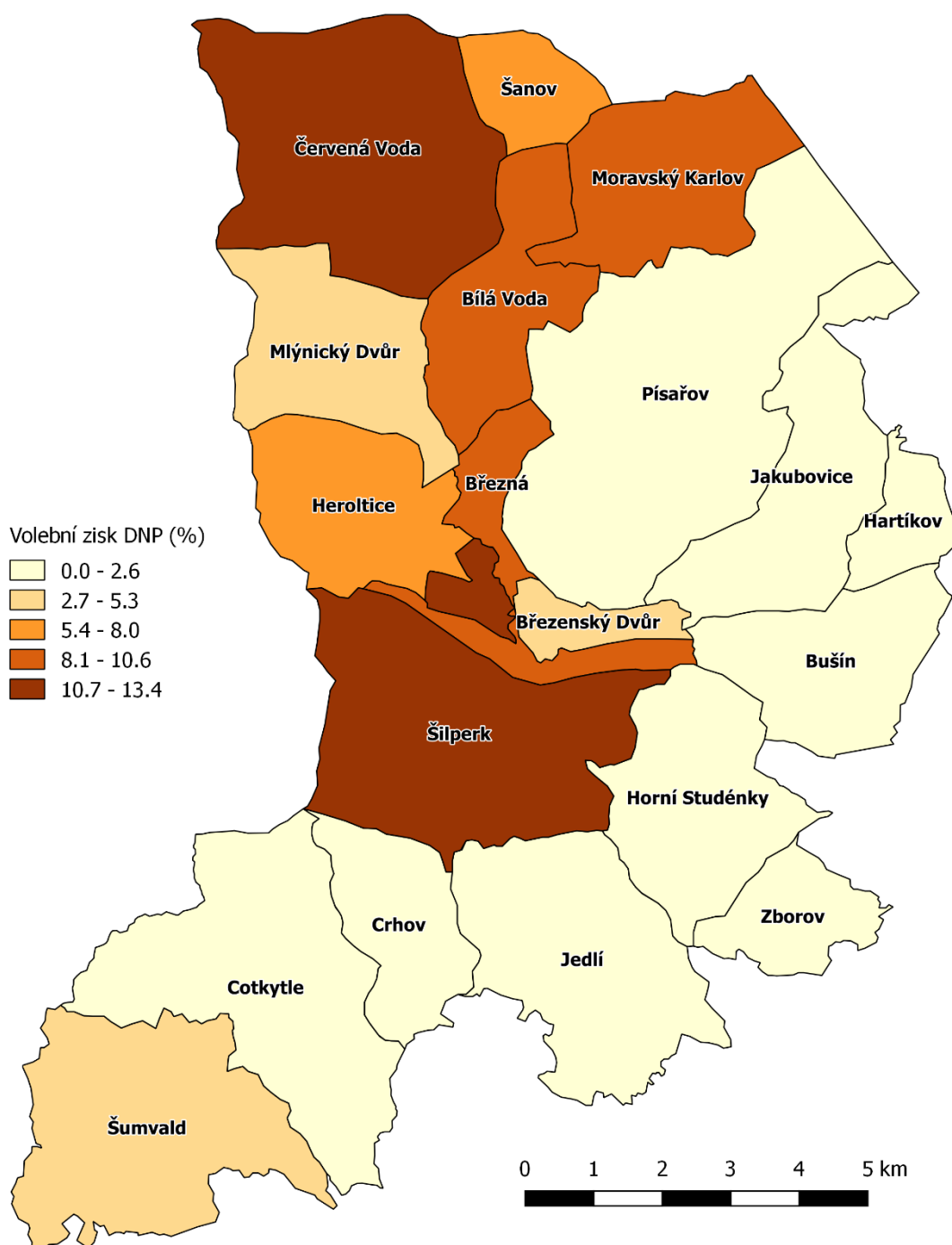
Průměrné volební zisky DCV ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 až 1935

Mapa 22

Mapa 22: Průměrné volební zisky DNP ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925 a 1929.

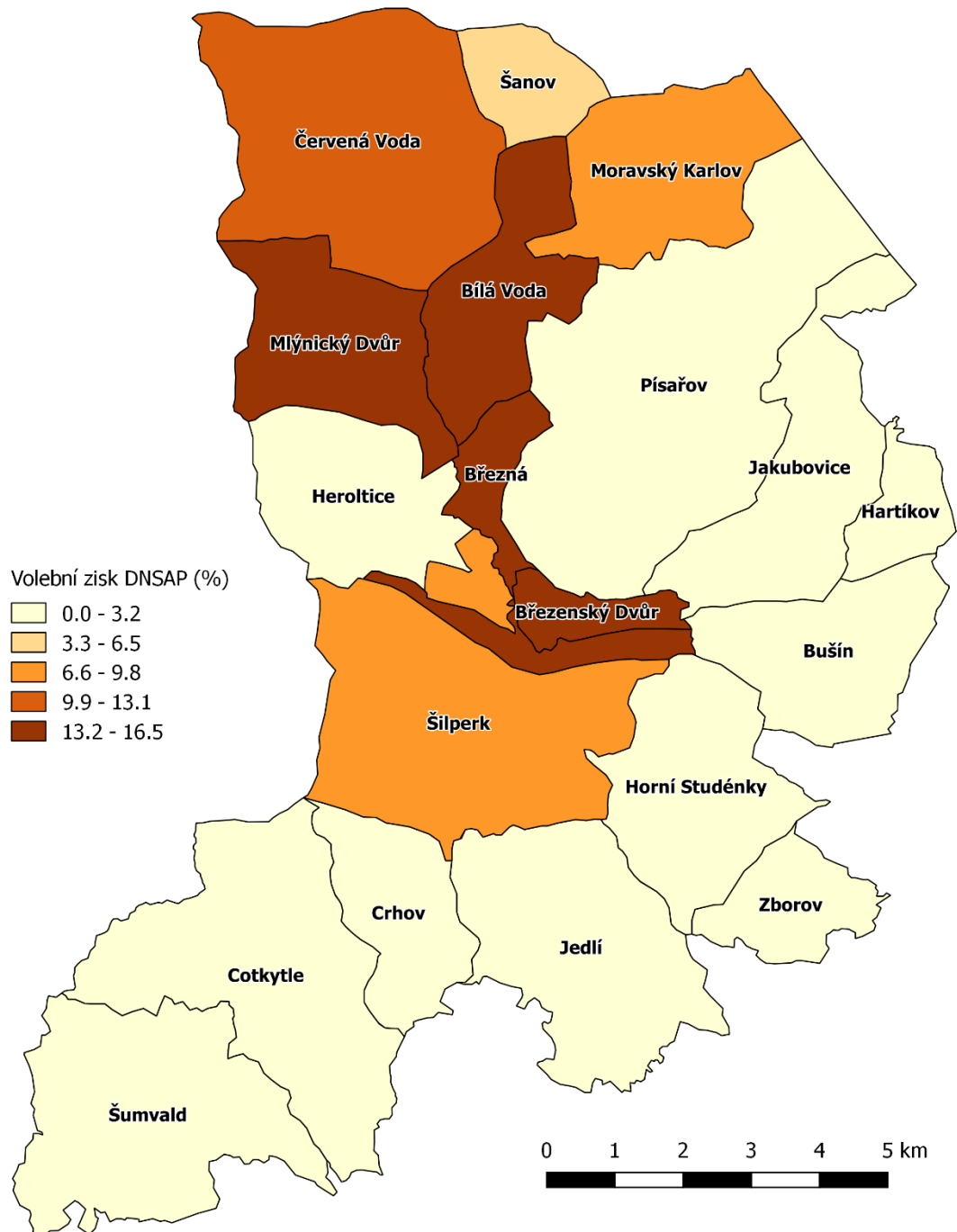
Průměrné volební zisky DNP ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 a 1929

Mapa 23

Mapa 23: Průměrné volební zisky DNSAP ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925 a 1929.

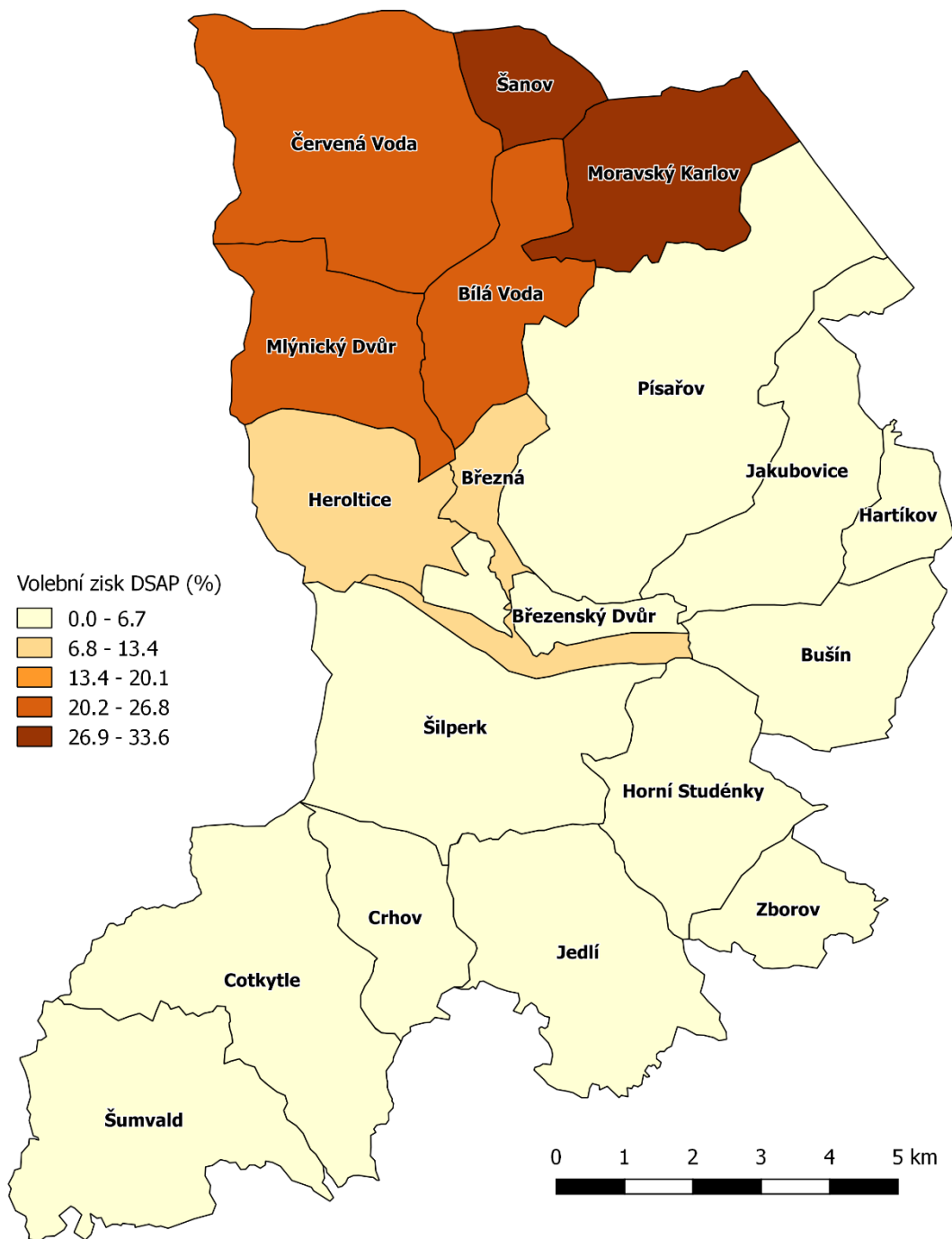
Průměrné volební zisky DNSAP ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 a 1929

Mapa 24

Mapa 24: Průměrné volební zisky DSAP ve volbách do Poslanecké sněmovny 1925 až 1935.

Průměrné volební zisky DSAP ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v letech 1925 až 1935

Mapa 25

Mapa 25: Volební zisky SdP ve volbách do Poslanecké sněmovny 1935.

Volební zisky SdP ve volbách do Poslanecké sněmovny v SO Šilperk v roce 1935

